

IVAN
NECSUJ-LEVICKIJ

A KAJDAS CSALÁD

Ivan Necsuj-Levickij
A Kajdas család

Іван Нечуй-Левицький
Вибрані твори

Кайдашева сім'я

Видавництво художньої літератури
«ДНПРО»
Кієв, 1968

alapján

Fordította: Forgács Balázs

Rajzolta: Veres Csilla Laura

Nem messze Bohuszlavtól, a Rosz-folyó közelében, egy hosszú kacsaringós árokban volt egy falu, Szemihori. Az árok kígyóként tekereg a meredek hegyek, zöld teraszok között; az árokból minden irányba, mint egy fa ágai, mély patakok szaladnak szét, melyek aztán valahol, messze a sűrű erdőkben rejtőznek el. A hosszú árok fenekén sással benőtt, nádasokkal borított tavacsok ragyognak, legelők zöldellnek. A gátakat százéves fűzfák szegélyezik. A mély árokban mintha egy bársonyozott zöld öv tekeregne, melyen zöld foglalatra helyezett ezüst ékszerek villognak. A hegyek alatt két sor ház fehérlik, mint két sor gyöngy ezen a zöld övön. A házak körül dús vén kertek zöldellenek.

A magas hegyek sörényén, az árok körül vén erdő zöldell, mint egy hullámozó zöld tenger. Ha egy magas hegyről lenézel erre az erdőre, úgy tűnik, hogy a hegyekre egy szépen redőzött zöld bársonyszövet hullott, amely fodrok, csomók ezreivel a keskeny völgyekbe esett. A forró nyári napon az erdő a csúcsokon fényben úszik, míg a völgyekben árnyékba borul. A völgyek fölött könnyű galambszürke köd honol. Ezek a völgyek messziről mintha hús, üde erdei levegőt lehelnének az arcodba, s szinte csalogatnak a sűrű vén erdő árnyékába.

A zöld legelő mellett, az egyik hegy lábánál állt Omeljko Kajdas méretes háza. A ház egy vén kert sűrűjébe burkolódzott. A vén cseresznyefák árnyékukkal az egész udvart beborították. Az egész Kajdas udvar csak úgy ontotta magából a hús, üde levegőt.

Egy nyári napon, Szent Panteleimon ünnepe előtt Omeljko Kajdas a csűrben egy padon ült, és dolgozott. Tágra nyitva állt a hatalmas rőzseajtó. A szikrázó napsütésben a sűrű árnyék a csűr ajtaján koromfeketének tűnt. Mintha csak fekete vászonra lett volna festve, úgy ült ott Kajdas a bő ujjú fehér ingében. Épp tengelyt gyalult. Bő ingujját könyékig felgyűrte, így az ing ujjá alatt látni lehetett erős, napbarnított eres karját. Széles arca sovány és sápadt volt, mint egy szerzetesé. Száraz magas homlokán sűrű apró ráncok húzódtak. Csillogó göndör ősz hajszálai pehelyként ágaskodtak a fején.

A csűr mellett, a szérún, Kajdas két fia, két fiatal legény, épp a földet garaszolta: az aratás a vége felé járt, és kezdődött a kévehordás. Kajdas idősebb fiát Karpónak, a fiatalabbat Lavrinnak hívták. Kajdas fiai ifjú legények voltak, mindkettő magas, jó kiállású, hosszú arcú, szőke hajú, hosszú keskeny, enyhén hajlott orral, piros ajkakkal. Karpónak széles válla, az apjától örökölt szúrós barna szeme és sápadt arca volt. Sápadt arca a

vékony arcúival, keskeny ajkaival kissé szomorúnak tűnt. Szúrós sötét szemei, mintha dühösekké lettek volna.

Lavrinak hosszúkjás fiatal pirosas arca volt. Vidám égszínké szemei kedvesen, barátságosan ragyogtak. Keskeny szemöldöke, apró szőke hajfürtjei, keskeny orra, piros ajka – mind fiatal, legényes szépségéről árulkodott. Ő küllemre inkább az anyja-féle volt.

Lavrin fűgőn dugdosta az ásót a földbe. Karpo csak ügyetlenkedett, ráncolta a homlokát, mintha haragudott volna súlyos tompa ásójára. A vidám, tréfálkozó fiatalabb testvér beszélgetni akart, ám az idősebb csak kényszerből vetett oda neki néhány szót.

– Karpo – szólalt meg Lavrin –, na, kit fogsz elvenni? Mert lehet, hogy apa még Szemen napja előtt megházasít.

– Azt, akit akarok – vetette oda kelletlenül Karpo.

– Vedd el, Karpo, Palazskát! Palazskánál nincs szebb egész Szemihoriban.

– Akkor vedd el te, ha annyira tetszik – mondta Karpo.

– Ha rajtam állna, bizony el is venném Palazskát – mondta Lavrin. – Palazska szemöldöke, mint a spárga, s ha pislog, mintha szikrákat szórna. Egyik szemöldöke drágább az aranyból, a másiknak párja nincsen. De milyen szép! Mintha csak rajzolva lenne.

– Palazska szeme olyan düledt, mint a békáé, a háta meg görbe, mint egy vénasszonyé.

– Vedd el hát Hivryát. Hivrya oly törekeny, mint egy hímes tojás.

– De még milyen törekeny! Olyan finoman jár, mint mozsárban a szár, és mikor beszél, az orrán fűtyül.

– Akkor vedd el Vivgyát! Ellene mi kifogásod lehet? Olyan selymes a hangja, mint a furulyaszó, és jámbor, mint a bárány.

– Inkább, mint a borjú. Azt szeretem, ha a lány egy kissé vad és szilaj, s csípős, mint a paprika! – mondta Karpo.

– Akkor vedd el Himkát! Az olyan szilaj, hogy be nem törőd – mondta Lavrin.

– Mikor Himka szeme, mint a bagolyé, s azzal a pisze orrával azt is kiszagolja, amit a szomszéd faluban sütnék. S ahogy jár, mintha borsót rostitnál, olyan cikornyákat csinál...

Karpo olyan megjegyzést tett, hogy arra az öreg Kajdas abbahagyta a gyalulást, és hallgatózni kezdett. A rőzsefalon keresztül a fiúkra nézett. A fiúk leálltak a munkával, és az ásóra támaszkodva fecsegték. Kajdas felpatant a padról, s a gyaluval a kezében kiszaladt a csűrűből. Az öreg Omeljko nagyon vallásos volt, minden vasárnap elment a templomba, de nem csak az

istentiszteletre, hanem a vecsernyére is, egy évben kétszer áldozott, ragaszkodott a klérushoz, szeretett imádkozni és böjtölni: hétfőn ünnepnapot tartott, és egy évben összesen tizenkét pénteken is böjtölt bizonyos ünnepek előtt. Épp péntekre esett a Szent Panteleimon ünnepét megelőző nap, amelyet a nép nagy tiszteletben tartott. Kajdas egészen reggel óta nem evett; hitte, hogy aki ezen a pénteken böjtöl, az soha nem fog vízbe fúlni.

– Hát ti meg mért álltatok meg? Csak álltok itt ölbe tett kézzel és az Isten tudja mit fecsegték! – szólt a fiaihoz Kajdas. – Hát szabad ezen a pénteken így trágárkodni? Tudjátok, hogy aki ma egész nap böjtöl, az soha nem fog vízbe fúlni vagy hirtelen halállal meghalni?

– Szemihoriban nincs is hol megfulladni, mivel a tó még a békának is csak térdig ér! – mondta Karpo.

– Fecsegi csak, te bolond! Nincs hol megfulladni. Ha az Isten úgy akarja, a pocsolóban is megfúlhatsz – mondta az apja.

– Legfeljebb a kocsmából jövet... – mondta mérgesen Karpo, s ezzel arra célzott, hogy az apja szeretett a kocsmába járni.

– Te, Karpo, soha sem tudod tartani a szájad! Mindenért szemrehányást teszel nekem...

Kajdas köpött egyet, majd elindult vissza a csűrbe tovább gyalulni.

A fiúk kis időre elhallgattak, de ismét fecsegni kezdtek, először halkán, majd egyre hangosabban, végül már egész hangosan.

– Karpo! – csendben kezdte Lavrin, s megint a szép lányokra terelte a szót. – Mondd már meg, kit fogsz eljegyezni?

– Ah! Hagyj már békén – szólalt meg csendesesen Karpo.

– Vedd el Olena Holovkivnát. Olena gömbölyű, mint a hagyma, olyan telt, mint a telihold; az arca, mint az alma, a foga, mint a fehérrépa, a copfja, mint a sulyok, és ő maga akkora, mint egy bölény: ha megy, még a föld is nyög alatta.

– Szép... Bár lapátképű; telt, mint a zsírosbödön, a nyaka, mint a kerékbronc.

– No, akkor vedd el Odarka Hodakivnát: karcsú, mint a nádszál, hajlékony, mint a jegenye, kis orcája vékony, mint a selyemfonál; az ajka apró, mint a rutalevél. Az arca üdítő, mint a hús forrásvíz, ő maga olyan pompás, mint kertben a meggyfa, és csendes, mint kútban a víz.

Az öreg Kajdas odabenn csak köpött egyet, majd Karpo megszólalt:

– Na, milyen szépséget találtál! Az arca vékony, mint a szilánk, a teste, mint a fakanál, a karja, mint a piszkavas, ő maga, mint a deszka, s amikor megy, a csontjai csak úgy csörögnek.

– De finnyás vagy! Vedd el hát Hotina Korcsakivnát – mondta Lavrin, s elmosolyodott.

– Megbolondultál? Hotina, ha csak kinéz az ablakon, a kutyák három napig ugatják azt az ablakot, s olyan csúnya, hogy a ló az abrakot se venné el a kezéből.

– Na, akkor ott van Hanna.

– Hogyne! Hogy azt az omlást vegyem el, egy perccet megeszel, míg megkerülsz, s ahogy jár...

Karpo e szavaira az istenfélő Kajdas köpött egyet, s megint kiszaladt a csüriből.

A fiúk az ásóra támaszkodva álltak egymással szemben.

– Teremtőm! Tán nektek nincs istenetek, hogy még ezen a szent pénteken is így bemocskoljátok a szátokat? Hát nem tudtok nyugton maradni, nem szégyellitek magatokat e szent napon? Mi az ördögöt álltok ölbe tett kézzel? A munkát nem végzitek, és csak az ördög tudja, mit nem vesztek a szátokra! – kiáltott Kajdas, és kötözködni kezdett a fiúkkal; a gyaluval egészen Karpo orra előtt hadonászott. Az öreg ideges és mérges természetű volt, s az csak fokozta mérgét, hogy egészen reggel óta egy falat kenyeret sem evett.

– Apám – mondta gőgösen Karpo –, maga otthagya a munkát, de mi magának egy szót se szólunk.

Az öreget, mintha valami megcsípte volna. Szent péntek ide vagy oda, úgy lehordta a fiúkat, hogy hét zsák hajdina gyapjút kiabált rájuk, majd visszament a csürbe.

A fiúk megint szóra fakadtak.

– Ha majd én feleséget választok magamnak, az olyan szép lesz, mint a virágszál, piros, mint a bangita, s csendes, mint a halk nyári éj – mondta vidáman Lavrin.

– Az enyém legyen dolgos, fűrge, és kissé csípős, mint a darázs – mondta Karpo.

– Vedd el hát Motrját, Dovbis idősebbik lányát. Motrja szép is, szilaj is, és csípős, mint a paprika – mondta Lavrin.

Lavrin szavai szíven érték Karpót. Motrját attól kezdve nem tudta kivenni a fejéből, mintha csak ott állt volna a szérún, nem messze tőle a zöld almafa alatt, s mintha őt nézte volna azokkal a kökényszínű sötét szemével. Szinte maga előtt látta tűzpiros arcát, s finom keskeny ajkai közt ragyogó fehér fogait. Karpo elgondolkodott, rátámaszkodott az ásóra, s le

sem vette a szemét arról a helyről az almafa alatt, ahol látni vélte azt a kedves jelenést, piros szalagokkal a hajában, piros kalárral a nyakában.

– Karpo, mit bámulsz úgy arra az almafára, mint borjú az újkapura? – kérdezte Lavrin.

Karpo, mintha nem is hallotta volna öccse szavait, egész megmeredve, komoly tekintetével csak a zöld lombkoronát figyelte. El akarta üzni maga elől ezt a jelenést, de az csak állt, és egyre csak csábította őt.

A napkorong lassan esti útjára állt. Kajdasné¹ kijött a házból, s kezét a homlokához emelte. Már nem volt épp fiatal, de nem is vén, magas, jó kiállású, sápadt hosszúkás arcú, szürke szemű, vékony ajkú. Kajdasné Maruszja fiatalon hosszú időt szolgált egy földesúr birtokán, ahová őt még leányként fogadták fel. Nagyon jól tudott főzni, sőt még most is őt hívták szakácsnak az urak és a papok esküvőre, keresztelőre, egyházi ünnepekre. Oly sokáig forgolódott az urak körül, hogy őrá is ragadt egy kis úriság. Beszédében az urak iránti tisztelet és hízelgés érződött. Szeretett nekik kezet csókolni, meghajolni, s beszédjét is kifinomította előttük. A papnék és a szegényebb urak a szobáikban fogadták őt, mikor vendégségbe ment hozzájuk, s maguk mellé ültették az asztalhoz, amint a fontos embert szokás. Maruszja mindig hivalkodott, mosolygott, s úgy szórta a hízelgő szavakat, mint az apró borsószemeket. Egy átlagos ukrán parasztasszonyhoz képest őbenne volt valami nagyon finom, már-már mondhatni visszataszító. De ha csak egy kicsit is feldühödött, rögtön kiveszett belőle ez a kis finomság, s torkaszakadtából kiabálni, szitkozódni kezdett. Maruszja mérges természetű volt.

– Gyertek, fiacskáim, uzsonnázni, szóljatok apátoknak is! – kiáltotta vékony hangon Kajdasné.

Lavrin eldobta az ásót, és elindult befelé. Karpo az ásóra támaszkodva állt tovább.

– Karpo, szívecském, gyere uzsonnázni! Hagyd a munkát! Omeljko, hagyd abba a farigcsálást! Már a nap is délutánra fordult.

– Tedd az uzsonnát az asztalra, mindjárt megyek! – vetette oda Kajdas a csürből, hogy még a fejét se mozdította.

A fiúk az anyjukkal bementek a házba, az apjuk meg továbbra is a csüriben ült, és dolgozott. Ő nem ebédelt azon a pénteken, és uzsonnázni se ment.

A fiúk meguzsonnáltak, majd ismét munkához láttak, ám az öreg Kajdas ezalatt végig dolgozott. A nap már egész alacsonyra ereszkedett az erdő felett, ám eszébe se jutott, hogy uzsonnázni menjen.

¹ Kajdasné ukránul *Kajdasniha* (Kajdasih)

A toronyban meghúzták a harangot, s a lány harangszó átjárta a falut, betöltötte az egész völgyet. Nekiütközött egy erdővel borított közeli hegynek, tovaszökkent, és máris egy távoli csúcs felől visszhangzott, majd szétterült messze a sűrű erdő fölött: egyre gyengébben és csendesebben visszhangzott, végül a sűrű erdei mélyedésekben talált menedéket. Az öreg Kajdas eldobta a gyalut, és keresztet vetett. Felvette ujjasát, sapkáját, megkötötte övét, s elindult a hegyre, a templomba.

– Omeljko! Omeljko! – kiáltotta Kajdasné vékony hangon. – Ne felejts el a templomból hazajövet bemenni az urasághoz, s elvenni a pénzt a szekérért, mert holnap Bohuszlavba kell mennünk a vásárra! Ugyanis holnap Bohuszlavban vásár lesz. Hallod?

– Hallom hát, hallom! – vetette oda Kajdas már az utcáról, s elindult a hegyre, a templomba.

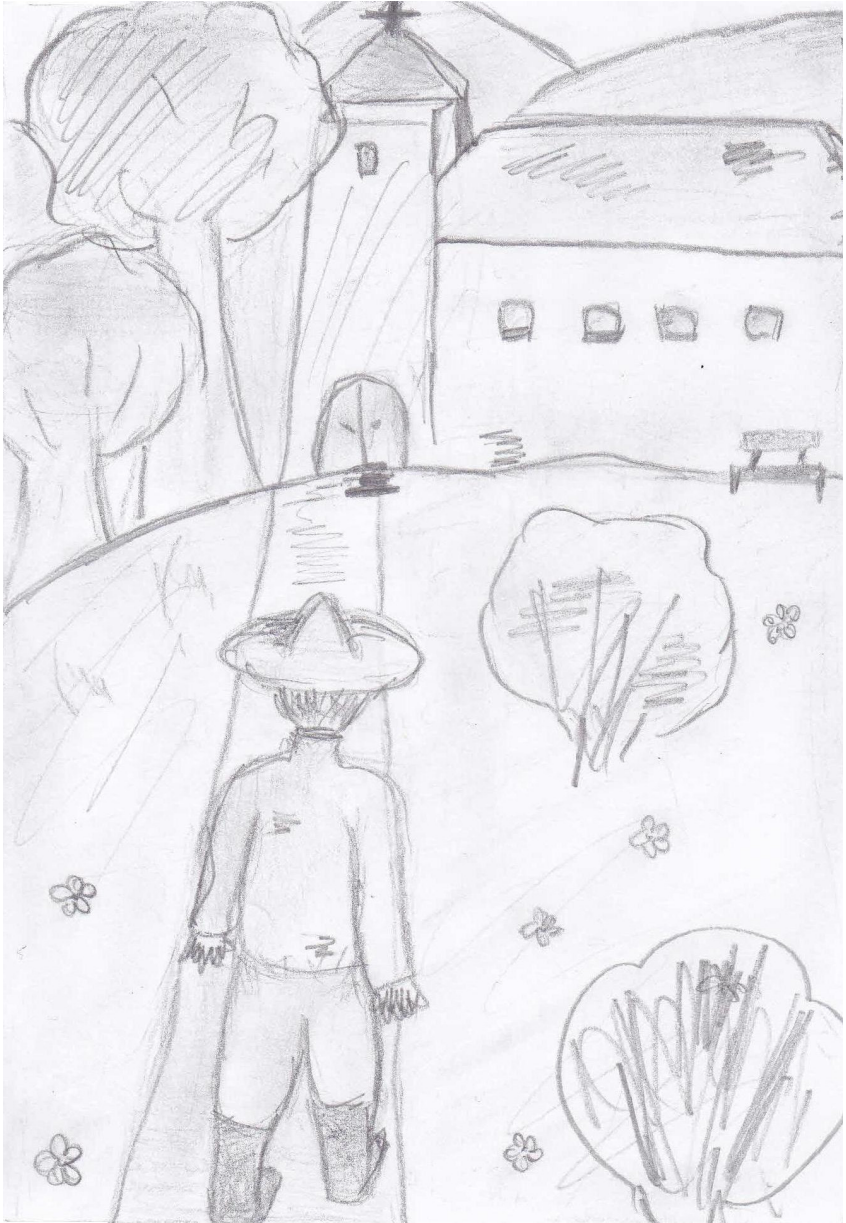
– És, légy szíves, a kocsmába ne menj be! Eliszod a pénzt, aztán nem lesz mivel a vásárba mennünk! – kiáltotta megint Kajdasné a pitvarból.

Kajdas megérkezett a templomhoz, ám az még zárva volt. Leült az ajtó elé, a kőlépcsőre, levette sapkáját, s maga mellé tette. A hegyek közt, az erdővel borított csúcsok között tüzesen égett az esti napkorong. A hegycsúcsok sötétségbe borultak, s köztük, a völgyekben a fény nyalábokra bomlott, az üregeket aranypázmákkal töltötte be, átdöfte a fák koronáit, s úgy ragyogott a zöld leveleken keresztül, mint egy kristályon át. Az erdő fölött különös csönd lett úrrá, csak a harang zúgott a csúcsok fölött, háromszor visszaverődve róluk. Kajdas úgy ült, mintha kővé vált volna: az arcát elöntötte a bánat és a szomorúság. A templomór megcsörrentette a kulcsokat, s kinyitotta a vaskos zárat. Kajdas hirtelen úgy felugrott, hogy egészen beleremegett.

A templom kinyílt. Megjött a pap a kántorral, s elkezdték a vecsernyét. A sekrestyés a mezőn volt. Kajdas odament az oltárhoz, hogy beálljon sekrestyésnek, meggyújtotta a képek előtti gyertyákat, odaadta a papnak a tömjénfüstölőt...

A templom teljesen üres volt, csak az asszonysarokban állt három asszony organtinkendőben. Kajdas térden állva imádkozott, s le sem vette a szemét a királyi ajtóról, széles sápadt arca pedig olyan lett, mint a viasz, mint egy szerzetes arca.

A templomból jövet Kajdas bement az urasághoz a pénzért. Ügyes bognár volt, úrnak és parasztnak egyaránt készített szekeret, boronát, ekét, jó pénzt keresett, de sehogy sem tudta azt megtartani. Minden pénze a kocsmába folyt. A régi úri világ rányomta bélyegét.

Kajdas a pénzzel hazafelé tartott, ám útja épp a kocsmá előtt vezetett el. Egész nap nem evett. Az éhség már meglehetősen gyötörte. „Meg kéne inni egy pohárka horilkát: egy pohár nem bűn, az éhségtől már a szemem is kopog” – gondolta magában, és bement a kocsmába.

A kocsmában volt néhány ember. Épp az asztalnál ült a kopasz komája. Kajdas leült közéjük, s beszédbe elegyedett velük egy pohár horilka társaságában.

– Hej, barátom, úgy kimerültem, hogy még a hátam is fáj! – szólalt meg Kajdas.

– Ugyan mibe’ fáradtál ki annyira? – kérdezte a komája.

– A kocsit javítom. Egy másik tengelyt csinálok. Az az átkozott hegy, már nem egy szekereket törte össze! Nem ám! Hány tengelyem kitört már e miatt az ördögfej miatt, azt számon tartani se lehet.

A faluba vezető út épp Kajdas kertje mellett ment el. Olyan meredek csúcsról ereszkedett alá, mint egy kemence. A kevés szekerek gyakran legurultak a hegyről, magukkal rántva az ökröket is.

– Mondd meg a fiaidnak, hogy kissé garaszolják le az utat – mondta a komája.

– Tán csak én magam fogom ott a kévét hordani? Hiszen te is ott hordod. Te mér’ nem garaszolod le – mondta Kajdas, miközben már a másodikat itta ki.

– Nincs nekem elég dolgom? Én talán ölbe tett kézzel ülök? – felelte a férfi –, a legjobb lenne a szekérnyomban bekapálni, meg egy kicsit még keresztben is.

– Úgy-úgy, keresztben is, hogy ne legyen olyan meredek: igen, például, attól a cserjéstől egész a kertemig – mondta Kajdas, és legyintett ferdén az ujjával.

– Vagy épp, például, a te kerítésedtől, ahol az a vén körtefa áll, egész a cserjéig – mondta a barátja, s ujjával a másik irányba legyintett. – Úgy a szekerek is egyben maradnának.

– De még jobb lenne... legaraszolni ott a fránya domb mögött, a keritésem alatt – mondta Kajdas, miközben felhajtott egy pohárral, s rágyújtott a pipájára. – Úgy biggyeszkedik ott az a domb, mint az a pukli a kopasz fejeden, komám! Ez az átkozott domb már nagyon a begyemben van.

– Ha te azt tudnád, én majd felrobbanok miatta: már teljesen tönkretett. Mikor még, a hátaddal kell megtámasztani a szekeret – mondta a koma –, már az egész hátamat összeszurkálta, az anyja keservit!

– De ahogy nekem rémlik, te is lebecskáztál arról a hegyről a te Hanáddal, mikor hazafelé jöttél a keresztelőről – vágott közbe egy férfi a sarokból.

– És az összes többi, aki azon a hegyen jár-ke, nem kapálta még be, mióta Szemihori létezik? – mondta Kajdas, s újra megtöltötte poharát.

A nap már lement, az udvaron leszállott az éjszaka, ám Kajdas még mindig a kocsmában ivott, míg el nem itta a pénz felét, majd részegen hazatértorgott.

– Asszony! Nyisd ki! – kiáltotta Kajdas, és teljes erejéből verni kezdte öklével az ajtót.

– Te csavargó, hol csavarogtál egész mostanáig? – kiáltotta Kajdasné a házból. – Nem nyitom ki! Aludj odakinn, ha elittad a pénzt! Tőlem a kerítés alatt is alhatsz!

– Nyisd ki, vagy betöröm az ablakot! – üvöltötte Kajdas, és olyat rúgott az ajtóba, hogy még a keret is beleremegett.

– Ha betöröd, akkor meg is javítod! Csak nem holnap, mert a bohuszlavi vásárra megyünk – felelte a házból a felesége.

Lavrin felkelt, s kinyitotta az apjának az ajtót. Az apja átlépte a küszöböt, megtántorodott, elhagyta a szoba ajtaját, s a falat tapogatva elindult a sötét pitvarba. Az ajtó helyett a létrát kapta el, feldöntötte azt, beleakadt a vizes dézsába, lerúgta a fedőt, s két kézzel belecsobbant a vízbe. Kajdasné előzőleg csordultig töltötte a dézsát. A víz csak úgy folyt kifelé.

– Asszony! Hova a frászba tetted az ajtót? – kiáltotta Kajdas. – A tóba másztam? Így büntet meg a szent péntek! Végem van!

Kajdasnak úgy tűnt, hogy a keskeny gáton halad a fűzfák alatt, és hogy a gátról mindjárt a tóba csúszik.

– Hát nem látod, hogy a pitvarban vagy? – mondta Kajdasné.

– Lehet, hogy megvakultam a gáton? Semmit se látok! Bizisten, semmit! Biztos a komám kikaparta a szemem – mondta magában Kajdas. – Ó, én szerencsétlen! Hát hogy fogok hazamenni szemek nélkül?

Kajdas meglendítette a karját, s leütött egy fazekat a polcra. A fazék egyenest a fejére esett, majd onnan a földre.

– Ki az ördög dobálódzik fazekakkal? Maruszja, ne dobálj má'! Es... Esküszöm, többé nem teszem.

Kajdasné felpattant az ágyból, odament a kemencéhez, s száraz hasítékokkal szítani kezdte a tüzet. A tűz lángja beragyogta az egész lakást, és a nyitott ajtón át a pitvart is.

– Ó! a komám visszaadta a látásomat. Várj csak te vén kopasz! Holnap... holnap megfizetsz!

Ezekkel a szavakkal mászott be Kajdas a lakásba. Az arca sárga volt, mint a viasz. Az ingujja könyéig nedves volt, csak úgy folyt belőle a víz. A földön a vízcseppekből egy csík formálódott ki, mintha egy nyaklánc szemei gurultak volna szét minden irányba.

– Ó, Istenem, mennyi csapás éri szegény fejemet! – nyavalygott Kajdasné. – Hogy mégy holnap a vásárba, mikor elittad a pénzt? Kell só, kellenek fazekak, kell szurok. Mivel fogod bekenni a szekereket? Kezdődik a kévehordás. S kell valamit venni a lakodalomra is. Hiszen meg akarsz házasítani a fiunkat.

– Hazudsz! Nem is ittam el a pénzt. Ehun van e, de te nem kapsz! – mondta Kajdas, s megpaskolta a zsebe helyett a kemencepadkát –, fityisztsz kaphatsz, de pénzt nem.

– No, apám, most már nem fog a vízbe fúlni vagy hirtelen meghalni – nevetve szólt közbe Karpo a padról.

– Hát téged ki kérdezett? Az anyád teremtésit! Aludj, ha már lefeküdtél, mert a bottal mindjárt megkínállak! – mondta Kajdas, miközben elvesztette egyensúlyát, és lehuppant a padra.

– Na, elég legyen már! Eleget kiabáltatok! – csitította Karpót az anyja.

Kajdas ledobta ujjasát a pad végébe, rádőlt, de nem találta el fejével az ujjast. A feje olyat koppant, mintha valaki egy tököt dobott volna oda. Ahogy eldőlt, olyat horkantott, hogy az egész házban visszhangzott. Kajdasné eloltotta a mécsesét, s az egész ház lecsendesedett, nyugovóra tért. Egyedül a kutyák ugattak még egy darabig, mivel a késői kiabálás és a házból kiszűrődő fény felizgatta őket.

A házban mind elaludtak, egyedül Karpo nem tért nyugovóra, mert még mindig maga előtt látta azt a jelenést a zöld almafa alatt, piros pántlikával a hajában, piros kalárral a nyakában.

II

Másnap, szombaton, szent Panteleimon ünnepén, Kajdas a feleségével elindult a vásárra, ám a fiúknak meghagyta, hogy ragadjanak ásót, kapát, és kissé garaszolják le a hegyről vezető utat. Karpo és Lavrin otthon maradtak. Eltelt a nap. A nap már ereszkedett, de Kajdas még mindig nem tért haza. Karpo a vállára vette ujjasát, és elment abba a falurészbe, ahol Motrja Dovbisivna lakott. Tegnap óta egyszerűen nem ment ki a fejéből.

Dovbis gazdag ember volt; egész a falu végén lakott, ott, ahol a mély árok egy keskeny ékként futott be az erdőbe. Az árok e zugában ragyogott Dovbisék kis tava. A tó felett állt Dovbis cseresznyefákkal körülvelt háza. Az utcáról csak a fehér fal szélét és a pitvarajtót lehetett látni. A sűrű magas meggyfák, mint egy sűrű erdő, teljesen eltakarták az utcáról az ablakokat és a falat.

Karpo egész lassan ment, félszemmel Dovbisék udvarára pillantgatva. Messziről virított a piros tornáccal szegélyezett fehér házsarok; felvillant a fekete foltos ajtó, a vékony piros csíkkal szegélyezett, világoskékre festett ajtófélfák között. Dovbisék háza nagy és új volt, vastag nádtetővel, nagy ablakokkal. Az ablakokon világoskékre festett ablakredőny volt.

Karpo megállt az udvar előtt, és nekitámaszkodott a kapunak. Motrja kezében egy agyagos edénnyel kijött a házból. Épp a kemencepadkát készült bekenni vörös agyaggal. Egy másik fazék is volt a küszöb mellett, benne fehér agyaggal.

– Üdvözöllek, fekete szépség! – köszöntötte Karpo, s anélkül, hogy megemelte volna szalmakalapját, fejével finoman biccentett.

– Üdvözöllek, nem fekete szépség! – felelte Motrja.

– Gyere csak ide, Motrja, valamit mondanom kell neked.

– Ha annyira akarod, te magad is idejöhetsz. Egy feketéhez még odamennék, de egy vöröshöz – majd ha fagy!

Karpo szöke volt, de a haja a feje búbján kissé vöröses.

– Hát én vörös lennék? Csak a kutyákat csúfolják vörösnek – mondta Karpo.

Motrja az eresz alatt, a fehér fal mellett állt. Magas növésű volt, és karcú, de nem túl vékony; a vaskos lábaival, a könyökéig feltűrt ingujjával, a fekete hajfonatával olyan volt, mintha a fehér falra festették volna. Napbarnított piros orcáját csak még inkább kiemelte keskeny fekete szemöldöke, sötéten ragyogó, esőáztatta kökény színét idéző szeme. Az arcában, a szemében volt valami tüzes, égető, forró, volt benne állhatatosság és egy kis harag. A nap sugarai ferdén érték, féloldalt világították meg Motrját, előtötték narancssárga hajszalagjait, és piros kalárisát.

– Motrja, itthon vannak a szüleid? – kérdezte az ifjú Kajdas a kapuból.

– Nincsenek, elmentek a vásárba. Mért érdekel?

– Csak úgy kérdeztem – felelte Karpo, s lassan, észrevétlenül bemászott az átjárón az udvarba.

– Hát te, Kajdas, miért mászol be mihozzánk? Alacsony neked a mi küszöbünk – mondta Motrja.

Karpo nem volt az a fajta, aki a lányokkal csipkelődik, tréfálkozik. A lányok ezért gőgösnek csúfolták.

– Na és ha magas lenne, akkor átugornám. Üdvözöllek, Motrja! – kezét nyújtván mondta Karpo.

Motrja nem nyújtott kezét, ellenben az agyagos edényt odatartotta. Karpo megragadta a karját a könyöke felett, s úgy megszorította, hogy Motrja egy hatalmasat sikoltott.

– Na, ezt már nem szeretem! – kiáltotta Motrja.

– Motrja, ki vette neked ezeket a piros szalagokat?

– Valaki. Nem mondom meg. Aki kíváncsi, hamar megöregszik – csi-cseregte Motrja, s két sor apró fogacskáját villogtatta.

– Tedd le azt az edényt! – mondta Karpo, és el akarta venni tőle a kopott fazekat.

Motrja magához rántotta az edényt; egy darabja Karpo kezében maradt. A vörös agyag szétfolyt a földön.

– El innen! Ne zaklass, mert anyám leszid, hogy még a kemencepadkát se kentem le – mondta Motrja, de nem ment be a házba, hogy lekenje a kemencepadkát, hanem a tornácot kezdte el mázolni. Motrja el akart szórakozni Karpóval. Épphogy elkezdte mázolni a tornácot a küszöbötől, Karpo leült a tornácre.

– Ej, állj föl, mert téged is bekenlek piros agyaggal, s még vörösebb lesz! – mondta Motrja, miközben a csutakkal Karpo feje fölött hadonászott.

– Motrja! Hát ezt a szép kalárist ki vette neked? – kérdezte Karpo.

– Egy biztos, nem te – mondta Motrja, s a csutakkal megint Karpo felé legyintett; Karpo odébb csúszott.

– És ha én vennék neked egy kalárist, mit mondanál?

– Nem tudom, mit mondanék – szót Motrja.

Karpo egész a tornác szélére húzódott, hogy már tovább nem is lehetett volna.

– Kelj fel, vagy lelöklek! – kiáltotta Motrja.

– Na, lökj, ha bírsz! – mondta Karpo, és elmosolyodott.

– El innen, vagy úgy éljek, lelöklek! Nem érdekel ki vagy! – kiáltotta Motrja, s a csutakkal ismét Karpóra legyintett. A piros agyag, mint három vércsepp, ráfröccsent Karpo fehér ingére.

Karpo felugrott, s lábával fellökte az agyagos edényt. Az edény felborult, s legurult az udvar aljába. Karpo félreszökkent, nehogy összekenje a csizmáját, ám a sarkával fellökte a másik edényt is, a fehér agyaggal, amelyik közvetlen a küszöb mellett volt. Az edény kigurult az udvar közepéig,

s egy fehér csíkot hagyott maga után, mintha valaki a küszöbtől egy fehér kendőt húzott volna ki.

– Megörültél, megbolondultál? – kiáltotta Motrja torkaszakadtából. – Ó, jaj nekem! Mi lesz itt, ha anyáék megjönnek a vásárból?

Karpo az udvar közepén állt, és nevetett. Ő soha nem nevetett olyan jóízűen, ahogy más emberek nevetnek. Rosszalló, sárgás fakó arca még akkor sem csillogott, ha az ajkai nevettek.

– Fogd, és szedd össze, mert nem tudom, mit fognak anyámék szólni. Ezt a vörös vályogot anya vette a vásárban öt egész kopekért – mondta Motrja panaszos hangon.

– Na, Motrja, ne sírj! Én még ilyet nem láttam, hogy a lányok az edény miatt sírnak.

– Ne vess csak! Fogom ezt a csutakot, s úgy bekenem vele a fejed, hogy nem fogod nekem többé a fazekakat dobálni.

Motrja lehajolt, felvette a földről a piros agyagba mártott csutakot, s már nekilendült, hogy Karpóhoz vágja.

– Ne haragudj: kérek neked holnap tánczenét – szólalt meg Karpo.

Motrja észrevette, hogy Karpo udvarol neki, így türtöztette magát. Egy másik legénynek azonban tényleg nekivágta volna a csutakot.

Motrja éppen csak meglendítette a csutakot, s a füzes felől máris lódobogás hallatszott. Motrja leengedte a kezét.

– Úristen, Teremtőm! Édesanyámék már meg is jöttek a vásárból!

Karpo átugrott a bejárón, és szorosán a kerítés tövében elment. A másik irányból begördült a szekér, és megállt a kapu alatt. Dovbis asszony rögtön észrevette a ház előtt a két szétfolyt agyagcsíkot, és a két fazekat, amint az udvar közepén hevert.

– Hát ez, lányom, micsoda? – kiáltotta az anyja a szekérről. – Tán rézseg vagy, hogy így szétdobáld a fazekat az udvar közepén?

– Az udvarra beugrott egy kandisznó! Amint megláttam, elkezdtem kiűzni, s ahogy az az átkozott eliszkolt a ház előtt, úgy föl is borította mind a két fazekat – mondta Motrja.

– Csak nem a Paraszka pettyes kandisznója volt? Az az átkozott, úgy ugrál át a kerítéseken, mint a kutyák – szólta az anyja. – Te meg mit keresnél a tornácon, mért nem a kemencepadkát kentel le először? – mondta az anyja befelé menet a házba.

– Ó, Istenem! Mért, na, mért? – kiáltotta magában Motrja. – Ha az az átkozott kandisznó be nem tört volna, mostanra az összes munkával kész lennék – a falnak fordulva kuncogta Motrja.

Karpo eközben hazaért, s a szüleit már otthon találta. Épphogy csak beért az udvarra, az apja megszólította:

– Hát te, fiam, hol voltál? Bekapáltad az utat a hegyen?

– Milyen hegyen? – kérdezte Karpo, de az apjára se nézett.

– Ezen itt, amelyik a szemed szúrja ki! – mondta Kajdas, kezével a meredek lejtőre mutatva, amely szinte a kertje fölött csüngött. – Hisz már mondtam mindkettőtöknek, hogy kapáljátok be egy kicsit. Ma ugyan aratni nem lehet, de kapálni igen.

– Tán megbolondultam, hogy a hegyet kapáljam? – szólt mérgesen Karpo.

– Aztán hogy hordjuk majd be a kévét? – mondta az apja.

– Úgy, ahogy eddig is – mondta kelleetlenül Karpo.

– Hát nem elég tengelyünk tört már el ott?

– Akkor majd eltörik még egy, még kettő. Az egész utca ezen a hegyen jár-ke, és én kapáljam meg. Ez aztán a furfang!

– Ugyan ki fogja megkapálni, ha mi el nem kezdjük? Valakinek el kell kezdeni! – mondta az apja.

– Ha valaki elkezdi, én is megkapírgálom egy kicsit – mondta Karpo, és bement a házba.

– Csatlakozom! – szólt Lavrin, és ő is bement.

Az öreg Kajdas csak legyintett a karjával, és kifogta az ökröket a hámból: amíg az urak voltak hatalmon, az utat nem kapálták be, megszervezték a járást, de az utat csak nem kapálták be.

– Hát én sem fogom bekapálni! Garaszolják le azt az ördögök, ha kedvük lesz hozzá! – mormogta magában Kajdas.

A toronyban meghúzták a harangot. Az öreg Kajdas levette sapkáját, háromszor keresztet vetett, és elindult a templomba, de meghagyta a fiainak, hogy készítsenek elő két szekeret kötőrudakkal a behordásra. Másnap kora reggel elindultak a mezőre a kévét behordani, ügyet sem vetve arra, hogy vasárnap volt. A falusiak tiszteletben tartják a vasárnapot és az ünnepeket, nem végeznek semmi munkát, azonban egy dolgot nem tekintenek bűnnek: kévét hordani vasárnap vagy ünnepnap.

Vasárnap reggel az istentisztelet előtt Motrja Dovbisivna a templomba készülődött. A kamrából kendőbe tekert virágokat és szalagokat hozott elő, majd szétterítette őket a fehér abrosszal lefedett asztalon; előhozta, és a padra tette piros szattyánbőrscizmáját. Dovbisné leült egy kerek sámlira az asztal mellé, a szomszédlány pedig Motrja fejére tette a koszorúra emlékeztető, vastag papírból kivágott hajcsavarót. A hajcsavaróra, a homloka felé egy aranybrokát szalagot tett, majd tovább úgy rakta egymásra a sza-

lagokat felfelé, hogy a vége mindegyiknek kilátszódott. A hajcsavarót és a hajfonatokat piros, zöld, kék és sárga szalagokból készített virágokkal futtatta körbe. A füle mögé egy csipetnyi meténget, gácsértincset és pávatollat tűzdelt, majd szétengedett a hátán húsz hosszú szalagot, egészen le az övéig.

– Mire fel készülödsz annyira, Motrja? – kérdezte tőle az anyja. – Nincs ma nagy ünnep. Minek vetted fel az összes szalagot és virágot?

– Úgyis csak ott heverték a szekrényben. Csak egy kicsit megszellőztetem őket – mondta Motrja, de egész más volt a célja. Karpo megígérte, hogy kér neki tánczenét. Abban reménykedett, hogy összetalálkoznak a templomban.

Motrja zöld szoknyát és piros katrincát öltött, a dereka köré egy hosszú piros övet tekert, melynek kiengedte a végeit, hogy azok csaknem a földet érték. Piros virágmintás zöld mellényt vett magára, felhúzta piros csizmáját, a nyakába szép gyöngysort akasztott, a kezébe fehér kendőt fogott, s így ment a templomba. Az egész hajzata, mint egy virág, úgy tündökölt a napfényben. A pávatoll csillogott-villogott, az aranybrokát ragyogott a fekete copfjában, és kiemelte vékony fekete szemöldöke, csillogó szeme szépségét.

Kajdasék udvarához ért. A meredek hegyoldalról épp akkor jött két szekér kévével megrakva, mintha két szénaboglya gurult volna lefelé a hegyről. Kajdas volt az a két fiával, a kévét hordták. A magasra feltornyozott kéve az ökröket is beborította úgy, hogy az éles, hegyes szalmaszálak szurkálták is őket. Az ökrök egész hátracsapták fejüket, és kidüllesztették hatalmas szemeiket.

– Karpo! Húzódj jobbra! – kiáltott az apa a fiára. – Kerüld ki azt az átkozott buckát!

– Jobbra, Szürke! Jobbra, Foltos! – kiáltotta Karpo, és az ostorral az ökrök feje fölé csördített.

Ám ebben a pillanatban lenézett. Épp az udvaruk mellett ment a virágokban és szalagokban tündöklő Motrja. Piros katrincája, piros csizmája, tűzpiros öve – úgy csillogott-villogott a reggeli napsütésben, mint a színarany. Karpo egészen elcsodálkozott e tünemény láttán, s a szekér egy kerékkel már fel is ugrott a buckára.

– Jobbra! – magából kikelve kiáltotta Kajdas, mikor meglátta, hogy a szekér kezd oldalára borulni. – Tán megsüketültél, vagy megvakultál? Karpo, húzódj már jobbra!

Karpo nem tudta levenni a szemét Motrjáról, a szekér pedig már majdnem felborult. Az apja leugrott a hátsó szekérről, az elülső után iramodott, és torkaszakadtából üvöltötte: „Jobbra, Szürke, jobbra!” A szekér mindkét kerékkel felugrott a buckára, és oldalára borult. Az első tengely darabokra tört, a kerék pedig megakadt az árokban.

– Ó, szegény fejem, én szerencsétlenségem! – kiáltotta Kajdas. – Megbüntetett hát a szent vasárnap. Minek is kellett ma kévét hordani?

Kajdasnak sopánkodni sem volt ideje, a hátsó szekér már utol is érte az elülsőt, s az is felborult.

Ekkor meghúzták az összes harangot a toronyban. Minden ember, aki a templom körül ült, felállt, s keresztet vetett. Kajdas látta a hegyet, amelyen a templom állt, s a templom körül az embereket. Levette a sapkáját, és ő is keresztet vetett.

– Jóságos, irgalmas Isten! Megbüntet a szent vasárnap és a szent péntek. Akár leülhetnek és sírhatnak is! – mondta Kajdas, és majdnem el is eredtek a könnyei.

– Magát, apám, minden bünteti, ha nem a péntek, úgy a vasárnap! – mondta kuncogva Karpo.

– De bölcs lettél hirtelen! Ha legalább egyszer legaraszoltad volna ezt az átkozott utat! Mihez kezdünk most, a teremtett széles e világon? – jajgatott az öreg Kajdas.

– Hagyjuk a kévét, gyerünk a templomba! – mondta Karpo.

Igazából az öregnek is ez volt a gondolata. Bűnbocsánatért akart esedezni. Karpo még inkább a templomba vágyott, miután meglátta Motrját amint a hegyre tart a templomba, ahogy belép a kapun, keresztülmegy a temetőn a zöld meggyfák alatt, s megáll az ajtó előtt a lányok mellett.

Karpo a szekerekre nézett, és egy nagyot sóhajtott. Munkához kellett látni.

Már a *Valóban méltóra* harangoztak, mire Kajdas a fiaival rendbe szedte az egyik szekeret, s bevitték a kévét az udvarra. A hegyen már csak az összetört szekér maradt.

Az öreg Kajdas vállára vette ujjasát, és elindult a templomba, hogy megbánja bűneit. A nyomában ott ment Karpo is, hogy találkozzon Motrjával.

Karpo átment a temetőn, de csak egy pillantást vehetett Motrjára, aki szándékosan a lányoktól félrehúzódva állt. Karpo menetközben alighogy belepillantott szűrős szemébe, azonnal elkapta a virág- és levélkoszorú alatt ragyogó tekintetét.

A templomból kijövet a kapuban Karpo utolérte Motrját. Hosszú szalagjai úgy lengedeztek a szélben, mint a díszes komlólevél, amely fennakadt a jegenyefán. Motrja kendőjével eltakarta ajakát, de mindjárt el is vette azt, s bátran megkérdezte:

– Kimész délután táncolni?

– Kimegyek. És te, Motrja, kijössz?

– Kimegyek, még ha anyám nem is enged – felelte Motrja, és elfutott a gátra, ahol a fűzfák sűrűjébe rejtőzött, s csak piros szalagjai ragyogtak a zöld levelek között.

„Fekete lány, aranyos a szalagja, de nem tudom enyém lesz-e valaha: olyan fűrge, mint a csík, ha meg fogom, nem eresztem el soha” – gondolta Karpo, s elindult haza.

Délután az utcán három zenész húzta a nótát. Keresztülmentek a falun, egész a kocsmáig, s útközben végig játszottak. Felkapták erre a fejüket a leányok a kertekben, s úgy özönlöttek az utcára, hogy a kapuk majd szétrepedtek. Az aratás a vége felé járt, így több volt a szabadidő. A lányok összegyűltek a kocsmánál mulatozni. A kocsmá az egyik tó melletti töltségnél állt, magas fűzfák tövében. Mindegyik lány piros főkötőt viselt, egyedül Motrja jött virágokkal, szalagokkal a hajában. A lányok összenéztek, majd mindnyájan Motrjára tekintettek. A legények között Karpo magas asztrakán sapkája feketéllett. Karpo zenét kért a lányoknak. Minden lány elcsodálkozott. Senki sem találta ki, hogy a zenét valójában Motrjának kérte. Motrja táncba indult, s magával vitt más lányokat is. A lányok után a legények is táncolni kezdtek. Csak Karpo álldogált oldalt, egyik kezét az övébe dugva. Nem szeretett, és nem is tudott táncolni. Szemét lesütve távolról figyelte Motrját, hogy lengedeznek a vállán a hosszú szalagok, hogy dobognak a táncban piros csizmái, hogy csörög a kaláris a nyakában.

A zene egyszerre abbamaradt, mintha elszakadtak volna a húrok. A lányok abbahagyták a táncot. Karpo továbbra is csak állt, s oldalról nézett Motrjára. Nem lépett oda hozzá, nem szólította meg. Motrja ezt rossz néven vette. Estefelé a lányok lassan szétszéledtek. Elindult hazafelé Motrja is, kissé haragudva Karpóra. Karpo utánasietett, s szorosán mellette ment, de sokáig egy szót sem szólt. Motrja szótlánul magot fejtett. Dovbisék udvara nem volt messze. Már látták a kertet és a füstölgő kéményt. Felmentek a gátra.

– Minek jössz így a nyomomban, te legény? Anyám meglát, s még leszid – mondta Motrja, de rá se nézett Karpóra.

– Ha fűttenek a kertvégéből, kijössz?

– Inkább körbeültetném az udvart cseresznyével, csak hogy a hangodat se halljam.

– Miért vagy ilyen?

– Ki tudja milyen büszke, gögös, fennhéjázó vagy? Nem tudom, hogy tényleg szeretsz engem, vagy csak csúfot üzöl belőlem, s még az egész falunak is kikürtölöd.

Karpo megállt a gáton az egyik fűzfa alatt. Motrja maga is megállt.

– Nem vagyok büszke, sem gögös, sem fennhéjázó. Én téged, Motrja, szívből szeretlek, nem csak csúfot üzök belőled.

Motrjának egyszeriben jobb kedve kerekedett. Elmosolyodott, s egyenesen Karpo szemébe nézett. Motrja szemei úgy csillogtak, mint a lágy harmat, amikor szítál.

– Amint megjelennek az első csillagok, elkészítem anyáéknak a vacsorát, s kiszökök a kertbe egy órára. Minden jót, Karpo! – mondta Motrja, s olyan gyorsan megperdült előtte, hogy a szalagjai Karpo arcát suhintották, mint valami pihetoll.

„Díszes ruta, virágszál, szép mezei zsálya” – gondolta magában Karpo, és elindult hazafelé.

Eltelt két vasárnap is. Nyár vége volt már. Közvetlenül Szemen napja előtt Karpo kéréket küldött Motrjához. Megtörtént a kenyérváltás. Motrja nem idegenkedett Karpótól.

Szemenre az öreg Kajdas szerzett egy új fekete ujjast, a kebelébe csúsztatott egy veknit, botot ragadt, és a feleségével elindult Dovbisékhoz vendégségbe. Kajdasné, mintha vasárnap lett volna, mellénybe bújt, sárga csizmát s egy új fehér ujjast húzott, az ingujjába pedig még egy fehér kendőt is betűrt. Dovbisék jómódúak voltak, és Kajdas meg akarta mutatni magát előttük.

Kajdas a feleségével belépett Dovbisék udvarára. Nagy hőség volt oda-künn. A nap épp csak tovafordult délről. Kajdasné megállt a kapu mellett, és kabátja szárnyával letörölte a port sárga csizmájáról. Nem messze a körtefa alatt Motrja épp kendert tilolt. Kezei fürgén jártak. A kendertiloló úgy ugatt a kezében, mint egy kis szuka, vékony hangon, hangosan nyikorgott, vonított. Egy marék kender lengedezett a kezében, mint egy róka farkok.

– Jó napot, jó munkát, gyermekem! – szólt Motrjához Kajdasné vékony hangon.

– Jó egészséget! Köszönöm! – válaszolt Motrja a kertből, hogy a tiló állja még csak meg se állt. Épp csak egy pillanatra kapta fel a fejét, s már vissza is szegezte tekintetét a tilóra.

– A szüleid itthon vannak? – kérdezte Kajdasné.

– Itthon. A házban vannak – felelte Motrja, miközben a tiló elhallgatott egy pillanatra, ám azonnal fel is vonított megint.

Dovbisné kinézett az ablakon, s azonnal rájött, hogy Kajdasék lánynézőbe jönnek. Egy szempillantás alatt leterített egy abroszt az asztalra, kitette rá a kenyeret, fölkapott magára egy mellényt, eközben Dovbis kiszaladt a pitvarba, be a kamrába, s magára dobta ujjasát.

Kajdasné még Motrjával beszélgetett az udvaron, mikor Dovbisné kinyitotta az ajtót, s kilépett a küszöbre. Kajdasék üdvözölték Dovbisnét. A gazdasszony betessékelté őket a házba. Dovbis a pitvarban köszöntötte a vendégeket, arcon csókolva őket. Mindannyian bementek a lakásba, s a vendégek még egyszer köszöntötték a háziakat.

Kajdasné kirakta az asztalra a veknit. Dovbisné a kezébe fogta, megcsókolta, majd visszatette az asztalra.

– Hogy vannak, nászasszony, jól megy a soruk? Megvannak egészségben, békességben, kedveském? – szolt Kajdasné vékony hangon, s közben egyre csak tetszelgett.

– Köszönjük, megvagyunk. Hál’ Istennek, éldegélünk. Üljenek le, kedves nászasszony, hogy a kérők is üljenek – kérlelte a gazdasszony.

– Adja az Isten, hogy a kérők üljenek. Ha az irgalmas Isten is úgy akarja, lehet, nemsokára tényleg beülnek magukhoz a kérők – mondta Kajdasné, s közben a kendőjével törölgette a száját és az arcát, bár se a száján, se az arcán nem lehetett látni semmit.

– Talán összeporozta magát, nászasszony? – kérdezte Kajdasné a gazdaasszony.

– Igen, szívecském. Künn fullasztó a hőség, mint a kánikulában – mondta Kajdasné, s még egyszer megtörölte az arcát kendőjével. Szerette kicsinosítani magát, s mindig tisztán mutatkozott. Mindig olyan tiszta volt, mint újkorában.

Kajdasné leült az asztal mellé a lócára. Kajdas a gazdával beszélgetett.

– Üljön az asztalhoz, kedves nászasszony! – kérlelte a gazdasszony.

Kajdasné átült a lócáról a körülpadra. Meglehetősen ceremóniázott és kérette magát. Míg az uraknál szolgált, ragadt rá egy kis kevélység.

– Üljenek már le az asztalhoz, legyenek szívesek! Istenem! Hát maga, nászuram, mit áll ott? Üljenek már az asztalhoz, mert még a kérők megsértődnek!

Kajdas bemászott az asztal mögé. Kajdasné épp csak odébb csúszott a padon az asztal felé, s szemeit lesütötte.

– Uram, Teremtőm! Üljön már le, nászasszony, ha úgy tartja kedve, akár a főhelyre is! Végül is már a mi nászasszonyunk! – kérlelte a gazdaasszony Kajdasnét.

Kajdasné egészen leszegte tekintetét, elöntötte a büszkeség, megtörölte ajkát a kendőjével, s megindult a főhely felé. Kissé felemelte arcát, s körülnézett.

– Hol az én Motrjám? Netán a munka miatt késlekedik? Már ideje lenne uzsonnázni – mondta Dovbisné, miközben fel-alá járkált a házban.

– Milyen dolgos a maguk lánya! Aranyat ér az ilyen gyerek. Olyan szorgosan dolgozik, hogy egy pillanatra se áll meg. Takaros menyecském lesz, szívem, ha az irgalmas Isten is hagyja, hogy rendben végbevigyük ezt az ügyet – szolt Kajdasné, hogy mézesmázos hangja az egész lakást beborította.

Dovbisné rákiáltott Motrjára. Motrja belépett a lakásba, s megállt a küszöbnél. Az anyja meghagyta neki, hogy hozzon a bődönből tejfölt, és egy kevés szalonnát. A gazdasszony megszegette a kenyeret, a gazda pedig előhozott a kamrából egy butykos horilkát, és az asztalra tette. A horilkában egy egész piros paprika úszott, mintha csak most tépték volna le a kertben. Kajdas csak ránézett a paprikára, és a nyál is összefutott a szájában.

Motrja az asztalra tett egy tál tejfölt, és egy tányér szalonnát összevagdosta. Kajdasné le sem vette a szemét Motrjáról, nyomon követte minden mozdulatát. Kedves szemei hirtelen szigorúak lettek. Szemöldökét összeráncolta, a mosoly pedig elszállt az arcáról, de még tán a házból is.

– Köszönjük, szerelmes szívecském, hogy vendégül látsz minket – szolt Motrjához Kajdasné, s az arcára visszatért a mosoly, kedves szavai pedig melaszként ömlöttek a szájából.

Kajdasné összekulcsolt kézzel ült, mintha csak áldozás után a templomból jött volna.

Motrja szúrós szemeit a jövődöbéli anyósára emelte, és rögtön észrevette ezt a melaszt. Ám ez az édes méz egyáltalán nem tetszett neki.

Eközben Dovbisné meghagyta Motrjának, hogy rakjon tüzet és süssön tojást. Motrja a kemence körül kezdett sürgölődni. A gazda töltött egy pohár paprikahorilkát. Kajdasnak már a nyála majd kicsordult, csak nagy nehezen tudta türtőztetni magát.

A gazda felemelte poharát, s áldomásba kezdett:

– Adj, Istenem, boldogságot, békességet, a halottaknak pedig küldd el a te országod! Segíts, Uram, hogy végbevigyük ezt az ügyet, neked meg lányom sok boldogságot, egészséget! Apósodnak, anyósodnak engedelmes légy, s meglátod, hogy megáld érte téged az ég!

A gazda kiitta fenéig a poharát, hogy a haragra se maradjon, majd ismét teletöltötte, s Kajdasnak adta. Kajdas felállt, elhadart néhány szót, majd gyorsan le is gurította. A gazda ismét töltött, s odaadta Kajdasnénak. Kajdasné fogta a poharat, s mind az élőkre, mind a holtakra áldomást mondott.

– Adj, Istenem, nekünk és gyermekeinek hosszú, boldog életet, te pedig lányom, légy egészséges, mint a makk, tündökölj örökké, mint a rózsa,

ékesítsd fel házamat, tölts el örömmel, mint kakukkszó a kertet, aranyozd be öregségem napjait! Adja Isten, hogy boldogan élj, mint hal a vízben!

Kajdasné épp csak megnedvesítette száját a horilkával, habár nagyon szerette.

Kajdas ránézett a feleségére, s ezt gondolta: „Mi a frászt beszél anyit!” Nagyon akaródzott neki még egy pohárával inni.

– Mi ez, nászasszony? Ilyen keveset iszik? – vonta kérdőre a gazdasszony.

– Ó, jó lesz, elég ez – fecsegte Kajdasné. – Olyan keserű, mint az üröm! Nem is értem, azok a részegesek, hogy tudják ezt meginni.

– Igyon csak még, nászasszony! Ami marad, az a harag! – kérlelte a gazdasszony.

Kajdasné megint a szájához emelte a poharat, s majdnem elkövette azt a hibát, hogy felhörpinti az egészet, de valahogy felocsúdott, nyelt egy kortyot a pohárból, s úgy elhúzta a száját, mint aki citromba harapott.

– Igya meg az egészet, nászasszony! – ismét kérlelte a gazdasszony.

– Elég lesz már, kedveském! Még leiszom magam – mondta Kajdasné, és a gazda kezébe nyomta a poharat, míg másik kezével már nyúlt is a kenyér meg a szalonna után.

Dovbis töltött egy újabb pohárral, s lerakta az asztalra Motrjának. Motrja fogta a poharat, elhadart néhány szót, gyorsan a szájához emelte, s még gyorsabban el is kapta onnan, mintha a pohár megégette volna ajakát, elfordult, és az ingujjába megtörölte a száját. A vendégek és a háziak leültek uzsonnázni, megittak még egy kört, s beszélgetésbe fogtak. Kajdasné csak fecsegett, ám néha-néha lopva félretekintett a kelengyés ládára, amely a priccsen volt, a ruhaakasztóra, a párnákra. Nagyon szeretett dicsekedni, s elkezdte mesélni, hogy tisztelték őt az urak, meg a papok.

– Nem is oly rég, kedveském, engem hívtak meg ebédet főzni Deskibe: a lelkésznél volt keresztelő. Irgalmas Istenem! Egész családok gyűltek ott össze, és én főztem mindegyikre. Mihelyt elmentek a vendégek, a papné behív a szobába, leültet egy székre az asztalhoz, s ő maga is leül mellém vacsorázni. „Igyon hát, Maruszja, egyen még, Kajdasné asszonyság!” – így kérlelt engem, bizisten, így igaz, ahogy mondom, kérem kegyelmetek.

Motrja elfordult az ajtó felé, és elmosolyodott. E „kérem kegyelmetek” miatt nevetett az egész falu, s e szólása miatt gúnyolták Kajdasnét kurátorasszonynak.

– Csak tartson meg az Úr hosszú évekig, s én belőled, Motrja, gazdasszonyt faragok! Istenem, mit el nem tanultam én az úri birtokon!

Az említett úri birtok azonban mindnyájukban a nem is oly régi, szomorú jobbágyságot idézte fel. Kajdasné észrevette ezt, s azonnal másra terelte a szót.

– Hát aztán, bűn is lenne, ha az ember nem dicsérné a fiait! Nekem is van két fiam, mint két sólyom. Öregségemre mint sasszárnyak védenek majd engem. Hál’ Istennek, lesz kinél menedéket találni. Az én kedves Karpo gyermekem olyan engedelmes, csendes és jámbor, mint a bárány. Ilyen volt kisgyerekként is; csak lefektettem a bölcsőbe, kimentem a kertbe, visszajöttem, ő meg ugyanúgy feküdt – meg se mukkant. Az én fiaim, mint az illatos bazsalikomok a kertben.

Dovbis és Dovbisné csak hallgatták és hallgatták Kajdasnét, hogy még a szájuk is tátva maradt, azonban Kajdas megharagudott. Egyre csak azt várta, hogy a felesége mihamarabb befogja a száját, s a gazda töltsön neki egy pohárkával. A tűzpiros paprika úgy izgatta őt, mint csörgő a pólyás gyermeket, de az asszonynak csak be nem állt a szája. Nem tudta tovább türtőztetni magát.

– Elég legyen már, mindig a gyerekekkel dicsekszel. A majomnak is szép a maga fia! Aztán hol a majom szépsége! – mondta Kajdas.

– Az már igaz, nem bűn dicsekedni – helyeselte Dovbisné, s ezzel mintegy olajat öntött a tűzre.

– Én nem dicsérem a fiaimat, de ami igaz, az igaz, hogy egész Szemihoriban nincs még két olyan legény, mint az enyéme. Mert dolgo-sak, engedelmesek, alázatosak, adjon az Isten mindenkinek ilyen fiúkat. Az én Lavrinomat, kérem kegyelmetek, kenyérré lehetne kenni, s ha az utcán végigmegegy, a lányok majd széttépik a kerítést.

Kajdasné maga sem vette észre, hogy kissé túllőtt a célon. Mert Karpo bizony egyáltalán nem hallgatott rá, de még az apjára se, sem alázatos nem volt, még kiskorában sem.

Motrja kisütötte a tojásokat, és az asztalra tette. Dovbis ismét körbekínálta a vendégeket. Kajdasné most már kiitta az egész poharat, nem is fin-torgott, s a száját sem törülgette kendőjével. A pohár egyre gyakrabban járt körbe. Az üveg alján már csak a piros paprika maradt. Kajdasnak és feleségének kissé elborult a tekintete. Felálltak az asztaltól, búcsúzkodni, ölelkezni kezdtek. Kajdasné megbotlott a küszöbben.

– Ha az Isten is úgy akarja, egybekelnek a gyerekek, én meg hozzátol-dok a pitvarhoz Karpónak egy lakást – mondta Kajdas kifelé menet a ka-pun. – Az én fiaim nem lesznek csavargók! Lavrin az én lakásomban ma-rad, Karpo meg a pitvarral átellenben lakik majd.

– Jól beszélsz, nászuram! Ha tiszteletben tartják egymást, úgy megférnek majd, de ha nem akarják, hát nem! – mondta Dovbis, miközben a nászékat kísértc kifelé a kapun.

– Az kéne még! Még hogy a fiaim nem férnének meg együtt? Az egész világon nincsenek még olyan engedelmes fiúk, mint az én szürketollú sasmadárkáim! – büszkélkedett Kajdasné kifelé menet a kapun.

– Minden jót! Az ég áldja magukat! Köszönjük a kenyeret, meg a sőt és a szíves vendéglátást! – a kapu mögöl kiabálva búcsúzkodott Kajdasné.

III

Kisboldogasszony után Karpo és Motrja egybekeltek. Négy napon át szólt a zene, négy napon át ittak és mulattak a vendégek Dovbislán.

Csütörtökön, kora reggel, épphogy csak elkezdett kivilágosodni, Kajdasné felkelt, s felébresztette Motrját.

– Motrja, kelj fel gyermekem, gyújts be a kemencébe, de úgy rakd a fát, hogy két hasábra tegyél egyet keresztbe, szívecském, de csak egy vékonyat, hogy hamarább lángra kapjon. Ha feltetted a vizet, menj, fejd meg a tehenet, és hajtsd ki a birkákat a legelőre!

Motrja felébredt, s félálomban azt vette észre, hogy anyósa tüzet rakni tanítgatja, mintha az ő anyja erre nem tanította volna meg. Motrja felkelt, begyűjtött a kemencébe, s feltett egy fazék vizet.

– Eredj, lányom, fejd meg a tehenkét! Én még egy kicsit ledőlök. Olyan rosszul érzem magam. Úgy sajognak a lábaim! Óh! Jaj-jaj! – nyögdecselt Kajdasné a kemencén a dunyha alól.

A házban még mindenki aludt. Motrja kiment, megfejte a tehenet, átszűrte a tejet, s kihajtotta a gulyára. Mikor visszatért a gulyáról, anyósa a kemencén aludt, mint a bunda.

– Kihajtottad a gulyára? – kérdezte félálomból ébredve Kajdasné. – Láss hozzá, virágszálam, pucold meg a krumplit, aprítsd fel a céklát, én meg mindjárt felkelek, aztán megmutatom neked, hogy kell borscsot főzni!

Motrja hozzálátott krumplit pucolni, Kajdasné pedig megint felnyögött félálomból a kemencén, s csak akkor kelt fel, mire odakinn már egész kivilágosodott. Megmosdott, a szentkép előtt állva hosszan imádkozott, míg Motrja bele nem tette a fazékba a krumplit, a céklát és a káposztát. Anyósa keresztet vetett, ám fél szemével végig nézte menyé minden mozdulatát.

Azonban Motrja is résen volt, s ő is szemmel tartotta anyósát, sanda tekintetét is egyből észrevette.

Kajdasné befejezte az imádkozást, s ismét oktatgatni kezdte menyét, hogy kell felönteni a borscsot, hogy kell befűszerezni, mikor kell beletenni a szalonnát. Úgy állt ott Motrja felett, mint ispán a birtokán, de ő maga a kisujját se mozdította volna.

– Ha feltetted a tűzre a levest, meg a kását, söpörd ki a házat, aztán aprítsd fel a szalonnát a kásába tepertőnek! – ölbe tett kézzel parancsolta ismét Kajdasné, majd visszamászott a kemencére, s megint lepihent.

Motrjának kicsit könnyebb volt, hogy anyósa szemei nem fürkészik minden mozdulatát. „Hát aztán mért nem lát munkához ő is?” – tűnődött magában.

Kajdasné bizony becsapta menyét, mert nagyon is egészséges volt. Örült, hogy végre szerzett magának egy jó háziszolgát, így ő lustálkodhatott. A tűzön sisteregni kezdett a fazék.

– Motrja! – már nem azon a kedves hangon kiáltotta anyósa a kemencéről. – Mért nem figyelsz az ételre? Ha kifut a zsír, a levest odadobhatjuk a kutyáknak!

Motrja épp a pitvart söpörte. A földre dobta a seprőt, s a kemencéhez futott.

– Ha kétfelé tudnék szakadni, akkor a pitvart is kisöpörném, és a kemence mellett is vigyáznék – mondta Motrja, nem éppen kedves hangon.

Kisvártatva Kajdas is hazatért fiaival, s megparancsolta, hogy tálalják az ebédet. Motrja tálalt, Kajdasné meg csak ült az asztal mögött, mintha vendégségben lenne.

– A borscs jól megfőtt, de a kása kissé híg lett – mondta Kajdasné, s ismét tanítgatni kezdte Motrját. Motrja csak leszegte tekintetét.

Ebéd után Motrja hozzálátott mosogatni. Fogott egy kést, és elkezdte vele kapargatni a régi, összezsírozott fazék peremét. A fazék úgy felvonított, mint egy kutyakölyök.

– Ne kaparjad késsel, lányom, mert a fejem is mindjárt szétszakad! – mondta Kajdasné.

– Mégis hogy kaparjam, hogy ne lehessen hallani! – nem tudta tovább türtöztetni magát Motrja, és feleltem a hangját.

– Ne nyomd oda annyira azt a kést, szívecském, és mindjárt nem fog úgy visítani az a fazék, mint akit nyúznak.

Motrja elhallgatott, és ledobta a kést a padra. A kés nagyot koppant. Anyósa csak odapillantott félálomból, s észrevette Motrja indulatát.

Ebéd után Kajdasné meghagyta menyének, hogy szitáljon lisztet, s keltsen tésztát, ő maga pedig visszamászott a kemencére aludni. Mikor aztán kialudta magát, felkelt, s elment a szomszédba vendégségbe. Motrja elgondolkodott, miközben a szitát csúsztatgatta a szitatartrón, ami a teknőn volt hosszában felállítva. Megállapította, hogy anyósa egyáltalán nem jóindulatú, s hogy mézesmázos szavai mögött keserű üröm rejtőzik. De Motrja nem az a fajta volt, aki meghunyászkodik.

Másnap Kajdasné ismét korán felkeltette menyét, ő maga pedig vissza-bújt a dunyha alá, és sóhajtozni kezdett. Motrját már nem tudta becsapni ezzel a sóhajtozással. Motrja megfőzte az ebédet, bekeverte a tésztát. Munka volt épp elég. Motrja lótot-futott, mint kutya az égzöngésben, kapkodott fűhöz-fához, anyósa meg mikor felkelt a kemencéről, éppen csak kisöpörte a házat, de a szemetet már csak a küszöb mögé dobta. Motrja már mérgesen nézett anyósára, de nagy nehezen mégis csak türtőztette magát. Bedagasztotta a kenyeret, betette a kemencébe, majd feltálalta az ebédet. A borscs rosszra sikeredett. Anyósa csak összekente a kanalát, de nem evett belőle.

– Ma nem lett jó a leves, lányom. Biztos, ma is kifutott a zsír – mondta Kajdasné.

– Mert nem nagyon törte magát, hogy segítsen nekem, édesanyám, nekem is csak két kezem van – vágott vissza Motrja.

– Hogy beszélsz velem, lányom? – szólt Kajdasné nevelő hangon. – Ha nem tudod rendesen, akkor meg kell tanulni. Én se tudtam, de az urak megtanították nekem a gazdaságban.

– Hál' Istennek, én úrdolgára nem jártam, és az urak se tanítottak engem – vágott vissza ismét Motrja.

Kajdasné elhallgatott. Észrevette, hogy Motrja úgy sem fogja ráhagyni.

Eljött a szombat. Még több munka akadt. Kajdasné csak felsöpört a házban, majd leült az ablak mellé régi ingeket foltozni. Motrja kimeszelte a lakást, a kemencekürtőt, lefestette a kályhát, a kemencepadkát. Kajdasné odalépett a kürtőhöz, hátratett kézzel behajolt a kürtő alá, s vizsgálni kezdte, hogy jól meszelte-e ki azt menyé.

– Meszeld ki a kürtőt még egyszer, gyermekem! Ha kened, ne körbe-körbe, hanem csak apránként, először függőlegesen, aztán keresztbe, szívecském, így-ni, így! Ahun, nézd, mindenütt látni az ecsetnyomot – mondta Kajdasné. Motrja behajolt a kürtő alá, de bizony jól ki volt az meszelve, s csak imitt-amott lehetett látni az ecset nyomát.

– Édesanyámnak mindig megfelelt, de magának sehogy se jó – megszeppenve felelte Motrja.

– Ó, szívem, én bejártam a nagyvilágot, s tudom, hogy megy ez. Volt, hogy mikor én kimeszeltem az urak szobáját, az olyan lett, mintha ki is festettem volna. Szívecském, ha rám hallgatsz, s kissé megerőlteted magad, te magad is megtanulod – mondta Kajdasné, s visszaült varrni az ablak alá. Még egy nótára is rágyújtott.

– Hát te, öregasszony, megbolondultál vénségedre, vagy mi? – szolt közbe Kajdas. – Ma szombat van, ez meg danolászik.

Kajdasné elhallgatott. Szégyenben maradt menyé előtt.

Eltelt egy hét. Kajdasné felhagyott azzal, hogy Motrját szívecskémnek szólítsa, már csak úgy kezelte, mint egy cselédet. Egyszerűen csak kiosztotta neki a munkát, a harmadik héten már kiabált is menyére, később pedig már korholta is. Motrja nagy nehezen mindezt még le tudta nyelni, s csak mérges tekintetet vetett anyósára.

Eljött a karácsonyi böjt. Az éjszakák egyre csak hosszabbodtak. A fiatal asszonyok már hajnalok hajnalán felkeltek fenni.

– Motrja! – kiáltott a kemencéről Kajdasné. – Kelj fel fenni! Tán nem hallod? Már háromszor is szolt a kakas, s te még alszol. Szövetnek valót kell fenni. Motrja! Alszol?

Motrja felkelt, világot csinált, meggyújtotta a kemence szájában a gyújtóst, s leült mellé fenni. Karpo és Lavrin felkeltek, s a kemencepadka mellett taposni kezdték a kendert. Kajdasné bebújt a dunna alá, és megint elszunnyadt. Motrja már egy fél orsóval megfont, s hozzálátott ebédet főzni a tűzhelyen, mikor Kajdasné felkelt, előmászott a sutból, s leült a gereben mögé. Odakünn már virradni kezdett. Motrja hozzálátott kifacsarni a lúgba áztatott ingeket, de Kajdasné még a lakást sem volt hajlandó kisöpörni.

A munka csak úgy égett Motrja keze alatt. Egyik pillanatban még a ruhákat csavarta, a másikban már megint a kemence körül forgolódott. Kajdasné vagy kétszer félrehúzta a tűzről a fazekat, megkeverte a kását, de csak nem söpört ki. Motrját előntötte a méreg. „Nem fogok kisöpörni – gondolta –, majd megcsinálja anyósom.”

Már leültek ebédelni, de a házat csak nem söpörték ki.

– Motrja, mért nem söpörtél még ki? – kérdezte Kajdasné. – Tán azt akarod, hogy az emberek kinevessenek minket?

Motrja kimerült a munkában. Elöntötte a méreg. Motrja a lúgot a teknőből a mosogatótálba öntötte, s úgy ledobta a teknőt a padra, hogy az megcsúszott, s lerepült a földre.

– Ügyes kezed van, szépen letetted, kislányom! – kiabált Kajdasné Motrjára. – Ez az egy teknőnk van, de te azt is széttöröd.

– Ha széttöröm, majd vesz másikat – vágta vissza Motrja.

Kajdasné észrevette, hogy Motrja haragszik rá. Ő is megharagudott.

Beesteledett, a házban meg már majdnem bokáig ért a szemét. Kajdasné maga is beállt ruhát csavargatni, de a házat nem söpörte ki.

– Miért nincs még nálatok most se kisöpörve? – kérdezte Karpo, mikor hazaért.

– Mert a te feleséged ma csak ült a babérjain – immár mérgesen mondta Kajdasné.

– Nem tudom, ugyan ki ült a babérjain! – alig hogy kimondta Motrja, akkorát csavart kezével az ingen, hogy az majd széthasadt, a kifacsart víz-cseppek pedig Kajdasné szemébe fröccsentek.

– Miket locsogsz itt össze-vissza? Még egy kis pizok, és a ház olyan lesz, mint egy szemétdomb! – kiáltotta Kajdasné. – Mért nem mondasz a feleségednek semmit? – szólt Kajdasné Karpóhoz. – Nem látod, hogy nem hallgat rám, a dolgát meg nem végzi?

– Ez tán nem munka? Én tán szembekötődsit játszok? – kiáltott vissza Motrja.

– Motrja, miért nem söpörtél még ki? – szólt Karpo a feleségéhez.

– Nem söpörtem ki, mert éjfél óta mulatok. E, nem érzem már se a kezem, se a lábam, úgy kitáncoltam magam! – szólt Motrja.

– Mit kiabálsz úgy, mintha otthon lennél! – kiáltotta Kajdasné. – Nem vagyok süket.

– Én otthon nem kiabáltam soha, de maguknál muszáj, mikor én magam csinállok mindent.

– Te magad csinálsz mindent? – kérdezte Kajdasné.

– Mégis ki segít nekem, mikor még most sincs a ház kisöpörve? – kiáltotta Motrja.

– Motrja, miért kiabálsz anyával? Anyám nem akar neked rosszat, a javadat akarja – szólt közbe Karpo.

– A javamat, mi? Inkább csak a sajátját! – mérgesen mondta Motrja, s olyan erőset csavart a ruhán, hogy még az érmék is megcsörrentek a nyakláncán.

Motrja ráterítette a ruhákat a vízfordórúdra, s elment a tóra mosni. A házban csend lett. Kajdasné megfogta a vesszőseprőt, s kiséperte a lakást és a pitvart.

– Karpo, ne kényeztesd el a feleséged, mert nemcsak, hogy nem hallgat rám, de még felesel is. Engem egyáltalán nem tisztel anyjaként. És, még hogy dolgoz lány, mikor a ház harmadnapja szemétkben áll?

– Nem három napja, no, hanem csak egy – mondta Karpo.

– Így van, fiam, így van! Fogd a feleséged pártját, anyádnak meg már egy szót se lehet szólni a saját házában. Motrja még fiatal, dolgozzon csak, én meg már öreg vagyok, kimerültem. Tán pihenhetek is egy kicsit. Úgy-hogy csak ne kényeztesd a feleséged, mert aztán majd neked se fog engedelmeskedni.

Karpo fogta a sapkáját, és huss, kiment a házból. Sajnálta a feleségét is, sajnálta az anyját is.

Míg Motrja mosott Kajdasné begyűjtött a kemencébe, és felrakta a vacsorát. Már szürkület volt, mikor Motrja hazatért az ingekkel. Lerakta őket a padra. A lakásban hideg, nyirkos lett a léghő. Kajdasné szótlánul a kemence körül tevékenykedett. Motrja levette a polcra a kenyeret és a sót, s leült uzsonnázni. Körülnézett: a ház ki volt söpörve.

„Nem lesz az én menyem alázatos és szófogadó – a kemence mellett állva gondolta Kajdasné –, nem szabadulok a munkától öregségemre se.” Kajdasné nagyot sóhajtott. Motrja szemrehányásként értelmezte ezt a mély sóhajást.

A férfiak a munka végeztével hazaértek, s leültek az asztalhoz. Motrja hozzálátott egy tálban nokedlit szaggatni.

– Eredj! – kiáltotta Kajdasné. – Én is tudom szaggatni. Nem te csinálod. Ül le, és húzd meg magad!

Motrja félrehúzódott, ölébe kulcsolta karjait, s ő maga is egy nagyot sóhajtott.

– Miért veszekedtek? – szólt közbe az öreg Kajdas. – Tán nem fértek meg egy tűzhely mellett? Te meg, Motrja, köteles vagy megadni a tiszteletet az anyának, mert ő az idősebb a házban – oktatta ki az öreg Kajdas –, valakinek rendet kell tartania a házban. Ha az Isten is úgy akarja, hozzátoldunk a pitvarhoz még egy lakást, akkor majd gazdasszony lehetsz, de mégis csak jobb együtt élni...

Mindnyájan csendben vacsoráztak. Motrja úgy állt a kredenc mellett, mint a cövek. Ő nem ült le vacsorázni.

– Elég legyen a duzzogásból, lányom – kezdte megint Kajdas –, ülj le és egyél, mert éhen maradsz!

Motrja csak állt a kredenc mellett, s meg se mozdult, egyre csak a kemencét bámulta, az izzó parazsat, mintha a vidám tűzben lelné örömét. Mindannyian felálltak az asztaltól, köszönetet mondtak Istennek és Kajdasnénak, de Motrja csak egy helyben állt, mint egy árva az idegen családban. Karpo leült a padra, s összehúzta vörös szemöldökét. Két szemöldöke között két mély ránc húzódott, amelyek mélyén sötét árnyék feketélt.

A ház lecsendesedett. Egy üveg nélküli kis olajlámpás pislákol az asztalon. Az öreg Kajdas, a felesége és Lavrin a szentkép előtt álltak, és imádkoztak. Karpo még mindig a padon ült, Motrja pedig még mindig a kredenc mellett állt. A fény kialudt. Karpo és Motrja már a sötétben imádkoztak, majd lefeküdtek aludni. Motrja érezte, hogy valami nagyon nyomja a lelkét, de egy könny sem csordult ki az arcán.

Másnap reggel Motrja épp a pitvart söpörte. Hallja, hogy Kajdasné az udvaron egy másik asszonnal folyton róla beszél. Motrja észrevétlenül kihajolt az ajtón: Kajdasné a kapunak támaszkodva állt, vele szemben pedig az asszonymajtása, szemtől szemben, mintha csókolóznának. Kajdasné elkezdett halkán beszélni, de olyan halkán, hogy az egész udvaron hallani lehetett.

– Úgy mondják, nagy hozományt adtak Dovbisék Motrja után – mondta a komaasszony –, még te is meggazdagodsz a menyed után, komámasszony!

– Hogy is ne, szívecském! Azt gondoltam, hogy az ilyen gazdagok idehajtanak nekem majd egy egész udvarnyi ökröt, meg tehenet, erre küldenek egy ostoba birkát, amit még előtte meg is nyírtak. Valamiért az én menyem nem nyitja ki nekem a kelengyés ládáját: de biztos azért, mert üres.

– Aztán dolgos a menyecske? – kérdezte az asszony. – Konyít egy keveset a munkához?

– A kenyérevéshez, ahhoz konyít! – felelte Kajdasné. – Én azt gondoltam, hogy az ilyen gazdagok jól tudnak sütni-főzni. De rám maradt, hogy megtanítsam őt ezekre. Ráadásul, szívecském, az én menyem sütni, főzni, fonni, és varrni is képtelen. Ha én magam rá nem nézek, olyan borscsot főz, hogy még a kutyának se kell, ha meg kimeszeli a kürtöt, látni az özszes ecsetvonást. De szitkozódni, rám nem hallgatni jól megtanította Dovbis meg a felesége. Én mondok valamit, de neki nyolc. Hogy lusta,

arról meg már ne is beszéljünk. Reggel költöm-költöm, rá-rákiáltok, de ő csak megfordul a priccsen, s akkora, mint egy kanca, ahogy meg szuszog...

– Még hogy kanca! Hallom ám! – az ajtón kihajolva kiáltotta Motrja. – Még egy inget nem készített nekem, de már megítél az egész falu előtt.

Kajdasné elhallgatott, azt se tudta hová nézzen. A komaasszony úgy el-tűnt, mintha a föld nyelte volna el.

Motrja a házban tevékenykedett, s először nem is nézett anyósára. Kivette az ingeket a lúgzókádból, kiment mosni a tóra, s haza sem jött napestig.

– Megállj, anyósom! – zsörtölődött Motrja, miközben az ingeket teregette a kerítésre. – Fogsz te még énnekem cigánycsárdást jární, s nem én teneked!

Másnap kora hajnalban Kajdasné rákiáltott Motrjára a kemencéről:

– Motrja, kelj fel fonni! Motrja, hallasz?

Motrja felébredt, de nem szólt semmit.

– Motrja, már a harmadik kakasszó is elhangzott! Kelj fel, s gyűjts be a kemencébe!

– Ó, jaj-jaj! – sóhajtozott Motrja, pont olyan keserves hangon, mint ahogy Kajdasné szokott. – Úgy fáj a derekam, hogy fel sem tudok kelni.

Kajdasné megértette Motrja komédiáját, és megharagudott.

– Bolondot üzől belőlem? Azt hiszed, nem látom, mit művelsz? Elég a színlelésből! Kelj fel, és rakj tüzet!

– Mama, elég az alvásból! Keljen fel, gyűjtsen be maga! – kiáltotta Motrja a priccsről. – Én még szunyok egyet.

– Ilyen pimaszságot kell elviselnie az embernek öregségére a saját gyermekeitől! – szólt Kajdasné. – Karpo! Bökd oldalba a feleséged, hogy lásson munkához!

A házban mindenki húzta a lóbórt, csak úgy horkoltak.

– Ha kanca lennék, már rég felkeltem volna. Fonjanak, meg főzzenek magának a lovak!

Kajdasné ezt még lenyelte, de a méreg majd megölte.

– Te megbolondultál ma, vagy engem akarsz világgá üzni? Omeljko! – kiáltott Kajdasné az urának – hallod, mit művel a menyed?

Az öreg Kajdas a padon aludt, arccal felfelé, és mélyeket lélegzett. Tegnap úgy felöntött a garatra, hogy most aludt, mint akit fejbe vertek. Az asszonyok kiabálása, éles rikácsolása megijesztette, és álmában különös, furcsa, vad hangon kezdett kiabálni. Azt álmodta, hogy éjjel van, s beszaladt a házba egy kecske, piros szemekkel, tűzzel a szájában, mely bevilágította az egész lakást. Első lábával megragadta a piszkavasat, s felé for-

dulva a kemence körül kezdett sündörögni, miközben mindvégig kocogtatta tüzes fogait. Fel akarta emelni a kezét, hogy keresztet vessen, de a kezei, mintha vasból lettek volna. A kecske továbbra is a kemence körül forgolódott, majd táncra perdült, s kinyújtotta a nyelvét mintegy félrófnyire. Ránéz Kajdas erre a kecskére. A kecske egy kancává változott, akkora fejje lett, mint egy teknő, rémisztő vörös szemekkel és tüzes nyelvvel. Kajdas magán kívül felkiáltott. A fiúk kiugrottak az ágyból, s apjukhoz rohantak. Motrja és Kajdasné abbahagyták a veszekedést, és maguk is lemerevedtek. Karpo az oldalára fordította apját, s csak ekkor ébredt fel s tért magához.

– Mért kiabál így, apám! Tán valami rosszat álmodott? – kérdezte Karpo az apjától.

Kajdas felült, s hosszasan dörzsölgette szemeit. A rémálom megijesztette. Felkelt a padról, és a szentkép előtt imádkozni kezdett. Azt gondolta, hogy a szent péntek bünteti őt azért, mert nem tartotta be a böjtöt, s hogy este a kocsmában többet ivott a kelleténél.

E nem mindennapi esemény láttán Kajdasné és Motrja is elhallgatott. Mindketten munkához láttak, ám Motrja nem söpörte ki a házat, s titokban folyton anyósát fürkészte. Anyósa is épp így, hol a seprőre, hol a menyére nézett, majd előhúzott egy inget a szekrényből, s leült az ablak mellé varrni. Motrja is felnyitotta kelengyész ládáját, előhúzott belőle egy régi inget, s maga is leült a másik ablakhoz foltoztatni.

Az ebéd a kemencén főtt. A borscs már a tűzön rotyogott, nagy buborékokat fújt, s úgy buzogott, mintha valaki kanállal kavargatná. A ház még mindig kisöprenlen állt. Kajdasné felpillantott menyére, s megszólalt:

– Motrja, miért ültél le varrni? Tán nem látod, hogy az ebéd még nincs kész, a ház meg még nincs kisöpörve?

– Dehogynem látom, nem vakultam meg – felelte Motrja, miközben befűzte a cérnát a tübe.

– Akkor nézzed csak, tényleg meg ne vakuljál! Majd leülsz ebéd után varrni, ha elvégeztél.

– Ó, jaj! Úgy fáj valamitől a lábam, úgy sajog a kezem! – kezdte Motrja vékony hangon utánozni anyósát.

– Utánozz csak, utánozz! – mondta anyósa. – Hagyd azt az inget, és söpörj ki, ha mondom! Én vagyok a gazdasszony, nem te. Csináld azt, amit mondanak!

– Én nem vagyok a szolgálója, édesanyám. Én a saját édesanyámnál se voltam cseléd. Mikor vita támadt, fele-fele arányban csináltuk meg. Mászt hajszolni én is bírnék, ha lenne kit.

– Ne eszelj, az ördög tudja min! Ha én az uraknál lennék, kétszer úgy dolgoznék: ebédet főznék húsz lélekre, te meg ötre sem vagy hajlandó.

– Csinálná, mert maga fölött korbáccsal a kezében állna az úr.

– Ha ez kell, úgy én is foghatok egy korbácsot. Csitt! Fogom a piszkavasat, aztán számolgathatod a fogaidat!

– Maga nekem nem az édesanyám: nem maga adta a fogaimat, joga sincs hát kiverni azokat! A szénvonónak két vége van: egyik az enyém, a másik a magáé.

– Karpo! Hallod mit művel a feleséged? Mért nem szólsz semmit?

Karpo végighallgatta az egész beszélgetést, de nem tudott mit mondani nekik. A házba belépett Kajdas. Kajdasné a menyére kezdett neki panaszkodni.

– És ki mondta nekünk, hogy ezektől a gazdagoktól hozzunk menyecskét? – kiáltotta Kajdasné. – Jobb lett volna egy cigánylányt választani, mint egy gazdagot, üres kelengyés ládával.

– Én nem erőltettem rá magam a fiára; én nem jártam magukhoz kenyérrel, sóval, nem döngettem az ajtajukat. Maguk jöttek énhozzám – mondta Motrja már halkabban, apósa jelenlétében.

Az öreg Kajdas megharagudott menyére, s ráförmedt.

– Motrja! Mivel nálunk vagy, hallgass az anyára, s tedd a dolgod! Nem ma kerültél már ide. Ha a mi kenyérünket eszed, dolgozz is meg érte, ha nem, akkor megkérünk, hogy legalább hallgass.

– Én talán csak tömöm a fejem? Reggeltől napestig meg sem állok...

– Tán egész nap ölbe tett kézzel akarsz ülni? Mit lázadozol? Ilyet nem tűrök a házamban! – kiáltotta Kajdas, és sötét szemei megcsillantak: kezével megfenyítette Motrját.

– Apám! Motrjának van saját ura – mondta lehangoltan Karpo –, maga csak ne nagyon lengesse neki az öklét.

Kajdas dühbe gurult.

– Hát te mér' a feleséged pártját fogod? – kiáltott Karpóra. – Ha akarod, neked is betöröm az orrod!

– Azt csak hiszi! Már nem vagyok kicsi – vágta vissza Karpo.

Az apja fakó arca olyan sárga lett, mint a viasz. Odalépett Karpóhoz. Karpo felkelt a padról, s úgy megállt előtte, mint a cövek.

– Mit szemtelenkedsz itt nekem, mintha összebeszéltek volna?! Hát nem én vagyok az apátok? Tán nincs jogom a saját házamban rendet tenni?

– Apám, ne lengesse nekem az öklét, mert nekem is van ám kezem – mondta Karpo, s az ő arca is elsápadt. Piros ajkai, mint a vászon, olyan fehérek lettek.

– Fogom a bikakötelet, s úgy elnászpángollak mindkettőtöket, hogy fogtok nekem engedelmeskedni.

– Apám, kérem magát, hogy hagyjon minket – halálsápadtan mondta Karpo –, mert én is találok ám egy kötelet.

Kajdas észrevette, hogy Karpo nem tréfál. Már kiskorában sem engedett az apjának, s most is lehetett látni, hogy nem a levegőbe beszél.

– Pff! sátánfajzat! – köpött félre Kajdas, s úgy becsapta az ajtót, hogy egy kislemez a leesett polcra, és apró darabokra tört.

– Úgy van, fiam, ez az! Szépen beszélsz apáddal, de még a feleséged is erre tanítod. Vedd a nadrágszíjad, és verd el úgy, hogy meg se tudjon mozdulni! Na, menyecske állt a házhoz! S vele együtt nyomorúság!

Motrja az ablaknál ült, izzott, mit a tűz, a tüvel meg keresztbehosszába járt az ingen, hol a galléron, hol az ingmellen. Karpo kiment a házból, s ő is úgy bevágta maga után az ajtót, hogy még az ablak is beleremegett. Kajdasné és Motrja ketten maradtak a házban; az ablak mellett ültek, egymással szemben, s mintha varrtak volna, fel sem emelték a szemüket a hímezről. A házban csend lett, csak a borscs fortyogott csendesen, hatalmas buborékokat fújva, ahogy egy öregapó morog, a sűrű kása meg sóhajtozott a fazékban, hogy a tetején egészen besűrűsödött a hajdina. A téli nap vidáman bekukucskált az ablakon, rózsaszínből játszott a fehér kürtön, a fehér kályhán, a padlóra pedig négy fekete ablakkeretet rajzolt a pörsenéses ablakra festett furcsa ábrákkal együtt. A két asszony csak ült egymással szemben, és a dühtől olyan mintákat varrtak, hogy aztán fél nap ráment, mire kibogozták és visszafejtették. Ahogy hímeztek, bosszús pillantásokat vetettek a fránya seprőre, ami kredenc mellett a sarokban állt.

A házba belépett Lavrin. Fogta a vesszőseprőt, s elkezdte a padlót seperni. Az ablaktól egész a kemencéig húzódtak a napfényből és apró por szemekből font tüzes oszlopok, melyekben a porszemek legyek módjára cikáztak a fényes sugarakban.

A férfiak bejöttek a házba. Motrja felállt, hogy tálalja a borscsot. A férfiak leültek az asztalhoz; leült Kajdasné is.

– Na, kibékültetek? – kérdezte Kajdas az asszonyoktól.

Anyós és menyé csak hallgatott. Karpo az asztalnál ült, és csendben ebédelt. Az után, hogy megnősült, mintha megnőtt volna a saját szemében. Minden atyai szidalmazás, most kétszer olyan rosszul esett neki. Gondolataiba merülve egy házról álmodott, amelyben ő maga lakik a feleségével, egyedül ő a gazda, nincs ott az apja, se az anyja, és senki nem parancsol neki, senki sem utasítgatja őt.

Attól kezdve már nem volt egyetértés anyós és menyé között. Folyton szemmel tartották egymást. Motrja nem nagyon vetett ügyet Kajdasnéra és Kajdasra, de valahogy úgy tűnt neki, hogy már szűkös ez a ház, mintha fojtogatnák a falak, fojtogatná a mennyezet, fojtogatná a kemence.

Már nem volt mesze a karácsony. A munka még több lett. Motrja ki-meszelte a pitvart, letörölte a padot, a kredencet, a polcot. Az ünnepek előtt levágták a disznót. A házban nagy volt a felfordulás. Kajdasné folyton csak Motrjára kiabált, Motrja viszont soha nem hallgatott anyósára.

– Mama, ne kiabáljon rám! – mondta Motrja, miközben a kolbásszal bajlódott. – Én maga nélkül is végzem a dolgomat. Inkább, feküdjön le, fogja a bandurát, és gyűjtson rá egy pipára, mint egy kurátorasszony.

Az ünnepek táján Motrja azt várta, hogy Kajdasné intéz majd neki valamilyen új ruhadarabot. Kajdasné levágott neki egy új katrincára valót.

Karácsony harmadnapján Motrja előhúzott a kelengyés ládájából egy új szoknyát, melyet még otthonról hozott. Nagyon szép, bő zöld szoknya volt ez, sűrű piros rózsákkal díszítve. Felakasztotta a szoknyát a gerendára egy szögre. Kajdasné csak lopva tekintett a szoknyára.

Motrja bement a kamrába, magára öltötte a szoknyát és egy piros katrincát, visszament a lakásba, s föl-alá járkált odabenn, miközben fodrait igazgatta maga körül, egészen Kajdasné orra előtt. Kajdasné úgy tett, mintha nem is vette volna észre a szoknyát.

– Ezt a szoknyát Karpo vette nekem karácsonyra! – mondta Motrja, Kajdasné elé állt, s két oldalánál fogva széthúzta bő szoknyáját.

– Édesapádnak mutasd meg, éppen ő se szegény! – mondta Kajdasné, de nem is nézett a szoknyára.

– Ma megyek apámékhoz, és meg is mutatom, csak azt a fekete katrincát nem, amit maga adott nekem ajándékba.

– Ó, Teremtőm! Már a karácsonyi mise előtt is kötözködik – mondta Kajdasné –, te miattad nekem se ünnep, se vasárnap. Nem hallod? Épp most harangoznak a misére!

Nagybőjtre Kajdasné hozott egy szép nagy szövetet és néhány kendőt a takácstól. Eldugta aládájába, s még lakattal is lezárta.

– Ne zárja el, mama! Hiszen az én munkám is benne van abban, de meglopni csak nem akarom – szölte Motrja; ő is ki akarta vágni a maga darabját, s elrejtteni a saját ládájába.

Eljött a nagybőjt ideje. Már nem volt sok hátra húsvétig. Korán beköszöntött a tavasz. Az ötödik héten még az özvegyasszony ekéje is kiment a földekre. Motrja unszolni kezdte Karpót.

– Látod, hogy tart a te édesanyád? Az én anyácskámnál úgy virágoztam, mint egy rózsza, de a te édesanyád úgy tart engem, mint egy koldust. Kérdd meg apádat, hogy adjon nekem pénzt új kendőre és szoknyára. Veszek magamnak húsvétra új ruhát, és úgy talán majd ember módjára tudok öltözködni.

Karpo maga is szerette volna úgy feldíszíteni a feleségét, mint ahogy a virágok díszelnek tavasszal. Elkezdte hát kérlelni az apját, hogy adjon neki pénzt.

– Honnan vegyek neked annyi pénzt? – mondta az apja. – A feleséged már nem kislány: már nincs eladósorban. Anyád Korszunyba megy a vásárba, megveszi, amire szükségünk van.

Kajdasné tényleg el is ment a vásárba. Motrja is kéredezkedett, de anyósa nem vitte magával.

Este Kajdasné hozott Motrjának a vásárból egy új fejkendőt és szoknyának való anyagot. Motrja széthajtotta a kendőt. A kendő fekete színű volt, apró virágokkal díszítve.

– Talán kolostorba akar engem adni? – mondta Motrja, s ledobta a kendőt az asztalra. Ránézett a szoknyának való anyagra; sötét, hitvány anyag volt az, rajta piros cseppekkel. Motrja ezt már szét se hajtotta, inkább elvonult félre.

– Tudtam, hogy úgy se lesz jó neked. Nem tudom, ki tudna a kedvedben járni – mondta haragosan Kajdasné –, micsoda kényben nőttél te fel!

Motrja hallgatott. Ő mint fiatalasszony nagyon szerette volna az ünnepre szép piros kendőbe kötni a fejét. Csak könnyeden sóhajtott.

„Nem az én akaratom teljesül ebben a házban” – gondolta. Már pedig azt szerette volna, és egy saját házat.

IV

Beköszöntött a nyár. Megkezdődött az aratás, megkezdődtek a mezei munkák.

A család nem sokat ült a házban, ritkább lett a civakodás. A megfeszített mezei munka után nem volt idő veszekedni. Kajdasék learatták a saját gabonájukat, s terményhányad fejében elszegődtek az úrhoz. Motrjának gyorsan járt a keze, s Karpóval több kévét kötöttek, mint Kajdas Kajdasnéval.

Ősszel Motrja gyermeket szült. Kajdas megszervezte a keresztlőt. Karpo mintha még többet nőtt volna a saját szemében. Már igazi gazdának, az apjával mindenben egyenlőnek tartotta magát. Megnőtt az önbecsülése. Kajdas nagyon örült az unokájának, s megígérte, hogy a keresztlőre a pitvarral átellenben felhúznak egy lakást Karpónak. A kisgyermek mintha kissé kibékítette volna Kajdasné menyével. Kajdasné úgy bánt az unokájával, mintha a saját gyermeke lett volna, tanítgatta menyét, hogy kell a gyereket fürdetni, pólyázni, s megint édeskés hangon beszélt vele. Motrja nem szerette ezt a hízelgő hangot, de ő is kedvesebb lett anyósához. Míg Motrja kipihente a szülés fáradalmait, Kajdasné sok mindenben segítségére volt. De ez mindjárt megváltozott, ahogy a gyerek nőni kezdett. Kajdasné elszórakozott az unokájával, ringatgatta, hintáztatta őt, Motrja pedig kénytelen volt elvégezni minden nehéz munkát maga és anyósa helyett is.

Karpo és Motrja, mivel nyáron learatták a saját kenyerekre valót, már tudták, hogy a sajátjukat eszik, nem a szüleikét. Asztagokban állt a rozs és a búza, amibe nekik több munkájuk volt, mint a szüleiknek. Kajdasné ládájában volt egy vászon, amiből talán csak a harmadik szálát szőtte ő. Karpónak és Motrjának egyre nehezebb lett, hogy a szüleiktől függenek. Ám ezek a dolgok csak elhalkultak, elrejtőztek egy időre, mint télen a kígyó. A tavaszi meleggel először az asszonyok izgatták fel ezt a kígyót. A kígyó felkapta fejét, s rásziszegett a Kajdas házra, az egész portára.

Mária oltalma ünnepe után Kajdasné kivett a ládikójából két tekercs szövetet: az egyik régebbi volt, durva, s nem jól kifehéredett, a másik viszont szép, finom volt, amelyet Motrjával ketten fontak. Kajdasné a durvább szövetből kiszabott egy-egy ingre valót az öreg Kajdasnak, Karpónak, Lavrinnak és Motrjának, magának pedig a finomabbikból három ingre valót, s azonnal vissza is rejtette a ládájába.

– Nem szabna nekem mégis a finomabb anyagból? Ha csak egy ingre valót is, az ünnepre – kérdezte Motrja, ám igencsak visszafogta magát.

– A durva szövet nekem már bántja a bőröm, de te, Motrja, még fiatal vagy: hordjad hát csak a durvább inget – felelte Kajdasné.

– Talán azt hiszi, hogy nekem nem vágja a bőröm a durva szövet?

– Na, idefigyelj, lányom, te nem jársz az urakhoz, de engem az urak meg a papok ebédet főzni hívnak, a szobáikban fogadnak vacsorára, ott még le is fektetnek, sőt még párnát is tesznek az oldalam alá. Aztán hogyan is mehetnék ilyen emberek közé durva szövetben?

– Bár nekem az urak nem raknak pihepárnát az oldalam alá, de én is fontam arra a finom szövetre, úgy lehet, többet is, mint maga – felelte Motrja.

– Többet bizony! Amit szitkozódtál, az tényleg több volt! Ne szokj hozzá a finom szövethez, mert még ki tudja, hogy alakul a sorsod a saját házadnál – mondta Kajdasné.

– Még ha semmi se lesz, olyan rossz akkor se lesz, mint maguknál. Ha csak egyetlen vékonyka ingre valót vágna az ünnepre. Talán én nem tettem hozzá?

– Nézzenek oda, hogy akadékoskodik! Felőlem fogd az egészset, oszt csavard bele a fejed! Már úgy rám akaszkodtál, hogy azt se tudom, hogy szabaduljak meg tőled – mondta Kajdasné.

Motrja elfordult az ablak felé, és először eredtek el a könnyei azóta, hogy átlépte apósáék küszöbét. Úgy érezte, hogy anyósa igazságtalanul bánik vele, mivel nagyon sok munkája volt neki abban a szövetben. Titokban ingujjával letörölte könnyeit.

Motrja fogta a számára kiszabott darabot, és lehajította a padra. Hoszszan hevert a padon felfuvalkodva, mintha haragudna Motrjára. Motrja elővett a kelengyés ládájából egy piros és egy kék hímzőfonalat, s már estefelé le is ült virágokat hímezni az ingujjra. A virágok jókorára sikeredtek, mintha csak egy zsákra vagy pokrócra varrta volna őket. Motrja köpött egyet, felhagyott a szép árpakalász varrásával, és csak itt-ott megcakkozta az ingujjat kis körökkel, meg apró csillagokkal.

Motrja megvarrta az inget, kimosta és felvette. A durva szövet olyan kék lett, mint az orgona. Belenézett a tükörbe, és úgy tűnt neki, mintha az ingben az arca sötétebb lenne, s a szemöldöke sem olyan szép.

„Míg otthon voltam, az arcom fehér volt, a szemöldököm fekete, de itt apósomnál az arcom elsápadt, és a szemöldököm is színét veszítette – gondolta Motrja, miközben a tükörben nézegette magát. – Mint egy mérgekígyó, úgy kiszívja anyósom az én fiatalágomat.”

Kajdasné elment a kocsmába, és pityókás állapotban panaszkodni kezdett menyére az egész falu előtt, hogy sehogy se tud elég jó lenni neki; amit csinál, a menyének minden rossz, olcsó, nem megfelelő.

A fiatalasszonyok egyenesen mindent visszamondtak Motrjának, hogy panaszkodik rá anyósa a kocsmában.

„Megállj csak, mama, nem fogok én többé a te úri irhádra finom vászonnak valót fonni!” – gondolta Motrja, s attól fogva csak külön magára font, s azt is a kelengyés ládájába rejtette.

– Motrja, miért rejtet az orsót a ládádba? – kérdezte Kajdasné.

– Azért, mert; nem fogom megenni – vágta vissza Motrja.

– Még az is lehet, hogy megeszed: ki ismer téged – mondta Kajdasné.

– Ne féljen, nem viszem a kocsmába, nem iszom el, és nem fogok magára ittasan panaszkodni, ahogy maga énrám.

– Mit akarsz abból csinálni? – kérdezte Kajdasné.

– Felmotollálom, felvetem, és csinállok magamnak finom ingre való szövetet. Talán az én oldalam alá is tesz majd valaki párnát...

Kajdasné észrevette, hogy mi folyik itt, s kissé kétségbe esett. Ugyanis ő elég lassan font, Motrja keze viszont gyorsan járt a gereben körül. Félt ugyanis, hogy Motrja idővel megfonja az összes kendert.

– Azt fontolgotod, hogy a saját magad javára fonod meg az én kenderemet? – kérdezte Kajdasné.

– A kender úgy a magáé, ahogy az enyém is. Talán én nem többet gyűjtöttem, áztattam, tiloltam, mint maga?

Kajdasné elhallgatott. Úgy gondolta, hogy menyé úgy se csináltatja meg a szövetet, csak bosszút akar állni rajta a durva vászon miatt.

Azonban egyik nap Motrja előhúzott a ládájából tíz vastag orsót, fogta a motollát, s már nekiült, hogy motolláljon. Kajdasné látta, hogy ez már nem tréfa, s lángra lobbant.

– Te most tréfálsz, lányom, vagy bosszantani akarsz? – kérdezte Motrjától anyósa.

– Én nem tréfálok – felelte Motrja, s legyintett a motollával, ami úgy forgott a kezében, hogy csaknem a gerendát verte.

Kajdasné megharagudott.

– Add ide a motollát! Ez nem a tied, hanem az enyém. Hozz a saját apádtól, s felőlem arra feltekerheted az ereidet is! – kiáltotta Kajdasné, s kezével megragadta a motollát.

– Dehogy adom, nekem is kell! – mondta Motrja, s nem engedte ki kezéből a motollát.

– Add ide, ha mondom! – tört ki a dühtől Kajdasné. – Én is éppen most akarok motollálni.

– Márpedig nem adom! Magának nincs is mit motollálni, hiszen semmit se font! – kiáltotta torkaszakadtából Motrja, s mindkét kezével megmarkolta a motollát.

– Eredj ahhoz a jó édes anyádhoz! Add ide a motollát, ha mondom! – már magából teljesen kivetkezve rikoltott fel Kajdasné. Megfogta két kezével a motollát, és magához rántotta.

– Akkor sem adom! Tán megverekszünk érte, vagy mi? – kiáltotta Motrja, s magához rántotta a motollát.

– Add ide!

– Nem adom!

– Add ide, ha mondom!

– De nem adom!

A két asszony szörnyű lármát csapott. A férfiak beszaladtak a házba. Úgy tűnt nekik, hogy az asszonyok verekednek. A ház közepén állt anyós és menyé, s ide-oda rángatták a motollát. Mindketten mérgesek voltak, mindkettőjük szeme égett a dühtől. Az orsó letekeredett. Az öreg Kajdas, Karpo és Lavrin csak meresztették szemüket, mivel nem tudták, miért tört ki az asszonyok között a civakodás. Kajdasné és Motrját annyira elöntötte a méreg, hogy észre sem vették a férfiakat.

– Add ide, vagy úgy fellöklek, hogy a lábad se éri a földet! – kiáltotta Kajdasné, és magához rántotta a motollát.

– Hagyjon engem, mert én is tudok ám lökdösődni! – magán kívül kiáltotta Motrja, s magához húzta a motollát.

– Ti megbolondultatok ma, vagy megvesztetek – szólt közbe Kajdas –, vagy fogócskát játszottok? Le azt a motollát!

Az asszonyok nem hallgattak rá, s az egész házban ide-oda lökdösték egymást, rá se hederítve, amit az öreg mond.

– Talán inkább túrót ettem-et játszanak – szólt közbe nevetve Lavrin.

– Szép kis játék! Motrja, engedd el azt a motollát, mert fogom a piszkavasat, aztán elverem a kezedet!

Kajdas fogta a piszkavasat, s az asszonyok felé fordult; ők meg mintha észre se vették volna, tovább rikácsoltak és szitkozódtak. Az öreg Kajdas egész nap böjtölt, mert éppen péntek volt. Éhes és mérges volt. Az asszonyok kiabálása felbőszítette.

– Le azt a motollát, különben végigvágok a hátatokon a forró piszkavassal! – torkaszakadtából kiáltotta Kajdas.

Az asszonyok halálsápadtan álltak, és a dühtől alig kaptak levegőt. Már arra sem volt erejük, hogy a motollát elengedjék. Kajdas teljes erejéből földhöz vágta a piszkavasat, kikapta az asszonyok kezéből a motollát, s darabokra törte. Kajdasné és Motrja félrehúzódtak.

– Miért szitkozódtok? Min veszekedtek? – kezdte Kajdas. – Teremtőm! Ma péntek szent napja van, ezek meg csak ahhoz értenek, hogy haragra gerjessenek. Minek az a motolla neked, Motrja?

– Motollálok magamnak fonalat. Máskülönből maguktól nem lesz szép ingem – mondta Motrja.

– Külön magának akar vászonra valót fonni – mondta Kajdasné, de alig kapott levegőt.

– Miért akarsz külön fonni? Ki nem ad neked a szövetből, vagy mi? – kérdezte Kajdas Motrját.

– Fonni akarok, mert jogom van hozzá – mondta Motrja.

– Apám, sürgősen építenünk kell egy külön lakást – szólt közbe Karpo.

– Te jobban tennéd, ha kicsit körülnyesnéd a feleséged, hogy ne repessen olyan magasra – mondta az apja.

– Talán tyúk az én feleségem, hogy a szárnyait körülnyessem? – mondta Karpo.

– Karpo, ne bosszants fel, ha nem akarod, hogy téged is megkopasszalak.

– Messze van magának az én hajam! – felelte Karpo.

– Azt hiszed, a kezem nem ér fel a fejed tetejéig? – kiáltotta az apja.

– Talán már kinőttünk ebből... Anyám a feleséget gyötri, maga meg engem – mondta Karpo.

– Ugyan ki nyüstöl téged? Talán nem adok neked enni? – kiáltotta az apja.

– Talán adott nekem egy kopeket is a kezembe? Én dolgozok, maga meg a pénzt a ládájába rejti.

– Mire kéne neked pénz? Talán el akarod inni? – mondta az apja.

– Na, és ha elinnám? Mi köze van hozzá? – mondta Karpo.

– Még te fogsz engem öregségemre kioktatni! – halálsápadtan kiáltotta az öreg Kajdas, s egyre közelebb ment Karpóhoz.

– Apám, ne közelítsen! Én is dolgozok, és jogom van a magam hasznárra. Adja ki a jussom!

– Ilyet mersz mondani nekem, a te ostoba feleséged miatt! Na és te, ördögfajzat, mért marakodsz az anyával? – kiáltotta az öreg Kajdas, és a törött motollával hadonászott. – Talán te akarsz lenni az úr a házban, vagy mi? Talán azt akarod, hogy az anya legyen a te cseléded? Elnáspángollak ezzel a motollával.

Kajdas Motrjára legyintett a motollával, s eltalálta a kezén.

Karpo az apja és Motrja között állt, mintha gyökeret vert volna.

– Apám, ne ütögesse Motrját! – magából kivetkezve kiáltotta Karpo –, milyen jogon üti maga az én feleségem?

– Aztán miért nem hallgat az anyára, s csak a lármát szítja a házban?

– Mert nem is Motrja a hibás, hanem anya. Anya minden nehéz munkát Motrjára hagy, ő meg csak épp szöszmötöl valamit.

– Hát így beszélsz te a saját anyádról? – kiáltotta Kajdas.

– Ilyet vetsz a szememre a feleséged miatt? – kiáltotta Kajdasné, s ő meg a másik oldalról lépett oda Karpóhoz. – Ezt várhatom el öregségemre a saját gyermekeimtől?

– Hogy mersz ilyet mondani a saját anyádra? – kiáltotta szigorúan Kajdas, s még egy lépéssel megközelítette Karpót.

– Apám, ne közelítsen! – mondta nyugodtan és leverten Karpo, s csak állt egy helyben, mint a cövek.

– A te feleséged, e naplopó miatt kell nekem öregségemre ilyen gyaláztatot elviselnem! – kiáltotta, csaknem üvöltötte Kajdasné, miközben az ökleit verte közvetlen Karpo orra alatt.

Karpo meg sem mozdította a fejét, sőt még csak nem is pislogott. Csak még jobban kimeresztette szemeit, hogy azok már egészen kikerekedtek.

– Szilánkosra töröm rajtad ezt a motollát, ha nem fogod vissza a feleséged! – kiáltotta Kajdas, és még közelebb lépett Karpóhoz.

Karpo se el nem lépett, se el nem hajolt, csak sápadtan és letörten nézett az apjára.

– Apám, lépjen hátrébb! Ne kényszerítsen bűnre! – mondta Karpo.

Kajdas és Kajdasné hol odalépett Karpóhoz, hol hátrébb léptek, mint ahogy a hullámok neki-nekicsapódnak a sziklás partnak, majd visszavisszahúzódnak tőle. Karpo úgy állt, mint egy szikla. A felbőszült öreg Kajdas kissé elhátrált, majd nekilendült Karpónak, s az öklével mellbe verte. A halálsápadt Karpo erősen összeszorított vékony ajkai olyan fehérek lettek, mint a vászon.

– Apám, ne ütögessen! – alig hallhatóan mondta Karpo.

A sápadt Kajdas sötét csillogó szemekkel ismét nekiment Karpónak.

– Apám, fogjon inkább egy fejszét, aztán egy csapásra vágjon ketté vele! – szólalt meg Karpo, hogy már alig lélegzett; érezte, amint a vér elönti a fejét, elönti a fülét, a szemét; hallotta, amint a füle belülről megcsendült, majd elhallgatott, majd felzizzent, s úgy látta, hogy a házban minden forogni kezd.

– Ne közelíts, mert megfojtlak, te féreg! – kiáltotta Karpo, s mint valami állat, rátámadt az apjára, s két öklével mellbe verte.

Az öreg Kajdas ahogy állt, úgy hanyatt is esett, hogy a lába se érte a földet. A motolla összetört darabjai kiestek a kezéből, s egyenest a kályhának csapódtak.

Kajdasné, Motrja és Lavrin egyszerre kiáltott fel. Lavrin az anyjával idős apja segítségére sietett, és a védelmére kelt. Karpo hátralépett kettőt az asztal felé, majd ismét mozdulatlan állt, mint egy szikla, s fehér lett, mint a kréta. Sötét szemei kialudtak, szinte elhomályosodtak, haja pedig égnek meredt, mint egy sündisznónak. Motrja megijedt, hogy a motollája miatt ütötte meg fia az apját.

Lavrin az anyjával felemelték Kajdast, s leültették a padra. Kajdas nem szólt egy árva szót sem, csak sóhajtozott. Nem is a fájdalom, inkább az ijedtség miatt. A tiszteletlenség a fia részéről, a szégyen a gyermekei előtt, a harag és a méreg – mind egy helyre folyt össze a lelkében, s belülről égette, hogy úgy tűnt neki, mintha Karpo halálra verte volna.

– Nincs Isten a te szívedben! Ostoba létedre a templomba se jársz – nagy nehezen nyögte ki Kajdas, hogy közben alig kapott levegőt.

Kajdasné elkezdett hangosan sírni. Lavrin összehúzta szemöldökét. Kész volt, hogy Karpóra veti magát, s kiszaggatja az összes hajszalát. Egyedül Motrja ült nyugodtan, ölbe tett kézzel a padon, s hol a kemencére nézett, hol a kemence alá.

Karpo szeméből kezdett leszállni a vér. Már nem forogtak előtte a dolgok. Fogta a sapkáját, és kiment a házból.

– Ez mind miattad van, lányom! – szólalt meg Kajdasné, s Motrja felé rázta az öklét.

– Lehet, hogy miattam, de lehet, hogy maga miatt is – nyugodtan szólt vissza Motrja, s közben a kemence alját bámulta.

– Az ördög vigyen el titeket! Felhúszok nektek egy lakást a pitvar túloldalán, ott aztán felölem meg is fojthatjátok egymást – mondta Kajdas.

– Ám először csináljon nekem és a mamának két új motollát – nyugodtan mondta Motrja, a kemence alját bámulva.

– Adja az Isten, hogy ne legyen örömed abban a motollában! A motollád miatt ütötte meg a fiam az apját. Ó, szentséges ég! Nem hagynak a gyerekek természetes halállal meghalni – sópánkodott Kajdasné. – Akár most rögtön szedhetném is a sátorfámat.

Szomorú téli est nézett be az ablakon a házba. Sűrű árnyak ültek a sarokban, s mint a sápadt, szomorú halál, nyugalmat hoztak a ingerült, mér-

ges családra. Az asszonyok elhallgattak, és csak nagyokat sóhajtoztak. A padon ült az öreg Kajdas, csendesen, ő maga is nagyokat sóhajtott, s a térdére könyökölve támasztotta meg tenyerével a fejét. Széles sápadt homlokán, leengedett szemhéján mély nehéz bánat, sajnálattal keveredett szégyen telepedett meg. Egész nap nem evett. Csak úgy korgott a gyomra. Magára dobta ujjasát, felvette sapkáját, s elment a kocsmába elmúlatni a szent pénteket, és elinni a szégyent.

Karpo egy szál ingben ment ki a házból. Hátrament, és megállt a csűr mögött a körtefa alatt. A frissen esett első hó vékony drága szövetként vont be a hegyeket és a völgyeket. Az egész égboltot sűrű hófelhők borították, mint valami tejes köd. Karpo föltekintett a kopár fehér hegyekre, melyek az esti ködben úgy összefolytak a fehér égbolttal, hogy nem lehetett eldönteni, hol ér véget a hegy, s hol kezdődik az ég. Nézte a hegyek hosszú fekete sorát, amelyek a sűrű tölgyerdőtől úgy feketélltek, mintha fekete posztóba lettek volna csavarva, így mindebből semmit se látott. A lelke mélyen magába rejtőzött; szinte kővé vált attól a szörnyű cselekedettől, melyet nem sokkal ezelőtt tett. A lágy első fagy mintha teljesen kijózanította volna. A bódulat kezdett kiszállni a fejéből, s apránként észrevette a házakat, a hegyeket, az erdőt; észrevette az apját, ahogy kiment az udvarról, ahogy fölment a tó melletti töltésre, ahogy bement a kocsmába, ahogy a kocsmá ablakában felcsillant a fény. Egy csoport fekete árnyat vette észre, amint a kocsmá mellett mozgolódott a fehér havon. Ezt az egészet mintha a vízben egy magas partról tükröződve látta volna, vagy valahol egy sekély, átlátszó folyó mélyén.

A hideg kezdte átjárni Karpót. Érezte, hogy az egész teste reszket a feje tetejétől egész a lába ujjáig, s hogy a feje csak úgy tüzel. Megfordult, s a fejével beleakadt a hóval borított körtefa egyik ágába. A hó puhelyként hullott a fejére, a vállára, a csupasz nyakára, a keblébe. Ekkor hirtelen feleszmélt, felfogott egy marék havat, a fejéhez nyomta, s halk léptekkel elindult befelé.

A házban szomorú csend volt; senki nem szólt egy szót sem, csak a tűz égett, pattogott a kemencében, s úgy tűnt, ez az egyetlen vidám élőlény a halott házban. A házban már a fény is kialudt, de Kajdas még a kocsmában ült, a komájával itta a horilkát, s ott is éjszakázott.

Másnap ebéd előtt Kajdas belépett a házba, kezében két új motollával.

– Itt van hát két motolla, aztán tőlem a szemeteket is kiszűrhatjátok velem – mondta Kajdas, s letette a két motollát a padra.

Motrja vidáman nézett a motollára, rögtön ebéd után elő is vette az orsót aládájából, és motollálni kezdett. Az új motolla szinte zümmögött a kezében, s ide-oda dobálódzott a gerenda és a mennyezet körül. Egy cár se hadonászott olyan örömmel a jogarával, mint Motrja a motollával. A lelkében úgy érezte, hogy már gazdasszony, önálló gazdasszony. Anyósát elfutotta a méreg. Menye motollája úgy zümmögött, mint csípős poszméhek a feje körül.

„Oda van a kenderem! A mohó menyem elfonja mind előlem a saját maga vásznára” – gondolta Kajdasné.

Ahogy Motrja felmotollálta az orsókat, megszámolta az igéket és a pászmákat, legombolyította a fonalat, és a gombolyagot ládájába dugta.

– Dugd el, kislányom, a ládádba, s jól zárd be! Gyorsan eldugod az összes vagyonunkat, még minket is begyömöszölsz a ládádba – szólalt meg anyósa.

– Ne féljen, olyat én nem dugok el, sőt, ha magát a ládámban találnám, az udvarra is dobnám – mondta Motrja.

Másnap Motrja összeszedte Karpo és a maga ingeit, s beáztatta őket a lúgba.

– Mér’ nem szeded össze és áztatod be az összes inget? – kérdezte Kajdasné.

– Mert én mindnyájukra mosni többé nem fogok. Mosson csak magára, hisz van keze!

– Ugyan minek mennénk ki kétszer? Tán nincs elég nagy felfordulás így is a házban? Minek szaporítanád a munkát? – mondta Kajdasné.

Motrja nem hallgatott az anyjára. Kicsavarta a saját ingeit, másnap kiszapulta, kimosta, megmángorolta. Kajdasné kénytelen volt maga bajlódni a saját ingeivel. Ezt el se mondta a férjének, mert félt, hogy megint verekedés lesz. Azt gondolta, hogy mind ez valahogy majdcsak megváltozik, véget ér, elmúlik. De csak nem múlt el.

Egy alkalommal Motrja kenyeret sütött. A kenyér rosszra sikeredett. Az asztalra tette a borscshez; a kenyér ragadós, szalonnás lett, kétujjnyi vastagon. Ráadásul, még a borscs se lett jó.

– Nem jó a borscs – mondta Lavrin.

– De a kenyér is olyan, hogy akár lovacskát is gyúrhatz belőle – mondta mérgesen Kajdasné.

– A torkomat is nyomja – szólalt meg az öreg Kajdas is.

Lavrin tréfából fogta a kenyérbelet, s egy lovacskát gyúrt össze belőle, majd az asztalra tette, s még a farkát is felcsapta. Már csak ez hiányzott!

Motrja ránézett a lovacsára, s úgy felforrt a dühtől, mintha valaki forró vizet öntött volna rá. Jobban elviselte a szidást, mint a gúnyolódást.

– Szidtak, vertek, de most már gúnyolnak is! – kiáltotta Motrja, s az asztalra csapott a kanállal.

– Mért hadonászol a kanállal a szemünk előtt? Nem ismered az illemet, vagy mi? – mondta az öreg Kajdas.

– Ha haragudni akarsz, hát haragudj, de ne hadonássz a kanállal a szent kenyér felett! – először szólt rá mérgesen Karpo a feleségére. – A szemünkbe fröcskölted az ételt. Már tényleg nagyon elszaladt veled a ló.

– Akkor süssenek és főzzenek magukra! Az enyém sehogy sem jó maguknak – mondta Motrja, miközben a kemencéhez ment.

– Ha cseléd lennél, elmehetnél, akkor mi sütnénk-főznénk magunkra – mondta Kajdas.

„Így is magatokra fogtok sütni-főzni” – gondolta Motrja, s elhatározta, hogy holnap csak Karpónak és saját magának fog ebédet főzni.

Másnap kora hajnalban Motrja felkelt, leült fonni, azután begyűjtött a kemencébe. Talált két kisebb fazekat: az egyiket felrakta a borscsnak, a másikat a kásának; éppen csak annyit, amennyi két főre elég volt. Kitalálta, hogy vacsorázni is külön fog Karpóval.

Kajdasné nyugodtan aludt a kemencén, és hempergett. A tűz pattogott a kemencében, a víz rotyogott, ő meg csak nyújtózkodott a kemencén a meleg takaró alatt gondolván, hogy a menyé mindnyájuknak főzi az ebédet. Már virradt, amikor Kajdasné lemaszott a kemencéről, ránézett a tűzhelyre, s meglátta a két kis fazekat.

– Motrja, ugyan mit főzöl ebben a két kis fazékban? – kérdezte.

– Borscsot és kását – válaszolta Motrja.

– Miért tetted fel az ételt ilyen kis edényekben? Ma nem péntek van: az apa is ebédelni fog.

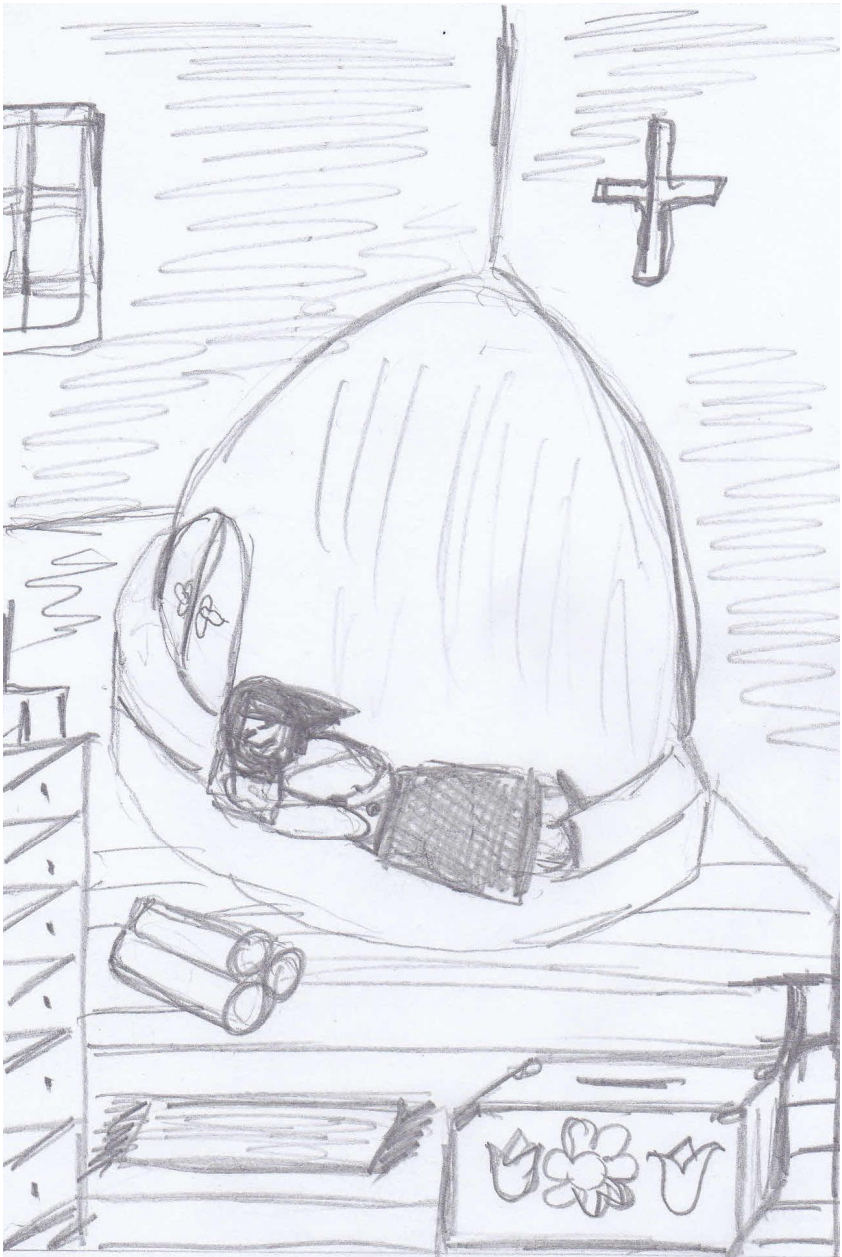
– Ebédelni fog, ha maga főz neki, mert én többet mindnyájukra nem főzök. Az enyém maguknak sehogy se jó. Főzzön saját magára, hisz az uraknál megtanulta!

Odakünn már világos volt. A család korán ebédelte, így Kajdasnének azonnal hozzá kellett látnia megpucolni a nyers céklát és a káposztát.

– Ó, irgalmas Istenem! Feltett szándékom, hogy az örületbe kergess! – kiáltotta Kajdasné. – Mit művelsz?

– Hiszen látja.

– Tegyéél fel egy nagyobbik fazekat a borscsnak!

– Minek? Az én borscsom már mindjárt kész – mondta Motrja nyugodtan, gúnyolódva.

Kajdasnének magának kellett feltennie egy másik fazekat a borscsnak és a kásának.

Felkelt a nap. Motrja ebédelni hívta Karpót, s az asztalra tette a levest. Karpo maga is elcsodálkozott.

– Mit találtál már ki megint, Motrja? Megint fel akarod bosszantani apát? – mondta Karpo.

– Ülj le, és egyél! Különváltunk apádéktól. Az apádnak majd főz az anyád, de én többé nem főzök mindnyájatokra.

Karpo nem tudta, hogy leüljön-e az asztalhoz vagy sem.

Kajdasné nagy kiabálásba kezdett, hogy az egész házban, az egész udvaron lehetett hallani. Befutott a házba Kajdas, s mögötte Lavrin.

– Nézd csak, mit művel a menyed! – kiáltotta Kajdasné, s leemelte a tűzhelyről a kis fazekat a kásával.

Az öreg Kajdas tágra meresztette a szemeit, mert nem tudta, miről van szó.

– Nézd csak, mi ez! – mondta Kajdasné, s Kajdas orra alá nyomta a kása fazekat.

– Kása. Mi ez, ha nem kása – mondta Kajdas. Nem vette azonban észre, hogy milyen fazékban volt a kása.

– Nézd csak meg, milyen fazékban tette fel ezt a kását a menyed – mondta Kajdasné.

– Csorba fazékban, vagy nem? – mondta Kajdas.

– Csorbában... Aztán elég ennyi kása mindnyájunknak? – mérgesen kérdezte Kajdasné, mivel Kajdas nem értette, hogy mi is történik.

– Az édesapátok jó ördöge tudja, hogy milyen fazékban főzitek a kását. Marakodjatok kettesben, de engem ne keverjeteK bele! – az asszonyokra förmedve mondta Kajdas.

– Nézd, a menyed csak magára és Karpóra főzött ebédet. Külön akar ebédelni – mondta Kajdasné.

– Felőlem egyen csak külön, még a szoknyáját is letolhatja – mondta Kajdas. – Felőlem megehetik még a fazekat is...

Az öreg Kajdas felidézte a motollát. Még mindig fáj a háta.

– Én már nem tudom, hogy lesz ez így tovább. Fogom magam, és elmegeyek komornának. Omeljko, mért nem mondasz semmit ennek a sátán-fajzatnak?

Omeljko félt, nehogy a kása miatt másodszer is hanyatt lökjék, így hallgatott.

– Ha te semmit nem mondasz, akkor én magam fogom kidobni a malacoknak ezt az ebédet – mondta Kajdasné, és a fazék kását beleborította a mosogatókádba. A fazék a kádba pottyant. A mosogatólé a falra fröccsent, hogy a cseppek egész a polcig értek.

Motrja dühbe gurult.

– Ha az én ebédemet a mosogatókádba dobja, úgy nem fogom a maguk kenyérét enni. A maguk kenyeré úgy nyomja a torkomat, mint valami kő! Ne, itt a borscs is, amit főztem, felőlem dobja csak a kutyáknak!

Motrja dühében felkapta az asztalról a levesestálat, s egyenesen Kajdasné lába elé dobta. A tál szilánkokra törött: krumpli még a kemencepadka mögé is jutott.

– Ezt nektek! Pff! – az öreg Kajdas a szétfolyt borscsra köpött, s kiment a csürbe folytatni a szekeret.

– Pff! – Karpo maga is köpött egyet, s kiment a házból.

Lavrin leguggolt, s tréfából egy kupac céklás zöldbabra köpött, majd ő is kiment a házból.

A házban egyedül az asszonyok maradtak. Kajdasné a kemence mellett, az összetört fazék felett állt, mintha kövé meredt volna. Motrja az asztal mellett állt, mint a cövek, és a mosogatókád körüli hatalmas cseppeket bámulta a falon.

A lakásban csend volt, csak a kemencében, a tűzön sistergett egy fazék tepertő, olyan mérgesen és hangosan, mintha tíz öregasszony kiabált volna, akik egymás haját tépik. A szalonna sziszegett, mint a kígyó, bőfögött, rőfögött, mint a malac az ólban, gágogott, mint a liba, ugatott, mint a kutya, vinnyogott, csikorgott, aztán mintha üvölteni kezdett volna: segítség, segítség! A zsírral teli fazék lángra lobbant. A zsír felzúgott, felemelte hatalmas lángnyelvét, megnyalta a kemenceszáját, s átszökött a kürtőbe.

Kajdasné megfordult, meglátta a lángtengert a kemenceszájban, lekapta a fazekat a kemencéről, s lefedte azt egy ronggyal. A fazék kialudt, a házat pedig úgy elöntötte a széngáz és a büdös füst, hogy Kajdasné köhögni kezdett. Miután eloltotta a fazekat, Motrjára kiáltott:

– Fogj egy seprőt, és söpörj fel, ha egyszer összemocskoltad a lakást a leveseddel, de tőlem akár ezt a szemetet aládába is dughatod!

Motrja fogott egy seprőt, a cserép-, cékla- és krumpli darabokat a mosogatókádroz seprerte, majd beledobta.

– A disznóknak főtt az ebéd; ha valaki, akkor a disznók ma neked köszönhetik a kenyérét meg a sót – mondta Kajdasné.

Motrja hallgatott, csak a fogait kocogtatta. Fogta a bekecsét, magára dobta, s hazaszaladt az édesanyjához.

– Édesanyám, adjon nekem valamit ebédre – mondta Dovbisnének.

– Mért nem ebédeltél meg otthon? – kérdezte az anyja.

– Anyósom olyan, mint egy sárkány; fel-alá járkal a házban, tüzet okád, az orrából meg sűrű füstöt hány. A beszéde – mintha cimbalmon játszana; de ahová csak lép, ott hét évig fű se nő; s ahogy néz, attól még a tej is megsavanyodik.

– Mondd meg, lányom, apósodnak, hogy válasszon szét titeket, mert még anyósoddal felgyújtjátok a házat – mondta Dovbisné, miközben borsot szedett egy tálba.

A civakodásnak nem lett vége a Kajdas házban. Kajdasné nem is szőlt Motrjához három napig, bár Motrja már nem mert külön ebédet főzni. Az öreg Kajdasné nagyon szerette az unokáját, ringatgatta, csókolgatta, dédelgette. Motrja nem adta oda neki a gyermeket, a bölcsőtől is elhajtotta. Azonban éjjel, mikor Motrja nagyon mélyen aludt, Kajdasné felkelt a gyermekhez, szórakoztatta, ha sírva fakadt, s megitatta tejjel.

Kajdas maga is rájött, hogy tényleg le kéne választani a fiatalokat. Félt Karpótól. Karpo már el is feledte, hogy megütötte az apját, s egy kicsit bánkódott miatta, mintha csak egy legényt ütött volna meg a kocsmában.

Kajdasnak volt elfekvőben egy kevéske faanyaga a csűrben. Vett néhány szálfat, hogy Karpónak lakást építsenek a pitvar túlloldalán. Épp csak kitavaszkodott, s Kajdas leásta az oszlopokat. Motrja bevetette azt a helyet búzával. A búza kikelt, s ez azt jelentette, hogy a házhely tiszta.

Kajdas és Karpo felhúzták a falakat, befedték náddal a tetőt, Motrja pedig bekente vályoggal a falakat. Az öreg Kajdasné egy téglára való vályogot nem fogott volna a kezébe.

Eljött a nyár. A lakást felszentelték. Karpo és Motrja átköltöztek a saját lakásukba. Motrja tisztára meszelte a lakást és a pitvart, de a pitvarnak csak a felét, mintha spárgával mérte volna ki. Meszelte a pitvart, és közben hangosan énekelt:

Bár az Isten megsegítne
Anyósom kívárni!
Megtanítlak, öreg szuka
Cigánycsárdást járni.
Táncolj, táncolj, öreg szuka,
Akár egy lábodon,
Megtanulsz majd viselkedni,
Hogy ne légy a bánatom.

Az én apám nem szeret
Az apósomhoz járni!
Rosszabb itt, mint a pokolban:
Világot se látni.

Motrja az anyósa bosszantására hangosan énekelt a pitvarban. Az ajtó nyitva volt. Kajdasné bevágta az ajtót, de Motrja még hangosabban énekelt:

Megtanítlak, öreg szuka
Cigánycárdást járni.

Karpo és Lavrin átvitték Motrja kelengyéjét az új lakásba.

Motrja leült a ládára és megszólalt:

– Most már igazi asszony vagyok!

Olyan büszkén ült a kelengyés ládán, mint egy cár a trónján.

– Karpo, mi legyen hát most a gazdasággal? Csak Motrja viszi el a saját fazekait, vagy te is kikéred a részed a marhákból meg a földből?

– Jobb lesz, apám, ha teljesen felosztjuk a jószágokat és a földet is – mondta Karpo.

– Jól gondold meg, hogy később meg ne bánd. Mi együtt közös jószággal dolgoztunk, meg aztán tudod, csoportban a kása is jobban esik, és a közös fedél a gyereket se riasztja el.

– Az már igaz, apám, de minket a közös fedél már rég elriasztott. Ahogy lesz, úgy lesz. Osszuk fel a jószágot és a földet is! Aztán fájjon a miatt az én fejem, ne a magáé!

– És saját csúrt is akarsz építeni? Mert az udvar már így is szűkös.

– Valahogy majd csak meg húzom magam, akár az egyik sarokban is – mondta Karpo.

Így az apja kénytelen volt megosztani fiával a gazdaságot: adott neki egy pár ökröt, egy szekeret, egy boronát, és a földből is kimért neki egy parcellát.

Motrja a saját lakásában mintha újjá született volna. És attól kezdve anyósa lakásába még csak be se nézett.

V

Pünkösöd előtt Kajdas elküldte Lavrint a malomba. Lavrin befogta az ökröket. Az apja előhozott a kamrából két zsák rozst, és a szekérre rakta. Az anyja tett neki egy tarisznyába útravalót.

– Eridj, fiam, a malomba, de ne késlekedj! Most nem járnak sokan a malomba: nincs sok lisztjük. Estig megőrlöd, és haza is érsz.

Lavrin kigurult a kapun, elhagyta a falut, és a Rosz felé vette az irányt. Hegyre fel, hegyről le, s megint csak hegyre fel és hegyről le vitte az út, egészen a Roszig. A malom Bohuszlav alatt volt. Lavrin befordult egy dűlőre, egy mély völgy felé, s elment a folyóig.

A fiatal legény csak ült a szekéren, s még csak nem is hajtotta az ökröket. Gyönyörködött a folyóban és a part menti zöld fűzfákban. A vidám nap tüneményként cikázott a fűzfák, a víz és a kövek felett. Az ökrök bágyadtan ballagtak az úton. Lavrin a folyót nézte, és közben énekelt.

A Roszon túl, egy magas szikla tövében, ott virított a napsütésben egy szép új úri malom, mindenütt megbárdolva, lefestve, mint egy hímestojás, deszkatetővel, két ablakkal, fehér oszlopokkal és ganggal. Négy kereke vidáman játszadozva forgott a napsütésben, s minden irányba fröcskölte a vizet. A víz csobogott a csatornában, fehéren habozva zúgott a kerekek alatt, ködként szitált, amiben kis szivárványok fogócskáltak.

Lavrin a malomhoz ért, lerakta a szekérről a zsákokat, lement a fűzfák alá, kikötötte az ökröket, adott nekik szénát, maga pedig lefeküdt aludni. Miután kipihente magát a hűvösön, megfürdött a Rosz vizében, meguzsonnázott, és elindult a malomba. A molnár már megtöltötte liszttel a zsákokat.

Odakinn sötétedni kezdett. Lavrin felrakta a zsákokat a szekérré, s elkezdte befogni az ökröket.

Nem sikerült bedugnia a járompálcát a járomba, s véletlenül a folyó túlpártjára pillantott: a Roszon túl, a szikla mellett, a zöld rozssal borított völgyben egy hatalmas virág piroslott.

„Hogy került ide ez a virág, s ráadásul ilyen nagy?” – gondolta Lavrin.

Ahogy nézte – úgy tűnt neki, mintha a virág úszna a mezőn, a zöld kalászkok sűrűjében. A virág mögül a kalászkok közül felbukkant egy fekete-copfos fej, mintha úszni kezdett volna a kalászkok felett. Lavrin észrevette, hogy a fej két-szer körülöleli egy narancssárga szalag, és a szalagok mögé egész köteg pipacsvirágok vannak tűzdelve. Mintha a rozsból egy fiatal leány tűnt volna ki, kapával a kezében. Lavrin ránézett, s fel is hagyott a másik ökör befogásával. A lány lejött a folyóhoz, megállt egy lapos kővön, s elkezdte a lábát mosni. Lavrin le sem tudta venni a szemét fekete szemöldökéről.

A lány átment a gáton, rálépett a csatorna feletti hídra, nekitámaszkodott a korlátnak, s lenézett, de nem is a vízre, hanem inkább a tükörképére. A vízből visszatekintett rá az arca – üde, mint a csipkebogyó –, a fekete

szemöldökével. A lány gyönyörködött magában és a nyakában függő piros kalárisában.

Lavrin nem messze a lánytól, egy fűzfa alatt állt, s egyre csak őt nézte. A piros kalárisán és az arcán a nap fénye játszott. Alacsony növésű lány volt, de egyenes, mint a húr, hajlékony, mint a jegenye, szép, mint a piros bangitafa, hosszúkás telt arccal, keskeny kis orral. Az arca piros volt, mint az érett alma, az ajkai teltek és vörösek voltak, mint a bangita. Sima homlokára mintha csak odarajzolták volna vidám vékony fekete sűrű selymes két szemöldökét.

Lavrin csak nézte, hogy engedi le hosszú, fekete szempilláit, majd ahogy oldalra fordul, s a vízre, a sziklára néz, hogy csillog a szép sima homloka.

„Ó, milyen szép leány, mint egy angyal, mint egy vörös rózsza, meténggel kirakva” – gondolta Lavrin, miközben befogta a másik ökröt is.

A lány letört egy ágát a fűzfáról, s messze a vízbe dobta. Az ág lassan úszott a vízen, aztán hirtelen beszaladt a csatornába, majd belepottyant a vízbe, a kerék alá. A lány elmosolyodott, s fehér fogai, mint két gyöngyfűzér, megcsillantak a napfényben. Lavrinra emelte szemét, rágyönyörködött, elszégyellte magát, majd megindult, s mint egy kakukk, elröppent Lavrin mellett, rávillantotta barna szemeit, majd befordult az útra.

Lavrin úgy érezte, hogy az egész lelkét beragyogta, beragyogta a fűzfák alatti sűrű árnyat, mint a Nap, s mint egy csillag, úgy szaladt fel a dombra.

„Hol terem az ilyen szépség! – gondolta Lavrin – ilyen selymes szemöldökkel; ha kakukk lennél az erdőben, bizony megfognálak menten”

Lavrin az ökrökre csapott az ostorral, és ahelyett, hogy hazafelé ment volna a töltésen át, jobbra fordult a domboldalnak a lány irányába.

A malomtól vezető út háromfelé ágazott. Körös-körül egymást érték a falvak, ám Lavrin tudni akarta, melyik faluból is való az a lány. A lány a középső úton ment tovább. Lavrin követte. Meghajtotta az ökröket, s le sem tudta venni a szemét a lány mellénybe burkolódzó kecses formájáról, napbarnított vékony nyakáról. Az út két oldalát magas rozs szegélyezte, mint két zöld fal. A lány szorosán e zöld fal tövében haladt, s közben a kék búzakalászokat tépdeste ki a rozs közül, s azt tűzdelte a füle mögé. Lavrin utána eredt, s utolérte.

A lány ránézett sötét szemeivel, s Lavrinnak úgy tűnt, hogy két csillag ragyog a rozs között.

– Szép jó estét, te leányzó! Messze van még innen a falu? – kérdezte Lavrin.

– Melyik falu? – kérdezte a lány, s úgy zengett a hangja, mintha egy galamb turbékolna a rozs között.

– Az, amelyikből te is jöttél – mondta Lavrin.

– Aki kíváncsi, hamar megöregszik – mondta a lány, s elmosolyodott.

Ránézett Lavrinra.

Lavrin a szekéren ült, lábát a kocsirúdra lógatta, s ostorával az ökröket csapkodta.

„Milyen szép legény, még ha szőke is, és milyen vidám szemei vannak!” – gondolta a lány, ahogy lopva Lavrinra tekintett.

A lány elől ment. Lavrin mögötte hajtotta az ökröket. Azt szerette volna, ha minél lassabban, minél hosszabban mennének, hogy gyönyörköd-hessen benne.

– Mért sietsz annyira? – kérdezte Lavrin.

– Hogy anyám le ne szidjon – felelte a lány.

– És hol voltál?

– Az urasági céklában kapáltam, a Roszon túl, most pedig hazafelé megyek – mondta a lány, s már mosolyogva nézett Lavrinra. Lelassított, s beszélgetni kezdett Lavrinnal.

– Mondd meg, te lány, melyik faluból vagy, tán Bijevciből, vagy Deskiből?

– Bijevciből – mondta a lány –, mért kérded?

– Tán nem lehet megkérdezni? Hogy hívnak?

– Melaska. De kíváncsi vagy!

– És édesapád hogy hívják?

– Ohrim Balas. Talán azt is tudni akarod, anyámat hogy hívják? – kérdezte a lány, s elnevette magát. – És te, bijevci vagy?

– Nem. Én Szemihoriból vagyok, Kajdas fia, a nevem Lavrin.

– Akkor miért Bijevcibe mész a liszttel, s nem Szemihoriba?

– Apám ideküldött... – mondta Lavrin, de nem fejezte be.

Keskeny út vezetett fel a hegyre, átszelve a magas rozst egész az erdőig. A hegyen egy kis erdőt lehetett látni. Az út a kis erdősávba futott, majd hirtelen egy sűrű erdővel benőtt mély keskeny árokba ereszkedett le. Lavrin nem hajtotta az ökröket: megfélekedezett az ökrökről is, a zsákokról is, és csak Melaskát nézte.

A völgyben a fák alatt már sűrű árnyék honolt. Az ösvény olyan keskeny volt, hogy a zöld ágak odafent összefonódtak, s eltakarták az eget. A

magas vén tölgyek és gyertyánok már félhomályban álltak, ám a szemközti hegyek tetején a fák még az esti napsütésben tündököltek.

Melaska az ösvényen haladt, a habszegfűk és harangvirágok sűrűjében. Fekete haja a pipacskoszorúval úgy tűnt, mint egy virág az árokban, a magas fű, a kék harangvirágok és piros habszegfűk között.

Lavrin le sem vette a szemét a lányról. A szépsége elvakította, s annyira elvette az eszét, hogy nem is lánynak tűnt már neki, hanem víztündérnek.

Melaska dalra fakadt. Szállt a dal az erdőn át, s ezüstös visszhang formájában folyt szét a völgyben.

„Nincs egész Szemihoriban mégy egy ilyen szép lány!” – gondolta Lavrin. Leugrott a szekérről, otthagyta az ökröket, s gyalog ment tovább az ösvényen, szorosán Melaska mellett. A lány egy pillanatra ránézett, elpirult, majd leengedte tekintetét.

Különös varázsa volt a zöld ágak alatt szétfolyt sűrű árnyéknak. Melaska most kétszerte olyan szépnek tűnt előtte. A vörös pipacs a hajában elhalványult az ő szépsége mellett.

– Mondd csak, Melaska, hol laksz? Mutasd meg nekem atyád házát!

Melaskának úgy elkezdett zakatolni a szíve, mint ahogy a madár verdes szárnyaival a sűrű ágak között.

– A mi házunk a falu szélén van egy árokban, a Zapadinciben – alig hallhatóan mondta, s a szempilláit is leengedte az arcára.

Az ökrök lassan ballagtak az úton. Lavrin hallgatott, Melaska is hallgatott.

Az erdőben síri csend volt. Úgy tűnt, hogy az erdő már szendereg, kezd álomba merülni, s már csak félálomból néz a megvilágított hegycsúcsokról a Bohuszlav felett lenyugvó napra. A legény és a leány feje felett, egy magas tölgyfán, hirtelen egy madár kezdett csapkodni a szárnyaival. Úgy megijesztette őket, hogy el is szaladtak.

– Melaska – szólalt meg halkán Lavrin –, oly üde látvány voltál ott a víz fölött, mint a hús forrásvíz.

Melaska elpirult, leengedte tekintetét. Hallgatott. A madár a fán elhallgatott, s megint síri csend lett.

– A te szépséged, a fekete szemöldököd – nekem az élet forrása. Ha rád nézek, mintha csak újjászületnék – kezdte ismét Lavrin.

Az úton velük szemben a hegyről lefelé jött egy fiatalasszony. Lavrin elhallgatott.

Az erdő véget ért a hegyen. Az erdőn túl kezdődött a hegyek közti mély árkokban elterülő falu. Lavrin felült a szekérrre. Melaska félrehúzódt, s a kerítés tövében haladt. Elhagyták a templomot, megint leeresz-

kedtek egy lejtőn a meredek hegyoldalon, majd befordultak egy árok felé, amely olyan keskeny volt, mint egy ingujj. Lavrin Melaska mögött haladt. Az árok, mint egy kígyó, úgy tekergett minden irányba. A házak szétszór-
tan terültek el a hegyek tövében.

– Ez hát a mi Zapadincink, s ímhol fehérlik a mi házunk! – mondta Melaska, s egy kis házikóra mutatott a meredek hegy tövében, a keskeny, szűk völgy végében.

A sor végéről a harmadik ház volt az, s egy meggyes szegélyezte. Kicsi és öreg volt, s szinte már az oldalára dőlt. A ház mellett állt egy csűr és néhány ól. Nyilvánvalóan lehetett látni, hogy Balas szegény ember volt.

– Melaska, eljövök hozzád, az utcátokba. Vagy inkább otthon marad-
jak? – kérdezte Lavrin.

– Gyere – mondta Melaska –, de siess haza, mert édesapád leszid.

– És te kijössz holnap estefelé a malomhoz, a fűzfa alá, ahol az ökrök-
kel álltam? Holnap ugyanis vasárnap lesz. Elkéredzkedek apámtól, de le-
het, hogy nem is szólok.

Melaska elől ment, s hallgatott. Gondolkodott.

– Kijössz hát, Melaska? Mert én eljövök, még ha apám megkötöz is.

– Kimegyek – épphogy hallotta Lavrin, olyan halkán mondta.

Lavrin megállította az ökröket, s tekintetével kísérté tovább Melaskát, míg haza nem ért. Ezután visszafordította az ökröket, s elindult haza. Bijevciből egyszerűbben is el lehetett jutni Szemihoriban, de Lavrin azon az úton ment visszafelé, amelyiken Melaska jött. Úgy tűnt neki, mintha Melaska nyomában elhaltak volna a virágok és a csillagok.

Már éjfél volt, mire Lavrin hazaért. Az apja ráhúzta a vizes lepedőt.

– Hol kószáltál ilyen sokáig, mintha Krímbe vitted volna a rozst?

– Olyan sokan voltak a malomban, hogy moccanni is alig lehetett,
beesteledett, mire kiálltam a sort – hazugsággal mentegette magát Lavrin.

– Én meg azt gondoltam, hogy időközben összetörted a szekeret –
mondta mérgesen az apja.

Melaska belépett a szegényes házikójukba, s kövé meredt. Míg Lavrin mellett ment, úgy érezte, mintha a déli nap fénye sütne rá, de ahogy belé-
pett a házba, mintha a nap leesett volna az égről, s beállt volna hirtelen a
sötét éjszaka. Az anyja kiadta neki a munkát – de minden kiesett a kezé-
ből. Kiment a kertbe, lehajtott fejjel megállt a meggyfa alatt, s úgy tűn
neki, hogy egy zöld ligetben sétál Lavrinnal, ám ez a liget sehogy sem
akar véget érni... Ím, lejön a hegyről, be a sötét völgybe, a völgyből ismét
fel a hegyre, majd Lavrinnal ismét leereszkedek az árokba, a tölgyek alá.

Lavrin eközben végig rá néz azokkal a vidám szemével, s csak beszél és beszél, mint ahogy a csalogány dalol... A nyugodt, csendes lány egy dalt idézett fel lelkében.

– Te lány, ma megbolondultál, vagy a guta ütött meg? – kiáltotta az anyja.

Melaska egy igazi költőlélek volt, szerető szívvel. Gyakran – akaratlanul is – a beszédét dalok soraival tűzdelte tele.

A zöld liget, Lavrin és a szemei is – egyszerre mind eltűntek. Melaska nagyot sóhajtott, s bement a házba munkához látni.

Másnap, vasárnap, Lavrin nem tudott estig várni. Még soha nem tűnt neki ilyen hosszúnak a nap. Estefelé Lavrin felkapta ujjasát, kezébe vette a furulyát, s elindult a malomhoz. Úgy érezte, mintha szárnyak röpítenék, s egész úton hol a furulya játszott, hol meg egy dal csendült fel magától.

Lavrin megérkezett a Roszhoz. Az előtte lévő magas sziklán túl egy völgy terült el: a gát, a Rosz és a malom a Roszon. Az esti nap csakúgy, mint tegnap, fényes sugaraival elöntötte az egész völgyet. A víz csobogott a kerekek alatt... Lavrin a csatorna feletti hídra nézett. Melaska nem volt sehol; a fűzfa alá nézett, ahol tegnap állt a szekérral, de ott se volt.

A Rossz felett, közvetlen a part mentén hosszú sorokban álltak a fűzfák. Az egyik fűzfa alatt egy kövön ült Melaska. Lavrin meglátta a fején a virágkoszorút. A furulya magától felcsipogott, mint a fűrjánya. Melaska észrevetve Lavrint a gáton, felállt a kőről, s lehajtott fejjel megállt a víz felett.

Lavrin átment a gáton, s átvágta magát a fehér hajnalkával és szederrel benőtt fűzfaágakon.

– Jó estét, Melaska! – halkán szólalt meg Lavrin, s kézen fogta őt.

– Jó egészséget! – felelte még halkabban Melaska, s szemei úgy megtelek könnyekkel, mint vízzel a kút. – Azt gondoltam, nem is jössz. Hol késlekedtél? Tán édesanyád nem engedett, vagy édesapád veszekedett?

– Üljünk le, Melaska, beszéljünk.

Leültek egy hosszú, asztalszerű kőre. A nap a Rosz mögül süttött rájuk, s átdöfte a zöld fűzfákat, a vízből kiálló kő mellett a magas sásbokrokat, a magas nádast a borzos bojtjaival, ami eltakarta őket a malomtól.

– Miért vagy ilyen szomorú, Melaska? A szemöldököd fekete, az arcod fehér: hova tűnt hát arcod pirossága?

– Egész éjjel csak forgolódtam. Mintha végig egy zöld ligetben sétáltam volna veled, s közben virágokat szaggattam; végig téged néztelek – de be nem teltem látványoddal –, veled beszélgettem – de be nem teltem beszéddel.

Lavrin kikérdezte Melaskát az apjáról, az anyjáról, a nővéreiről, a fivéreiéről. Elmesélte, hogy az apja szegény ember, hogy az anyja szereti és félti, hogy sok kistestvére van. Lavrin átölelte vékony derekát, Melaska Lavrin vállára hajtotta pipacsvirággal, vizitormával és mentával díszített hajzatát. Lavrin arcát beborították a friss pipacsvirágok és az illatos menta, s mint a hús harmat, lehűtötték forró orcáját.

Melaska az apjáról, a falujáról és a szemihori lányokról kezdte kérdezgetni Lavrint. A Rosz vize halkán csordogált, a csatorna zúgott, mint az erdő, a kő mellett a sás és a tündérrózsa halkán ringatózott az áramlatban, mint egy fa a csendes szélben. A nap a Roszon túl, a bohuszlavi erdő fölött pihent. A rozs már szinte szunyókált. A fiatal szívekben pedig lángra lobbant a szerelem, miképp a nap is lángra lobbant a nyári reggeleken.

A nap már egészen lement, s szürkülni kezdett. Melaska felállt.

– Már mész is haza? – kérdezte Lavrin.

– Félek, hogy elkések. Az utam a ligeten át vezet hazáig.

– Én, majd elkísérlek – mondta Lavrin.

Mindketten felkeltek a kőről, s elindultak a rozstáblák között a hegyre. Lavrin a faluig kísérte Melaskát. A házakat már látni lehetett. Ideje volt búcsút venni.

– Kedvesem, napsugaram, nincs erőm elválni tőled. Honnan indul a ti utcátok? Menj haza, majd gyere ki az utcára! Ott foglak várni téged.

– A mi utcánk nem messze a templomtól, a füzes mentén, a kút mellett kezdődik. De te hogy mégy haza éjjel? Mit szól majd az édesapád?

– Azzal te ne törődj! Úgy lesz, ahogy az Isten megadja.

Melaska hazament, Lavrin pedig a kúthoz, ahol az utca kezdődik.

Odakünn már szürkület volt. A fűzfák alatt, nem messze a kúttól mozgolódnak kezdtek a leányok és a legények. Lavrin egy fűzfa alatt, a kerítés mellett állt. A legények meglátták őt, köszöntötték, s mindjárt észrevették, hogy idegen.

– Ki vagy te? – kérdezte Lavrint az egyikük. – Szerintem te nem idevalósi vagy... Miért futkosol a mi lányaink után a mi utcánkba, te zsvány, hogy meg se kérdelek minket?

A legények körülállták Lavrint.

– Nem bivejci vagyok. Nemrég jöttem Bivejcibe. Munkát keresek – felelte Lavrin.

– Ó-hó! Szép kis munkás! Munkát nem talált, de az utcába vezető utat mindjárt meglelte! – kiáltotta egy másik.

– Ha velünk akarsz mulatni és a mi lányaink után járni, áldd ki az áldomást, vagy egy pálcával mutadjuk meg neked a hazavezető utat!

Lavrin ismerte a legényszokást, így az egész legénysereget a kocsmába vitte. Kikérte nekik az áldomást, s máris egyetértésben tértek vissza az utcába.

Melaska nem sokkal ezután ki is szökött az utcába. Lavrin felismerte, s különvonult vele a többiektől. Megálltak oldalt, egy fűzfa alatt, a kerítés mellett, amely mögül hatalmas napraforgóvirágok leskelődtek. Lavrin Melaska vállára tette ujjasát, s átölelte derekát.

A csillagok felragyogtak ez égen. A falu elszunnyadt. A lányok énekeltek és a fiúkkal nevetgéltek. Melaska, mint egy galamb, Lavrinhoz bújt. Már lassan mindenki szétszéledt. Az égen már kialudtak a csillagok, de Lavrin még mindig Melaskával álldogált, nem volt ereje elbúcsúzni tőle.

– Mikor jössz megint? – kérdezte Melaska.

– Kész vagyok minden éjjel eljönni hozzád. Ég áldjon, fekete szépség! Ég veled, napsugaram! Kedvesem, meténgből font vörös rózsám, egyedül te vagy az életem értelme – mondta Lavrin.

– Amint meghallom a hangod odakinn, azonnal kirepülök hozzád – mondta Melaska.

– Ha elviszlek magammal, nem lesz honvágyad Szemihoriban? – kérdezte Lavrin.

– Ugyan mi után vágyódnék még te melletted? Ha csak lefekszek aludni, szinte magam előtt látlak. Levéllel fedném be a nyomaidat, csak hogy a szél el ne fújja, s homokkal be ne fedje – mondta Melaska. – Mert lehet, ha most e ligetből elmész, minden szerelmes szavad is veled együtt elvész.

– Ne félj Melaska, nem hagylak el téged! Holnapután gyere ki az utcába! Eljövök, úgy éljek! Ég veled, kedvesem, aranyom, napocskám – mondta Lavrin, s megcsókolta Melaskát, mintha forró ajkaival megégette volna a lelkét.

Lavrin már napvilágban ért haza, s a csűrben feküdt le aludni. Már mind felkeltek, de Lavrint nem látták sehol. A nap már egész magasra hágott. Az apja meglelte Lavrint a csűrben, de nem tudta felébreszteni.

– Hol ténfergett Lavrin egész éjszaka? – mondta Kajdas a feleségének. – Úgy tántorog munka közben, mint egy részeg, és menet közben elalszik.

– Kinn az utcán koncsorgott – mondta Kajdasné.

Eltelt egy nap, egy éjszaka, s a második éjjel, csillagos éjnek évadján, Lavrin ismét megszökött Bijevcibe. Melaska megint kijött hozzá, Lavrin megint csak nappal ért haza, most sem aludta ki magát, s úgy elgyengült,

hogy szégyen nem szégyen, ebéd után kiment a csűrbe, lefeküdt a szalmába, s egészen estig aludt.

– Tönkretette magát ez a legény! – mérgelődött Kajdas. – Merre lófrálsz, hol kujtorogsz egész éjjel? – kérdezte Lavrint az apja.

– Ott, ahol maga is kujtorgott, mikor legény volt – mondta Lavrin.

Lavrin minden második nap Bijevcibe járt Melaskához, és teljesen elzúllott. Melaska nélkül számára közömbössé vált a világ. Közömbössé vált az anyja, közömbössé az apja, utálatossá a falu. Ha csak beállt az éjszaka, ha csak megjelentek a csillagok az égen, máris Bijevcibe vágyódott. Le sem vette a szemét azokról a roszontúli hegyekről és erdőkről, ahol Bijevci volt.

– Asszony, aztán mi lesz, ha megkezdődik az aratás, és Lavrintól munkára nem számíthatunk? – beszélt Kajdas a feleségének. – Úgy jár, mintha a saját árnyéka lenne.

– Felőlem nőszüljön csak meg! Egyszer csak meg kell házasodnia. De hol is kerítsünk neki menyasszonyt a mi falunkban, mikor már van egy sátánfajzat a házunkban. Ebben a faluban most minden lány, akár az ördög.

– Kerítünk neki, akárhonnán is: talán nincs más falu a világon? – mondta az apja.

Kajdasné kiment a kertbe, ahol az almafa alatt feküdt Lavrin.

– Fiam, mért lettél ilyen szomorú? Tán fáj valahol, vagy a lelked nyomja valami?

Lavrin hallgatott, és csak legyintett. Tekintete a zöld alma- és cseresznyefák sűrűjébe temetkezett.

– Épp most beszéltünk rólad apáddal. Apád meg akar házasítani. Fiam, küldj kérőket Katrja Holovkivnához! Katrja csendes lány és szép, mint a virágzó bangita.

– Igaz is, úgy virágzik, mint préslepeny a pad alatt. Nincs nekem párom Szemihoriban.

– Akkor kihez jársz ki az utcára?

– Én, anyám, nem máshova, mint Bijevcibe járok!

– Bijevcibe! – kiáltotta Kajdasné, hogy a két kezét is összecsapta.

– Bijevcibe, anyám! Ott láttam meg én egy lányt! Szemöldöke fekete, szeme barna – jól esik ránézni; az arca, mint a bangita, s ha néz, ha nevet, a szívem is elhervad.

– Felőlem Bijevcibe is küldhetsz kérőket... Mégis kinek a lánya?

– Balasé. Melaskának hívják.

– Tudod te mégis, milyen emberek ezek a Balasék? Ismered Melaska természetét? Vigyázz, fiam, nehogy olyat válassz, mint Karpo!

– Ha nem lehet a feleségem, a Roszba vetem magam! – mondta Lavrin, s elfordult az anyjától.

– Aztán dolgos lány? És az apjának van mit a tejbe aprítani?

– Mért kérdi? Úgy tűnik Balas jó módú ember, bár a zsebeit nem kutattam át.

– Felőlem akkor küldj kérőket Balasékhoz, én meg apáddal elmegyek lánynézőbe szemügyre venni a kedvesed és a szüleit.

Lavrin úgy is cselekedett, ahogy az anyja javasolta: kiöltözött, fogott két kérőt, s elment Bijevcibe.

Balas nem várt ilyen hamar kérőket a lányához. Melaska még nagyon fiatal volt. Lassan kezdetét vette az aratás. Melaska kezeire szükség volt otthon. Balas nem tudott mit felelni a kérőknek. Melaska a kemence mellett állt, arca könnybe borult. Az apja megértette, miért járt haza Melaska ilyen későn az utcáról, s beleegyezett az eljegyzésbe. Melaska ingujjával letörölte könnyeit, s odaadta kendőjét a kérőknek.

Vasárnap Kajdas és Kajdasné Bijevcibe készülődött lánynézőbe Balas-hoz. Lavrin nagy vidáman és boldogan hozzálátott befogni az ökröket.

– És szép házuk van Melaskáéknek, fiam? – kérdezte Lavrintól az anyja.

– Ohó! Még milyen szép! Tán az egész faluban sincs annál szebb! – mondta Lavrin.

– És dolgos gazdák Balasék? Vannak marháik? – kérdezte az anyja.

– Olyan szorgalmas emberek, hogy nálunk egész Szemihoriban nincsenek olyanok! – dicsekedett Lavrin, mert számára Balaséknál nem volt jobb ember a földön.

– Bijevciben ismernek engem: én főztem a papnál, mikor férjhez adta a lányát. Ott, a pap udvarában láttam el az egész hromadát². Ott aztán, szívecském, dolgos gazdák vannak. Nálunk Szemihoriban tényleg nincsenek olyanok – mondta Kajdasné.

Kajdasné vékony inget vett fel, fejét szép új kendőbe kötötte, melynek rojtjai a vállát érték, nyakába akasztotta az összes keresztet és dukátot, egy új köntöst és egy új fehér ujjast öltött magára, lábára pedig sárga csizmát húzott.

„Szépnek kell mutatkozni; engem egész Bijevci ismer” – gondolta Kajdasné, és meghagyta Lavrinnak, hogy terítse le vastagon szénával a szekeret, és még szőnyeggel is fedje le.

² hromada ukránul *зромада*: falugyűlés

Kajdasné befészkelte magát a szekérre, Kajdas előre ült, s megindította az ökröket. Lavrin a szekér mögött gyalogolt. Kajdasné elhaladt a kocsmá mellett, ahol néhány férfi álldogált, büszkén felszegte fejét, s még csak azt se mondta az embereknek, hogy jó napot.

– Ohó! A mi kurátorasszonyunk kis híján az égbe mászott – kezdték a férfiak. – Látni, hogy lánynézőbe megy.

Kajdasné úgy biggyesztette új sárga szattyánbőrscizmáit, hogy azt mindenki észrevegye. Játszott a nap fénye a csizmán. Sárga színe az egész utcát beragyogta.

– Nézzenek oda, szándékosan felhúzta térde fölé az ujjasát, és a sárga csizmáit mutogatja! – nevték a férfiak. – Viszi Kajdas a feleségét, mint-ha a vásárra vinné eladni!

Kajdasék átkeltek a töltésen, felmentek a hegyre, s beértek Bijevcibe. Kajdasné megtörölte fehér kendőjével szattyánbőrscizmáját, és gőgösen körülnézett: nézzétek csak, jó emberek, milyen úrinő jön hozzátok vendégségbe.

Jókora házak tűntek elő a kertek sűrűjéből. A templom mellett állt egy hatalmas ház, új ablakkal.

– Nem itt lakik Balas? – kérdezte Kajdasné a fiát.

– Nem, anyám, ez a kántor háza. Balas egy kicsit messzebb lakik – mondta Lavrin, miközben arra az utcára mutatott, amelyikbe be kellett fordulniuk.

A szekér befordult a templom mögött. Az egyik kertben egy jókora ház fehérlett, festett ajtóval és félfával.

– Ez lesz Balas háza! – szólt Kajdasné.

– Nem, anyám, Balas amott a másik végben lakik, az árokban, a Zapadinciben.

Elhagyták a falut. Házat már alig lehetett látni. Az út egy meredek hegyről ereszkedett alá a mély árokba. Az árokban csak imitt-amott fehérlett pár szegényes ház, mint néhány fehér bárány.

– Anyám, ez itt a Zapadinci! – mondta Lavrin, s szemei vidáman felragyogtak.

Kajdasné komor arcot vágott. A Zapadinciben nem látott egyetlen gazdag, jó módú házat sem.

– Hová vezetsz te minket? Szerintem, már a falut is elhagytuk – kérdezte az anyja.

– Szálljon le, anyám, a szekérről, mert itt nagyon meredek az út – mondta a fia.

Kajdasnénak nem volt ideje leszállni. Az ökrök megindultak a hirtelen meredek lejtőn. Kajdas leugrott a kocsirúdról, az ökrök után eredt, megál-

lította őket, az ostornyéllal a pofájukra ütött, de a súlyos ökrök nem tudták megtartani a szekeret. A szekér meglökte őket, s teljes lendülettel megindultak lefelé. Kajdasné a lajtorjába kapaszkodott, s úgy rázkódott, mintha a láz verdeste volna. A szekér egy buckának ütközött, s felborult. Kajdasné úgy elpattant, mint egy labda. Fejét beborította a széna. Az ökrök egész a völgyig húzták a szekeret.

– Hőhe, Szürke, hőhe, Tarka, hogy vesznétek meg! – kiabálta Kajdas, s az ökrökhöz hasonlóan ő is teljes lendülettel gurult lefelé a hegyről. Az ökrök úgy vágattak hátracsapott fejjel, mint a lovak, és csak a szarvukkal hadonásztak.

– Na, itt a te Zapadincid, hogy pusztulna el! – kiáltotta Kajdasné. – Kis híján, hogy a szilfát ki nem ütöttem!

Kajdasné a szénában és a porban kötött ki, majd felállva csak megrázta magát. A széna beleragadt piros kendője rojtjaiba, becsúszott a gallérja alá, a keblébe, belegabalyodott a nyakában függő keresztekbe és dukátokba. Az orra, a füle, de még a szája is tele ment porral. Széthúzta ujjasát, kirázta a szénát az ingmelléből, s úgy prűszkölt, mint egy macska, amely erős paprikát szagolt. A lajtorja megkarcolta a szattyánbőröcsizmát, és csíkot hagyott a száron és a felsőrészen.

– Inkább sülyedt volna el ez a Zapadinci, minthogy ide kellett jönnöm! – szitkozódott Kajdasné, miközben az ingmelléből és a hajából húzgálta ki a szénaszálakat. – Úgy belém ragadt a széna, mint birkába a bogáncs: ez az átkozott széna úgy szúrja a hátamat, hogy a szoknyám is mindjárt ledobom!

– Itt aztán le is tolhatod a szoknyádat, és szaladgálhatsz! Senki se látja meg, mert itt egy darab ház nincs – mondta Kajdas.

Lavrin felhányta a szénát a szekérrre, s ráterítette a szőnyeget. Kajdasné rendbe szedte magát, felült a szekérrre, s tovább szidta a Zapadincit.

Az útjuk folytatódott. Az árok szertesét ágazott. Egyre kevesebb házat láttak. A házak egyre szegényesebbek voltak.

– Úgy tekereg ez az átkozott Zapadinci, hogy már csaknem beleszédültem! – zsörtölődött a szekéren Kajdasné. – Hol van már a te Melaskád háza? – kérdezte Lavrint.

– Amott, a végéről a harmadik – mondta a fia.

A magas kopár hegyek úgy álltak mindkét oldalon, mint két fal. Odafele a kék ég egy vékonyka szalagját lehetett csak látni. Az árok végén állt három szegényes házikó.

– Ez valami kaptárba vezetett engem! Ez nem is a Zapadinci, hanem valami ördögzsák! Ez legfeljebb csak arra jó, hogy az ördögök itt verekedjenek, de nem, hogy a gazdák átjárjanak. Ezek a te méretes házaid. Itt legfeljebb koldusok laknak, nem gazdák!

A szekér a kapu alá ért. Balas háza kicsi volt és öreg, már düledezett, hátsó falát kidüllesztette, mintha egy öregasszony guggolt volna le megpihenni. A házat a végénél két oszloppal kitámasztották, s fehér agyaggal kikenték. A kis ablakok alig látszottak.

Kajdasné csak ült a szekéren, és nem akart lemászni. Nagyon megharagudott. Lavrin kinyitotta a rozoga, szűk kaput. Úgy recsegett a kezében, mint egy száraz oldalborda. Kajdas behajtott a ökrököt a kapun. A ház mögül előszaladt egy sovány kutya, bozontos volt, mint egy birka, s rá-mordult a vendégekre. A házból öt apró gyerek szaladt ki, s mögöttük kijött Balasné is, durva vászoningben, régi, hitvány fejkendőben.

Kajdas és Lavrin köszöntötték Balasné. Balasék pitvarából előbújt Melaska, mint egy virág, fekete szemei ragyogtak, rózsás arca illatozott, majd visszabújt a házba. Lavrinnak a szívverése is elállt.

– Kérem szépen, fáradjon be! – szölt Balasné, s meghajolt Kajdasné előtt.

Kajdasné haragudott a Zapadincire, szinte fújtatott. A térdéig kidugta sárga csizmáit a lajtorján, s úgy mutatta őket Balasnének.

A pitvarból előjött Balas – még fiatal volt –, köszöntötte a vendégeket, meghajolt a nászéknak, s behívta őket a házba.

Kajdasné az alacsony pitvarajtóban lehajtotta a fejét, s úgy tűnt neki, hogy valami ládába vagy lyukba mászik befelé. A lakás ajtaja még kisebb volt. Kajdasné meggörnyedt, s mikor büszkén fel akarta kapni a fejét, teljes erőből bevágta feje búbját az ajtófélfába!

Kajdasné érezte, hogy a fejére nőtt egy pukli. A feje búbjához kapott. A púp úgy fájt, mintha izzó vasat nyomtak volna a hajába. Kajdasnének kiszöktek a könnyei, a szíve is belesajdult, de kénytelen volt csendben elviselni.

„Jaj, kiáltok! – gondolta Kajdasné. – Jaj, nem bírom, mindjárt vonítok! Micsoda szégyen! Jaj, nem állok jól magamért, de leszidom Lavrint, és ezeket a szerencsétlen Balasékat is!” – gondolta, s a fogát össze kellett szorítania, hogy a száját tartani bírja.

A gyerekek kuncogni kezdtek. Kajdasné csendben szitkozódott apákra, anyákra, átkozta Bijevcit és Balas házát. Kezével kitapogatta a fejét – a magas főkötőt megvetemedett és kidudorodott. Olyan suta lett a feje, mint egy szarvatlan tehénnek.

Balasné helyet kínált Kajdasnének az asztalnál. Kajdasné végignézett a szegény családon, a szegény lakáson, s nem ceremóniázott; egyszerűen bemászott az asztal mögé, s emelt fővel, száját kendőjével törölgetetve leült a főhelyre.

A lakás nagyon alacsony volt. A kis ablakokon alig szűrődött be fény. A régi, zöld és piros foltokkal borított ablaküvegen át még az eget se lehetett látni. Az öreg kőheverő úgy düledezett, hogy majd szétcsúszott. A kövek úgy kiálltak belőle, mint egy vékony gebe oldalbordái. A priccsen, a sarokban volt egy régi kis kelengyés ládikó. A mennyezet meggörnyedt, a szoba közepén pedig állt egy vékony fehér oszlop: ez támasztotta alá a mestergerendát.

Kajdasné gögös szemekkel nézett körbe, majd fejét a képek felé fordította. Piros, magasra kötött kendője megnyomta Szent Borbála térdét a kis képen. Odébb húzódott a képtől, s az ablak elé ült.

A kis gyerekek megálltak a szoba közepén, s Kajdasnéra meresztették szemecskéiket. A gyerekek körül egy csupaszra nyírt macska dörgölődött. Kajdasné ránézett a gyerekekre, ránézett Melaska feketeszemöldökű arcára, s kissé megenyhült a szíve. Szerette a gyerekeket.

– Lavrin, mért nem mondtad, hogy a nászéknál kis gyerekek vannak? Hát, milyen vagy! Hoztam volna nektek ajándékot, gyerekek! Van nekem dióm, mézem, mákom; sütöttem volna mákos kalácsot. Ó, Istenem! – sópánkodott Kajdasné.

A gyerekeknek tátva maradt a szájuk. A szájukban érezték a dió és a mákos kalács ízét. Csak bámultak a gazdag néniére, és csak azt várták, hogy kabátja alól kiszóródik a dió, s az ingmelléből kiugrik a mákos kalács.

– Ó, Istenem! Nem hoztam a gyerekeknek semmit. Nesztek, egy-egy félkokepes!

Kajdasné előhúzott egy kendőt a kabátjából, kibontotta a csombékot, és mindnek adott egy félkokepest. A gyerekek nézték a félkokepest, de nem tudták mire való.

– Anya, meglehet enni ezt csörgőt? – kérdezte az egyik kislány, s megnyalta az érméjét.

– Ne vedd a szádba, szívem, pfuj, köpd ki! – mondta Kajdasné.

– Kakis csörgő! Inkább kalácsot adjál! – mondta egy fiú.

– Anya, mákos kalácsot akarok! – sikoltott fel egy kislány.

– Milyen sárga lába van a néninek, mint a mi pettyes csirkénknek – félhangosan mondta magában az egyik idősebb fiú.

– Ki tanított így beszélni! Majd adok én neked! Eredj ki az udvarra! – mondta Balasné, és kivezette a gyerekeket a lakásból.

Balas és Kajdas leültek az asztal végébe, s a rozsról, a búzáról, a szénáról és a tavaszi vetésről kezdtek el beszélgetni. Balasné elküldte legidősebb fiát a kocsmába horilkáért.

– Istenem! Ilyen kedves vendégek, s nem tudom, mivel kínáljam magukat. Péter-Pál böjtje igen nehéz időszak – sópánkodott Balasné.

– Dehogynem, anyám, hoztam az erdőből egy tál szamócát! – ugrott föl Melaska. – Csinálok uzsonnára szamócás derelyét!

– Látod, lányom, igazad van – mondta Balasné. – Szaladj, hozz be friss uborkát, s láss hozzá a derelyéhez, én meg egy kicsit elcseverészek a nászasszonnyal.

Melaska sürgölődni kezdett a házban: leakasztotta a szögről a teknőt, kivitte a pítvarba, s bement a kamrába lisztért.

Kajdasné le sem vette róla a szemét. Melaska fiatal volt, nem túl magas, de fürgé és élénk.

„Na, nem sokra megyek ezzel a menyecskével. Vele is csak eggyel több szájat kell majd etetni” – gondolta Kajdasné.

A fiú hozott egy kvart horilkát. Balasné felvágta a kenyeret. Balas megkínálta a vendégeket horilkával. Kajdas felhajtotta fenéig a poharát. Kajdasné pedig, szokása szerint, csak benedvesítette a száját, majd megtörközött a kendőjében. Elvett egy szelet kenyeret, hogy megkóstolja. A kenyér ragadós és rossz ízű volt, s olyan fekete, mint a föld. Kajdasné letuszkolt a torkán egy falatot. A kenyér csak úgy nyomta a torkát.

„Ezek az emberek vagy szegények, vagy Balasné nem igazi gazdaszszony. Sokáig kell nekem majd Melaskát tanítani – gondolta Kajdasné, és nagyot sóhajtott. – Csak ne legyen olyan sátán, mint Motrja. Motrjának is szép a szemöldöke, de az a szép szemöldök egy rakás bajt hozott ránk.”

– Rossz maguknál Bijevciben a horilka, mint az író paprikával – mondta Kajdas, és felidézte azt a csodás nedűt a piros paprikával, amit Dovbi-séknál ivott a lánynézőben.

– Rossz, mert az az aljas kocsmáros vizezi – szólalt meg Balas. – Olyan halála legyen, mint ez a horilka!

– Ja, épp csak a szaga horilka – mondta Kajdas.

A gazda megkínálta Kajdasnét. Kajdasné sokat beszélt felette, de csak egy keveset ivott.

„Nézzenek oda, milyen gögös a nászasszony! Csak belemártja a száját a pohárba” – gondolta Balasné.

Amíg a szülők beszélgettek és iszogattak, Melaska begyújtott a kemencébe, s föltette a derelyét. Kajdasné le se vette róla a szemét, s fél szemmel folyton a szitán a derelyét figyelte, ami olyan fekete volt, mintha csak rozsból lenne.

Nemsokára megfőtt a derelye. Balasné leszűrte őket, s az asztalra tette.

– Nézzék el nekem ez alkalommal, de a derelyéhez nincs méz – mondta a gazdasszony.

– Megleszünk, szívecském, méz nélkül is. De ez rozsból vagy búzalisztból készült? – kérdezte Kajdasné.

– Nálunk ilyen búza terem – mondta a gazdasszony –, nem tiszta búza, valami rozskeverék.

Kajdasné megnyalta a derelyét, kiette belőle a szamócát, a tésztát meg a tálba dobta.

Uzsonna közben megbeszélték, hogy rögtön Péter után az első vasárnap megtartják a lakodalmat. Lavrin kiment a kertbe beszélgetni Melaskával, de nem bírtak betelni egymás szavaival.

– Ha apám nem ad hozzád, én magam vetek véget az életemnek! – mondta Melaska Lavrinnak.

– Melaska, nem lesz neked honvágyad távol Bijevcitől? – kérdezte Lavrin.

– Ahol te velem vagy, szívecském, ott én boldog leszek – mondta Melaska.

Balasné kijött, s behívta Lavrint és Melaskát uzsonnázni. Balas saját maga kínálta meg őket, és töltött egy pohárral Kajdasnének. Kajdasné a kezébe vette a poharat, s bár mérges volt, mégsem tartotta vissza magát, és mézesmázos beszédével az egész lakást betöltötte.

– Légy egészséges, mint a hal, leányom; szép, mint a rózsa, vidám, mint a tavasz, dolgos, mint a méh, termő, mint az anyaföld! Segítsen az Úr a füрге munkában; s malaszttal teli légy, mint kútban a víz, hogy munkád csendben végezd, és termése bő legyen, mint kalász a mezőn! Adjon Isten füvet-fát, teli kamrát; édes méz és illatos virágok töltsék be a mindennapjaitok!

Kajdasné kiitta a poharat, de olyan savanyú képet vágott, mintha citromba harapott volna. Melaska szépsége úgy megoldotta a nyelvét, hogy egy egész kaptárnyi méz ömlött ki belőle.

Estefelé Kajdasék elbúcsúztak az újdonsült nászéktől, s elindultak hazafelé.

– Gögösek a nászék, meg kell hagyni – mondta Balasné. – Nem tudom, lányom, jó lesz-e neked egy ilyen flancos anyósnál – szólt Melaskához.

Komótos léptekkel ballagtak végig Kajdasék ökrei a Zapadinciben. Kajdasné magasan ült a szekéren, de ujjasával már eltakarta sárga csizmáit. Lavrin külön ment a szekér mellett.

– Ó, hajtsd már jobban az ökröket! – kiáltott Kajdasné az urára. – Jó lenne még nappal kimászni ebből az átkozott kaptárból. Nem fogom elfeledni, mikor a Zapadincibe jöttem. Mézeskaláccsal se csalogatnak ide vissza. Megcsinálták az ajtót, meg kell hagyni! Majdnem otthagytam a fejem, a kendőmbé meg csináltam egy igazi Zapadincit.

– Lehet, hogy a maga fején, édesanyám, kinőtt egy egész Szemihori is. Nagy a fején a pukli, édesanyám? – nevetve kérdezte Lavrin.

– Pukli! A te anyósod egy igazi pukli! Kenyeret se tud rendesen sütni. Mondhatom, meggyült a bajom, míg kitanítottam a gazdag menyecskénket, de ezzel, ezer bajom meg kettő is kevés lesz! Motrja egy megnyírt birkát hajtott az udvarra, a te Melaskád meg, lehet, majd azt a megnyírt macskát hajtja oda!

Kajdasné csak szitkozódott, s közben körbe-körbenézett, nem lát-e valahol ismerős arcokat. Azt gondolta ugyanis, hogy az előljáróval az élen kijön majd elé az egész bivejci hromada.

– Gyerünk már gyorsabban! Lehet, beszaladok egy órácskára a papnéhoz, s rendesen meguzsonnázok, s gyümölcslikőrt is bőven iszok. Én az itteni papnénál – mintha csak otthon lennék.

Az ökrök felértek a hegyre. A pap udvara előtt Kajdasné leszállt a szekérről, és bement.

– Ne időzzön soká, édesanyám, ne feküdjön sokáig a pehelypárnán! – kiáltotta Lavrin az anyja után.

– Majd meglátjuk, hogy a te Melaskád milyen párnákat hoz magával – válaszolt Kajdasné, s kendőjével megtörölte csizmája szárát.

– Inkább a porban, csak szerelmi mámorban! – mondta Lavrin. – Inkább a földön, csak szép szava költsön!

– Majd meglátod, a szépségből nem szelsz kenyeret! Attól a mámortól meg még éhen maradsz – mondta Kajdasné, s bement az udvarra.

– Mi az ördögöt futkos ezekhez a papnékhoz! Csak a pap kutyáit akarja izgatni! – dörmögte az orra alatt Kajdas.

A nap már lement, odakünn már szürkült, de Kajdasné még mindig a papnéval beszélgetett. Az ökrök lehajtott fejjel álltak. Lavrin a kerítésre támaszkodva gondolataiba temetkezett. Kajdas elnyúlt a szekéren, és elaludt.

Az udvaron felugattak a kutyák. Kajdasné oly vidáman jött ki, mintha csak a templomban lett volna.

– Nem akárki fogadott! És nem úgy, mint Balasné. És, Istenem! azt se tudták, hová ültessenek. Teával, horilkával, gyümölcslikőrrel kínált a papné – dicsekedett Kajdasné, s így már kissé megbékült a Zapadincivel.

Egy héttel később Lavrin megesküdünt Melaskával, s hazavitte őt az apja házába.

VI

Melaska egy hétig úgy élt anyósa házában, mint a paradicsomban. A szegényes atyai ház után olyan volt, mintha egy úri lakásba került volna. A Kajdas ház tágas volt, hatalmas világos ablakokkal, új képekkel, nagy hímzett szövetekkel a falon és a képeken. A zöldellő kert, a kis méhes a kert végében, a kút a körtefa alatt, a mező, a zöld liget a hegyekben, s a Lavrinnal folytatott beszélgetés a méhes alatt – az egész szinte bevirágozta anyósa házát, s jó illattal töltötte be. Úgy eltelt az első hét, mint egy óra.

Melaska mintha nem is vette volna észre, hogy szidja részeg apósa az anyósát, s mintha nem is hallotta volna, hogy anyósa rögtön bántó szavakat szór a fejére.

Kajdasné az idősebb menyét először mézédés szavakkal fogadta, majd megkóstoltatta vele az ürmöt is. Melaskával másképpen bánt: őt azonnal örömmel kínálta. Nem szerette Melaska szüleit, s valahányszor a feje tetejéhez kapott, eszébe jutott a Zapadinci és a lánynézés Balaséknál. Melaska fiatal volt s alkalmatlan a nehéz munkára, de Kajdasnének öregségére már lustálkodni, pihengetni akarózzott.

Kajdasné az esküvő után egy hétig hallgatott, s csak sandán nézett Melaskára, miközben kiadta neki a munkát. A második héten már szidta és gúnyolta is.

Egy napon, még pirkadat előtt, Kajdasné felkeltette Melaskát, s meghagyta neki, hogy gyűrjön kenyeret, ő maga pedig a kemence körül forgolódott. Melaska kezeivel a dézsába mászott, de a tésztát sehogy se tudta meggyúrni az aljáig: a dézsa hatalmas volt, ő meg kistermetű, s kezeivel nem érte el a dézsa fenekét.

– Lavrin, tegyél egy széklet a feleséged lába alá, mert látod, hogy a keze még a dézsa feléig se ér le!

Lavrin fogott egy kisszéklet, s Melaska lábai alá tette. Melaska felmászott a székre, felgyúrte réklíjét, s mintha a hatalmas tésztával viaskodna,

döfködte bele apró ökleit, vékony kezeit. Lavrin le sem vette a szemét Melaskáról, s gyönyörködött, milyen fűgén járnak a kezei, hogy recseg a szék a lába alatt. Melaska homlokára kiült az izzadság.

– Lavrin, töröld le a feleséged homlokát, mert még a tésztába hull a verejtéke! – ismét mondta mérgesen Kajdasné.

Lavrin letörölte ingujjával Melaska forró homlokát. Melaska, mint egy gyerek, úgy nézett rá sötét szemével, s elmosolyodott. Anyósa szitkozódásai elszálltak a füle mellett, s nem érték őt szíven.

– Lavrin! – kiáltotta ismét Kajdasné. – Töröld meg az orrát a feleségednek! Nem látod, hogy lóg a füge az orrából? – már csúfolódott anyósa, miközben Melaska gyermekded kezeit nézte.

Melaska elmosolyodott, mégis kissé panaszosan nézett Lavrinra, mint ha nem is hallaná anyósa szavait, bár megkóstolta azt az ürömöt.

Lavrin hallgatott, és csak az anyjára nézett.

Belépett Kajdas. A munkában megéhezett, s háborogni kezdett, amiért Kajdasné késlekedik a kenyérrrel.

– Késlekedek. Hogy is ne késlekednék, amikor a Zapadinciből hoztunk a házba menyecskét. Mikor egy Dovbissal se jutok semmire, hát még egy Balassal... Egész reggel óta csak kínlódik, mint a paszuly hús nélkül.

Kajdasné a dézsába nézett. A tésztát menye egyáltalán nem keverte el: olyan buborékok voltak benne, mint egy dió.

– Eredj, el a dézsától, különben ma nem fogunk ebédelni! – kiáltott Kajdasné Melaskára.

Melaska kihúzta a tésztás kezét a dézsából, leugrott a székről, s megállt a lakás közepén. A homlokán hatalmas verejtékcseppek ragyogtak. Kajdasné a könyökéig megmosta kezét, s olyan méreggel indult meg a dézsának, mint az ellenségének. A dézsában a tészta szinte cuppogott, csámcsogott a keze alatt. Melaska tudta, hogy nem felel meg anyósának, s csak tétlenül állt a szoba közepén, és az összemaszatolt kezeit nézte.

– Miért nézel úgy, mint aki ma került ide? Nézd, egy egész kenyérrévaló tészta maradt a kezeden! Kapard bele a tésztát egy késsel a dézsába, aztán eredj a kemencéhez!

Melaska felsóhajtott. Melaskát ha az édesanyja ütötte, az nem fájt neki, de úgy érezte, hogy anyósa szavai nagyobbat ütnek, mint egy ököl.

Mosta-mosta a kezeit, de a tészta nem akart egykönnyen lejönni.

– Mit kínlódsz úgy? Gyorsan mosd meg a kezed, mert ha az apa másodszor is bejön, elver minket! – már kiabált Kajdasné Melaskára.

Melaska úgy kapkodott kezeccskéivel, mint egy kismadár a szárnyaival. Még rendesen le se mosta a tésztát a kezéről, gyorsan megtörölközött egy kendőben, s hozzáfogott bekeverni a lemiskát. Leült, az ölébe vett egy ronggyal körbetekert fazekat, és siettében olyan nagyot kavart a fazékban, hogy a fakanál megakadt a sűrű kásában, megreccsent, és kettétört.

– Büntet az Isten ezzel a szerencsétlennel! – kiáltotta Kajdasné Melaskára nézve. – Most aztán felőlem dugd a kezed a kásába, és úgy keverjed!

Melaska lerázta a kezeit. Fogott egy kanalat és azzal kezdte felkeverni a lemiskát.

– Az édesanyád talán kanállal keveri a kását, s erre téged is megtanított! – kiáltotta mérgében Kajdasné.

Melaskának gombóc keletkezett a torkában. Sírva fakadt.

Kajdasné épp hogy kiborította a kenyértésztát, Melaska pedig leült, s behintette egy kanál korpával, az éhes Kajdas ismét belépett, s szidni kezdte a feleségét és a menyét.

– Mi az ördögöt műveltek ti ketten, hogy az ebéd még mindig nincs kész! – üvöltötte Kajdas. – Menj, Melaska, Motrjához, kérj tőle kenyeret ebédre!

Épp csak a küszöbre lépett Melaska, Kajdasné olyat kiáltott, mintha forró vízzel öntötték volna le:

– Nehogy kérjél Motrjától kenyeret, mert a lábadat is eltöröm az edényfogóval! Tőle egy marék havat nem várhatsz télen.

A szemközti lakásban, Karpóéknál, az ablak nyitva volt. Motrja mindent hallott.

– Ha csak egyikük is átlépi a küszöböm, mindkettőjük lábát eltöröm ezzel a piszkavassal! – kiáltotta Motrja a küszöbjéről, s a piszkavasat mutogatta. – Ebéd előtt alszanak, és még engem korholnak: korholja Melaskát, de engem hagyjon!

Motrja úgy becsapta az ajtót, hogy még a padlás is beleremegett. Melaska a szomszédba szaladt át, hogy kenyeret kérjen az ebédhez.

Melaska kapott kenyeret, és a kerten át jött vissza. A kertben meglátta Lavrint.

– Korhol téged, szívecském, az édesanyám – mondta Lavrin, s kedves szavai szinte megszipitették anyja szitkozódását.

– Nem baj, hogy szid, csak te vigasztalj a szemeiddel – mondta Melaska, miközben Lavrin kék szemeibe nézett.

Mikor elment a kenyérért, úgy érezte, a kert elhervadt, a levelek megsárgultak, ám amint visszatért, s a kedvese szemébe nézett, a kert ismét kivirágzott, zöldbe borult, s a nap kedvesére mosolygott.

Így a Kajdas házban ismét nagy civakodás kezdődött. Kajdasné sokat veszekedett, s igen lobbanékonyá, szitkozódóvá vált. Belekötött Melaskába majdnem minden nap, úgy kóstolgatta, mint víz a követ. Motrja nem szerette Melaskát, s úgy vájta, mint folyó a meredek partot. Melaska egy házban élt Kajdasnéval, így Motrja Kajdasné miatt Melaskával szemben is ellenséges volt.

Megkezdődött az aratás. Kajdasné úgy befogta Melaskát, mint egy ökröt a szekérbe. Melaska már vágyódott Bijevcibe az apjához, az édesanyjához. Kérezkedett is haza vendégségbe, de anyósa nem engedte. Minden vasárnap hazakérezkedett, de Kajdasné úgy minden vasárnap talált is neki munkát. Melaska elszomorodott.

– Miért búsulsz, Melaska? Úgy legyengültél? – kérdezte a férje.

– Édesanyámhoz vágyódom. Az aratás már véget ért, de még egyszer sem voltam anyácskámnál vendégségben. Az éjjel azt álmodtam, hogy kakukkmadár lettem, s elrepültem Bijevcibe. Elrepültem apám kertjébe, s leszálltam a meggyfára. Édesapám kijön, s behív a házba. Berepülök a házba, körülnézek, s édesanyám holtan fekszik a padon, organtinkendőbe tekerve, fekete posztóval lefedve, keze a mellén összekulcsolva, s fájdalommal néz reám.

– Ha anyám nem enged, megkérem apám. Amint learatjuk a tavaszi vetést, talán el is megyünk hozzátok.

– Kérd meg édesapád, Lavrin, mert a honvágytól már azt se tudom, hová megyek. Zúg a hegyi lugas, de csak bánatot okoz nekem. Minden este a rosztóli hegyekre nézek, s minden este megszakad a szívem! Ha szárnyam nőne, az én édes anyácskámmal menten elrepülnék. Olyan vágyódás fogott el, hogyha kakukkmadárként repülnék, honvágyammal az erdőket is kiszáritanám, szárnyaimmel a kerteket összetörném, beteg leheletemmel a pusztát felégetném, könnyeimmel a zöld réteket elönténém.

A fiatal menyecske szemei könnybe borultak, mint egy kisgyermeknek. Lavrin megsajnálta fiatal feleségét. Magához ölelte, s kedves szavai-val nyugtatgatta.

– Úgy tűnik, mintha az édesanyámhoz vezető utat a kökény és szeder tuskéje nőtte volna be – mondta Melaska.

Lavrin így megkérte az apját, az apja pedig beszélt Kajdasnéval. Kajdasné elengedte menyét a családjához, de ő maga otthon maradt. Még

a papné puha párnái és gyümölcslikörje sem csalogatták a Zapadincibe. Kajdasné unszolta Kajdast, hogy menjen el a nászékhoz. Kajdas nem akart menni, mert Bijevciben rossz volt a horilka.

– Vidd el ezt a veknit apádéknak, Melaska, a gyerekeknek meg küldök egy kis ajándékot; nézd csak micsoda vekni! A Zapadinciben, nemcsak hogy nem is ettek, de nem is láttak még ilyen veknit! – mondta Kajdasné, és odaadta Melaskának a puha veknit.

Melaska elvette a kenyeret. Anyósa korholásai miatt, a vekni oly nehéznek tűnt neki, mint egy kő.

Lavrin elment Melaskával Bijevcibe.

Amint Melaska átlépte atyja küszöbét, megeredtek apró könnyei, s az anyja kebelébe vetette magát.

– Már azt gondoltam, lányom, hogy meg is feledkeztél rólunk. Egy ideig még vártalak téged, folyton az ablakon át bámultam kifelé.

– Nem engedett minket apám, nem engedett anyám sem – mondta Lavrin –, sok munka volt aratáskor.

– Miért sírsz ennyire, leányom? Tán, ennyire vágyódsz Bijevcibe hozzánk? – kérdezte az anyja. – Szokj hozzá, lányom, az idegen faluhoz és az új szülőkhöz. Az ember valahogy csak megszokja. Nem hiába mondják: a lány – mint a fűzfa: ahová ülteted, ott megszokja.

– Nem olyan könnyű megszokni, édesanyám – szolt Melaska –, ha forró homokba ültetnek.

Az anyja elgondolkodott: kitalálta, milyen lehet az a forró homok.

– Olyan voltál, mint egy virágzó rózsaszál, de mostanra teljesen elhervadál – mondta Balasné lányának a dal szavaival. – Miért vagy olyan sápadt, mintha por lepne be? A hangod is olyan halk és szomorú lett.

– Nincs nekem mitől virágoznom. Ha Lavrin nem lenne, én bizony visszajönnék magukhoz.

– Nem lehet, lányom! Bekötötted a fejedet, azt már soha nem bontod meg – könnyek közt, mosolyogva mondta Balasné.

Az anyja úgy érezte, hogy Melaska visszavágyik Bijevcibe, hogy még nagyon fiatal és sajnálja leányos szépségét, fekete copfjait. Azt nem is gondolta volna, hogy Melaskának milyen nehéz az anyósánál.

– Szokj hozzá, szívem! Mikor én hozzám mentem apáddhoz, én is sírtam, de később megszoktam. Ilyen az asszonysors.

Melaska megcsókolgatta kistestvéreit, s kicsomagolta a kendőből az ajándékot. A gyerekek meglepték a kendőt, mint méhek a mézet, mivel

volt abban mindenféle jó: dió, magvak, körte, alma, mézeskalács. A gyerekek tapsoltak, és telezsibongták a házat.

Balasné leterített egy abroszt az asztalra, s rátett egy üveg horilkát. Balas vendégül látta vejét, Melaska pedig az anyjával kiment a kertbe, elpanaszolta minden baját apósáról, anyósáról, kisírta az összes könnyét, ami az aratás alatt gyűlt össze benne, s megöntözte vele az anyai kertet. Az anyja a meggyfa alatt állt, s ő maga is sírt.

– Még egy hetet sem voltam anyósomnál, s már könnyekben úsztam – kezdte Melaska. – Ha Lavrin ki nem áll értem, biztosan megesznek. A pitvar túloldalán lakik Karpo felesége, Motrja, akár egy tűzokádó sárkány, anyósom miatt engem se szeret. Széttépnek, szétszaggatnak engem, édesanyám, mint éhes ölyvek a kiskalambot.

– Így hát, lányom, ne engedj az anyósodnak! Ha Motrja nem hagyja magát, úgy te se!

– Mikor körülöttem csupa idegen ember, idegen család, idegen falu? Egyedül vagyok, mint egy palánta a mezőn, ők meg úgy fújnak rám, mint a szél erre a palántára.

Kisírta magát Melaska az anyjával a kertben, bement a házba, leült uzsonnázni, de egy falatot sem evett.

„Ha áthívnák ide Lavrint, örökre itt maradnék édesanyámnál!” – gondolta Melaska, ahogy körülnézett a szegényes házban.

Melaska estig az apjáéknál ült, majd átment a szomszédba, találkozott a szomszédokkal, elbeszélgettek, s már szürkült, amikor búcsút vett a családjától. Kifelé menet a kapuba könnyeivel végiglocsolta az udvart. Hazafelé menet lépten-nyomon visszatekintett az atyai házra; felment a hegyre, s még egyszer visszanezett a meggyesre.

„Ég veletek édesapám, édesanyám, én virágzó leánypártám!” – gondolta Melaska, ahogy a falun át ment hazafelé Lavrinnal.

Késő este értek haza.

„Megállj, Motrja, kisöpörtem a pitvart, kivittem a te szemeted is, de holnap már nem fogom – felidézvén anyja tanácsát gondolta Melaska – hadd szidjon csak anyám, és még ő is kiabáljon!”

Másnap Melaska kiséperte a lakásukat, majd a pitvar felét, mintha spárgával mérte volna ki.

– Milyen egyenesen söpörtél ki? Csak nem az öveddel mérted ki? – kérdezte Motrja Melaskát.

– És ha az övemmel is, mi közöd hozzá! Nem söpröm ki a te részed, és nem viszem ki a te szemeted! – mondta Melaska.

– Na, és te nem spárgával mérted ki, mikor a padlót és a pitvart kiken-
ted? – szölt Kajdasné. – Mérjétek csak, ha még titeket ki nem mért a nyo-
morúság!

Attól kezdve Melaskának eggyel több ellensége akadt. Motrja nem en-
gedte, hogy átlépje a pitvart: mérges volt Melaskára a miatt az átkozott
szemét miatt. Attól fogva a házban anyósa marta Melaskát, a pitvarban és
odakinn Motrja leselkedett rá.

Beköszöntött a tél, Melaskára nehéz idők vártak. Kajdasné úgy rátele-
pedett Melaskára, mint a lepra: ő maga jó sokat aludt, s könnyű munkákat
végzett, a nehéz munkát meg Melaskára bízta, mintha a cselédje lett volna.
A fiatal, idegenbe vetett Melaska, idegen emberek közt nem mondhatott
semmit anyósa ellen, így csendben csinálta, amit anyósa parancsolt neki.
Csak akkor volt boldog, ha hazamehetett látogatóba, ám ez csak nagyon
ritkán fordult elő. Az öreg Kajdas a kocsmában ivott, részegen járt haza, s
menyére több mérget borított, mint a feleségére. Motrja nem engedte át
Melaskát a pitvaron, s csípős szavakkal csipkedte. Lavrin kiállt mellette,
de többet ő sem tehetett.

Eljött a nagyhét. Nagyhétfőn eljött Kajdasékhoz Szolovejné³ Palazska
asszony. Nagyon istenfélő volt, minden évben elment Kijevbe a Lavrába
pászkat enni. Most is Kijevbe készülődött, ám egyedül unalmas lett volna,
s ráadásul kicsit félt is egyedül ilyen hosszú útra kelni. Kajdast akarta rá-
beszélni, mert egy asszonynak egy férfival mégiscsak biztonságosabb.

– Isten áldjon benneteket nagyhétfő napján! – szólalt meg Palazska.

– Köszönjük, áldjon meg téged is! – felelte Kajdasné. – Foglaj helyet
nálunk, Palazska!

Palazska leült a padra, s hétrét görnyedt. Nagyböjt idején úgy böjtölt,
hogy épp csak csillogtak a szemei.

– Idén mégy Kijevbe, Palazska? – kérdezte Kajdasné.

– Ha az Isten is úgy akarja, miért is ne mennék?! Már húsz pászkát
megettem Kijevben, s ha az Isten megsegít, a huszonegyediket is meg-
eszem. Az öreg Holovácsné⁴ szívesen eljönne velem, s lehet, közületek is
valaki velünk tartana, mert ha csak egy valaki eljön a háztól Kijevbe pász-
kát enni, úgy az Isten az egész családot megáldja, s kenyeret is bőven ád.
És aki minden évben eszik pászkát Kijevben, és még a nagyhéten meghal,
az egyenest a mennybe megy, mert nagyhéten a királyi ajtó nyitva van a

³ Szolovejné ukránul *Солов'їха* (Szolovjija)

⁴ Holovácsné ukránul *Головчиха* (Holovcsiha)

templomban is, és a mennyekben is; a lélek a királyi ajtón át egyenest a mennybe száll.

Palazska Kajdashoz fordult. Tudta, hogy ő istenfélő.

– És aki tizenkét pénstetektől egy évben, az is egyenest a mennybe megy? Nem hallottál erről valamit a barlangokban vagy a Lavrában, Palazska? – kérdezte Kajdas.

– Nem – felelte Palazska –, aki annyi pénsteken át böjtöl, s szűzanya-kökörcsint hord magánál, az nem fog vízbe fúlni, tűzben megégni, s hirtelen halállal meghalni, de attól még nem jut a mennybe. De aki elmegy Jeruzsálembe vagy minden évben Kijevbe pászkát enni, vagy épp a nagyhéten hal meg, akkor annak a lelkét az angyalok egyenest az Úrhoz viszik.

Melaska hallgatta, s még a munkával is megállt.

– Kijevben a nagyhéten gyónni kell, nagycsüörtökön áldozni, hálaadó imát kell kérni a barlangokban, kell adni misepénzt a halotti imára, egy-egy félkopekest a szent ereklyékre tenni, akkor talán az Úr irgalmaz nekünk – felemelt ujjal magyarázta Palazska asszony. – És aki a szent koponyákból való krizmát vagy Szent Borbála lámpásából való olajat vesz, s bekeni azzal a szemét és a homlokát, annak soha nem fog fájni se a szeme, se a feje. Én ismerem Kijevben az összes relikviát, az összes templomot. Járom a barlangokat, templomokat, a nyomomban meg emberek százai, s mindnek megmutatom melyik templomban, milyen relikvia van, megmutatom, hol látható Gábrriel arkangyal tollazata az apácakolostorban, hol a Szűzanya teje, s hol nyomta a falhoz Szent Miklós képe azt a tolvajt, aki épp a templomot akarta kifosztani.

– Tényleg odanyomta? – tágra nyílt szemekkel kérdezte Melaska.

– Ahogy mondom, még a kezével is megfogta, s addig tartotta, míg Kijev összes szerzetese oda nem tódult. A képből pedig az egész templomot betöltő fényár támad, mintha csak nappal lenne. A szerzetesek meg azt hitték, hogy tűz van, s összeszaladtak. Mikor meglátták e csodát, felkapták a miseruhát, azonnal meghúzták a harangokat, gyertyákkal a kezükben összegyűltek, s ott a szent előtt misézni, imádkozni kezdtek. Erre a kép elengedte a tolvajt. A tolvaj azonnal benyiratkozott, és szent is lett.

A házban mindenki Palazska beszédét hallgatta. Az asszonyok összekulcsolták a kezüket, s nagyokat sóhajtozva mondogatták:

– Ó, Istenünk, Istenünk!

– Ahogy odamegyek ehhez a képhez, s elkezdek mesélni, az emberek körülállnak, és hallgatnak engem, még a sapkáikat is leveszik, s keresztet vetnek. Tudom, hol kell a pénzt a képek mellett hagyni, hol kell az apá-

cáknak, szerzeteseknek egyenest a kezébe adni. Az emberek sorokban kígyóznak utánam, én meg csak vezetem őket a Vojennij Mikolaj templomból a Deszjatinnij Mikolajba, a Deszjatinnij Mikolajból a Dobrijba, a Dobrijból a Malijba, aztán tovább a Mokrij Mikolajba, s végül a Pritiszkij Mikolajba.

– Ó, engedjen el, édesanyám, Kijevbe! – kéredzkedett Melaska. – Már felnőttem, de Kijevben még nem voltam. Ha el nem megyek, azt az Isten meg nem bocsátja nekem a másvilágon.

– Ott az összes templomnak aranyteteje van. A barlangban fekszik a húsz testvér, akik a harangtornyot építették. Úgy tartják, amikor építették, folyton lesüllyedt a földre, ám egyik éjjel egészben nőtt ki a földből. Erre mindnyájan benyiratkoztak szerzetesnek. Istenem, hány embert vezettem már a torony tetejére a nagy harangokhoz!

– Ó, engedjen el, édesanyám! Meghalok, ha nem mehetek Kijevbe! Hát az igaz, hogy van ott egy oroszlán, aminek a szájából víz folyik?

– Hát persze: az oroszlánon ül Szent Sámson, amint az állat állkapcsát húzza szét. Ahogy elkapta Podolban a Dnyeper mellett, és széthúzta az állkapcsát, azonnal kővé vált ő is, az oroszlán is, és az oroszlán szájából megindult a víz. Aztán mennyi csoda van ott! Ha mindet elmesélnék, nem egy nap, egy hét is kevés lenne! – mondta Palazska, felnézett a szentképre, felemelte mindkét kezét, s még az ujjait is széttárta. – Ott, az Andrijivszkahegyen, a trón alatt van egy forrás, amibe minden évben beletömnek egy szekér gyapjút. Hacsak megjelenik odafent a harmat, rögtön beletömnek megint egy szekér gyapjút, különben kiönt a forrásvíz, s elárasztja az egész világot. Magam hallottam, amint az angyalok kavargatják a vizet a trónus alatt. Ó, Istenem, könyörülj rajtunk, bűnösökön! – mondta Palazska, s hatalmasat sóhajtott.

Az öreg Kajdas lehajtott fejjel ült, Melaska pedig sírt.

– Elmegyek a néniel Kijevbe, és megáldozok a Lavrában. Meghalok, ha nem engednek – mondta Melaska.

– Ugyan, Maruszja, engedd el a menyed, mert ha nem engeded, megbüntet az Isten – a szentképre mutogatva magyarázta Palazska.

– Mikor a nagyhéten oly sok a munka? – felelte Kajdasné.

– Kész vagyok, anyám, hogy éjt nappallá téve megcsináljak mindent, csak hogy elmehessek! – könnyeit törölgetve mondta Melaska.

– Felőlem mehetsz, csak értünk is dobjál be pénzt – mondta Kajdas. – Én is mennék, de a mezőn vár a férfimunka.

– Ha akarsz jönni, lányom, süss magadnak szent pászkat, kalácsot, tégy a tarisznyádba húsvéti tojást, egy szál kolbászt, egy darab szalonnát a böjt utáni napokra a Lavra papjainak, akkor az Úr megbocsát, és megkönyörül rajtad – oktatta Palazska. – Én meg gond nélkül elvezetlek mindenhová. Engem a világ összes zarándoka ismer, mindet útbaigazítom Kijevben. Úgy jönnek utánam Kijevben, mint juhok a pásztor után.

Palazska asszony elbúcsúzott, és elment. Kajdasné tésztát keltett, és kis pászkat süített Melaskának. Palazska asszony összeszedett a faluból tíz asszonyt, s másnap eljött Melaskáért. Palazska batyujában volt pászka, egy méretes kalács, szalonna, só és persze néhány húsvéti tojás is. Mindenkinek meghajolt a házban, s kérte, hogy bocsássák meg a bűneit. A zarándokok elindultak Kijevbe.

– Aztán igyekezz, lányom, mielőbb hazatérni! – a kapuból kiáltotta menyének Kajdasné.

– Ha az Úr magához nem szólít, visszajövünk! – mondta Palazska, miközben szinte földig meghajolt a harangtorony felé.

A faluból menet Palazska betért néhány házba, hogy bocsánatot kérjen az asszonyoktól, akikkel veszekedett; ám mivel az egész faluval veszekedett, úgy majdhogy egyetlen házat se hagyhatott ki, úgy járt házról házra, mint a pap a kereszttel.

A zarándokok nappal mentek, éjszakára bekéredztek egy faluba, jó emberekhez, s reggel indultak is tovább. Melaska, mintha újjá született volna: itt nem piszkálta sem anyósa, sem apósa, sem Motrja. Az út mentén fiatal rozsmezők zöldelltek, fölöttük távoli hegyek, sírhalmok kékeltek. Meleg derült idő volt. A szabadság érzetétől Melaska új erőre kapott.

Már délután volt. Az út egyik oldalán volt egy hatalmas hegy, a hegyen egy sír. Palazska asszony a sírhoz vezette a többieket. A sírtől már látni lehetett Kijevet a templomokkal és harangtoronyokkal. Ezeket a sírokat soha egy zarándok sem kerülte volna el.

Palazska felment a sírhoz, térdre esett, és imádkozni kezdett. A hegyen, a sírtől látni lehetett a magas harangtoronyokat, az aranykupolás templomokat. A Kijev melletti völgyben egy sűrű erdő zöldellt, távolabb, a Dnyeperen túl, egy galambszürke ködbe burkolódzott fenyves kélett, amiben a fenyőfák között imitt-amott a megáradt Dnyeper vize ragyogott. Mintha a fenyvesre drágaköveket szórtak volna, úgy ragyogtak a kolostorok aranykeresztjei. A nap a kijevi hegyekre tűzött; az aranykupolák csillogtak, szinte már égtek. Palazska asszony arccal a földre borult, s mögötte a többiek is mélyen meghajoltak.

Palazska felállt, felemelte a kezét, s a zarándokokhoz szólt:

– Az ott a Lavra nagy harangtornya, mellette meg maga a Lavra, ott, távolabb, a Szent Szófia és a Szent Borbála – mondta.

Az asszonyok szemükkel követték az ujját, Melaska meg úgy állt, mint egy kő. Az aranykupolák, a fehér tornyok számára olyanok voltak, mint egy tündérmese. Először ment Kijevbe. Átkeltek a fenyvesen, s egy kapuhoz értek. A kapunál egy apáca állt, s őket hívogatta:

– Békesség, jó emberek! Az Úr áldja meg magukat! Menjenek a mi kolostorunkba, a podoli Szent Frol és Laurba áldozni. Nálunk több ereklye van, mint akárhol; egy Heródes által megöletett gyermek földi maradványa, Jézus köntöse, Krisztus sebe vére, Gabriel arkangyal tollai, a Szűzanya teje.

Százával jöttek a zarándokok a kapuhoz. Az apáca rábeszélte, becsalogatta őket a kolostorba. A zarándokok követték. A többi kapunál is álltak apácák, akik ugyancsak a búcsújárókat csalogatták.

Palazska asszony nem hallgatott az apácára. Büszkén mesélte, hogy ő már a huszonegyedik pászkát eszi Kijevben, s az összes templomot és kolostort ismeri.

Estefelé Palazska elvitte a zarándokokat a Lavrába.

– Itt van az oroszlán, amelyiknek a szájából víz folyik? – kérdezte Melaska.

– Oroszlán?! – mondta lenézően Palazska – megmutatom az oroszlánt is, de nézd, ez a nagy harangtorony, ez meg a Lavra; itt nyugszanak Szent Teodósziosz ereklyéi...

Melaska felnézett a toronyra, s majdnem elkiáltotta magát. Úgy tűnt neki, hogy a torony mindjárt rádől és összenyomja.

Bementek a templomba. A Lavrában szertartás volt. Épp az úrvacsora emlékeztét tartották. A hatalmas templom gyertyafényben úszott, s tömve volt emberekkel. A templomot elöntötte a fényár, befolyt minden sarokba, az oszlopok közé, felfutott a falra, föl a nagy ikonosztázra, egész a kupoláig, szétfojt az ikonosztáz színarany felszínén, majd tüzes cseppek formájában a kupolák alatti gyertyacsillárokra csöppent. Minden evangélium után megkondultak a harangok. A szerzetesek kimentek a templom közepére, félkörbe álltak, és passiók énekeket énekeltek.

Palazska és Melaska meggyújtották a gyertyáikat, és letérdeltek. A negyven szerzetes fekete süvegekben olyan szomorú énekeket énekelt, mintha így akarta volna kísírni a nép egyetemes bánatát. Nem sajnálkozás, siránkozás volt ez, hanem valami könnyes kiáltás, egy könnytenger, ami

ezer éve folydogált, s most énekszóként folyt egybe a lelkek mélyéből. Mintegy ebbe a könnytengerbe folytak a nép szenvedésének folyói egész a világ kezdetétől, a szenvedés a hidegtől és az éhségtől, a kardtól, a tüztől, a tatártól, a cároktól, az uraktól, a zsidóktól, a gazdagoktól, a vadállatoktól...

Valami különös bánat folyt szét ezekből a több száz éves kolostori énekekből... Palazskát is, Melaskát is szíven ütötték. Mintha az énekükben könnyeik folyója hömpölygött volna, a könny a nyomortól, a jobbágy-ságtól, az orosz és lengyel elnyomástól, a régi lengyel igától, a zsidó kiszákmányolástól... Palazska sírt, szinte zokogott, Melaska meg az énekekben mintha meghallotta, felismerte volna saját nyomorú sorsát anyósa házában, és sírva fakadt.

– Ments meg, Istenem! Ments meg, mert én, fiatalasszony, elveszek! – Palazska mellett térdepelve, könnyek között imádkozott Melaska.

Kimentek a templomból. Kinn már sötét éjszaka volt. A templomból megindult a tömeg. A Lavra mellett csak az urak részére volt fogadó. A nép szorosán egymás mellé a templom előtti kövezetre feküdt le. A gazdag Lavra nem tudott a nép számára fogadót emelni, bár az ő pénzén gazdagodott meg.

Az égen előbújtak a csillagok. Melaska nem tudott elaludni. Szinte a feje felett lógott a torony, aminek az ablakából nézelődtek a hatalmas harangok. Csodálkozott is, félt is ezektől a harangoktól, s egyre Palazskát faggatta a barlangokról, a bennük élt szentekről, az oroszlánról s Gabriel arkangyal tollairól. Úgy szerette volna megnézni az összes csodát, hogy ügyet se vetett rá, hogy fáj a lába, hogy sajog a térde.

Másnap Palazska körbevezette az asszonyokat a templomokban. Még ötven asszony csatlakozott hozzá. Úgy mentek utána, mint vakok a vezető után. Palazska úgy vezette őket az egyik templomból a másikba, hogy a zarándokok már a számát se tudták. A Szófiához értek. A templom közepén, az ambón állt a metropolita bársonyszéke. Az egyik harangozó a székre tett egy képet, egy ólomtányért, meghajolt, a tányérra meg egy félkopekest helyezett. Palazska maga is meghajolt háromszor a szék előtt, megcsókolta a képet, s a tányérba dobott egy félkopekest. Mögötte jöttek az asszonyok. Teleszórták ötkopekessel a tányért. A harangozó elvette a tányérról a pénzt, és zsebre vágta.

– Szent ült ezen a széken! Jöjjenek, csókolják meg a képet, s tegyenek rá egy félkopekest! – szólt Palazska az asszonyokhoz.

A Szófiából Palazska a Mihajlo székesegyházba vezette a zarándokokat, ahol hálaadó misét kért Szent Borbála tiszteletére. Az ő mintájára más asszonyok is adtak misepénzt. A Borbálától a Szent Andrijba vezette őket, onnan pedig Podolba, a Szent Frol apáca kolostorba.

– Kérjenek misét Szent Flornak és Szent Lournak! – suttogta az apáca az asszonyoknak. – Áldozzanak a szent ereklyékre, a pénzt meg adják ide nekem!

Néhány asszony adott pénzt az apácának. Az apáca fogta, s a fekete reverendája alá dugta.

– Megmutatják Jézus köntösét és Gabriel arkangyal tollait? – kérdezte Palazska asszony.

– A kulcs a tollakhoz az apátnőnél van. Azt ma nem tudják megnézni, de a köntöst megmutatom.

Az apáca bevezette őket az oszlopok mögé, és elővett egy piros pokrócot az egyik ereklyével teli ezüstkoporsóból. Alatta volt egy másik – drága, az egész aranyból, arany bojtokkal.

– Békesség! Hajoljanak ide az Úr köntöséhez! – mondta az apáca siránkozó hangon. – Ebben a köntösben kínozták Krisztust a zsidók.

Palazska asszony térdre ereszkedett, sírva fakadt, s megcsókolta az aranypokróc szegélyét. Melaskát félelem fogta el, mikor ajkaival az aranyhoz és a bársonyhoz ért.

Úgy érezte, hogy magát Krisztust látja, s az ő ruháját csókolja. Mindannyian sírtak, törölgették a könnyeiket, az apáca meg siránkozó hangon elmesélte, hogy kínozták a zsidók Krisztust, hogy tettek a fejére töviskoronát, hogy ostorozták meg, s hogyan feszítették keresztre. A zarándokok pénzt tetettek a köntösre, az apáca meg fogta, reverendája alá dugta, s egyre az ajtót figyelte, hogy idővel nem jön-e meg az apátnő.

Nagypénteken Palazska elvitte a zarándokokat Podolba. A Bratszkij kolostorban éjszakáztak. A reggeli imaórát hajnal háromkor kellett kezdeni. A búcsújárók összegyűltek a szerzetesi cellákkal szemben a hársfa alá, és szorosán egymás mellé lefeküdtek aludni. Az egyik cellából a búcsújárókat figyelte egy fiatal nagydarab teltarcú hosszú fekete szakállas szerzetes. A templomban felfigyelt Melaskára. Szépsége annyira hatalmába kerítette, hogy le sem tudta róla venni a szemét. Kijött utána a templomból, kileste, ahogy a hársfák alá leül uzsonnázni a búcsújárókkal. Ő maga végig az ajtóban állt, míg szürkülni nem kezdett, és a búcsújárók le nem feküdtek egy sorban a fűre. Kileste, hogy Melaska a széléről a második, majd bement a cellájába.

Melaska mellett, a szélen feküdt Palazska, mint a jó pásztor, aki nyáját őrzi. De egy szemihori asszony valahol lemaradt, s mikor megérkezett, lefeküdt Palazska mellé a legszélére, és feje alá tette tarisznyáját. Így most Palazska asszony lett a végéről a második.

Később, mikor az összes búcsújáró olyan mélyen aludt, hogy még a Lavra harangjai sem ébresztették volna fel őket, a szerzetes előjött a cellájából, megkereste Melaska sorát, odalopakodott a végéről a másodikhoz, s azonnal rávetette magát Palazska asszonyra.

Épp ekkor Palazska asszony azt álmodta, hogy felment a harangtoronyba, s megállt a nagy harang alatt. A harang leszakadt, és ráesett. Teljes erejéből felkiáltott, de a súlyos harangnyelv betömte a száját. Ekkor felébred, s érzi, hogy egy hatalmas szakáll, egy száj úgy betömi a száját, hogy sehogy sem tudja azt kinyitni. Fel akarta emelni a kezét, de valaki fogta, s mint egy nehéz vasdarab, a földhöz szorította. El akarta fordítani a fejét, de az arcába egy szőrös szakáll nyomódott, s egy pár telt ajak annyira csókolta, hogy ajkai egész a fogainak nyomódtak.

Palazska asszony megijedt. Úgy tűnt neki, hogy tényleg ráesett a harang, s az nem álom volt, hanem valóság. De valahogy elfordította a fejét, s olyat rikoltott, hogy az összes búcsújárót felébresztette. Nagy riadalom támadt. A búcsújárók felriadtak, mozgolódni kezdtek, ám a telt ajkak csak csókolgatták Palazska asszony arcát, szemöldökét, szemét, majd valami feketeség felpattant, s mint a puskagolyó, elsuhant a hársfák közé.

„Mi ez? – gondolta a szerzetes. – Ilyen szép menyecske, de az arca olyan kemény, mint egy lyukas fazék. Az ajkam is fáj!”

– Mi az! Rablók, vagy mi? – kérdezték féllálomból a búcsújárók.

– Palazska, téged valaki vagy megcsókolt, vagy megpróbált kirabolni – szólt a szélső asszony.

– Itt futott valami! – kiáltották az asszonyok, s a tarisznyáikat kezdték tapogatni a fejük alatt.

– Milyen gyalázat ért! – mondta Palazska. – Ez engem harapdál, pedig már meggyóntam, és holnap kéne áldoznom. Ó, Istenem, milyen szégyen! Hús pászkat megettem már Kijevben, és a huszonegyediknél ilyen szégyen ér. Ez a mocskos megnyalta az arcom, a szám. Pfuj, sátánfajzat!

– Most futott be egy novícius a cellájába – mondta egy férfi.

– Ehe! Szép kis novícius! Ez, már elnézést, de egy ördög! A frász verje ki az ilyen novíciusokat! Holnap megint gyónhatok. Már áldoztam is. Istenem, milyen szégyen ért ettől a nyaldosótól! – nyafogta Palazska asszony.

– Tényleg az lehetett, ugyanis hallottam, ahogy csókolgatja magát – mondta együgyűen Melaska.

– Mit ki nem találsz! – mondta Palazska asszony. – Hát ilyen szerzete-
sek lennének a kolostorokban? Mintha először lennék Kijevben. Csak fe-
cseg össze-vissza. Kürtöld is szét Szemihoriban, ha hazaérsz.

Palazska asszony nagyon megharagudott. Úgy érezte, hogy Melaska
aláásta a tekintélyét, s úgy érezte, hogy a többiek azt gondolják, az ördögök szemet vetettek rá, s csókjaikkal, bókjaikkal környékezik őt.

Palazska asszony nem mert ottmaradni éjszakára a kolostorban, így el-
vitte a zárandokokat egy podoli templomba az Andrijivsza-hegy alá. Egy
idős pap volt itt. Közvetlen a temető mellé épített a zárandokoknak egy
hosszú kamrárt közfalakkal, de ablakok nélkül, s ide engedte be őket éjszaká-
ra. Ezzel a kamrával búcsújárók nagy tömegét vonzotta magához, s jó pénz
keresett vele. A kolostorokban ugyanis nem építettek ilyeneket a falusiaknak.

Palazska asszony bevitte a zárandokokat a kamrába. Ott lerakták
pútyerkáikat, s bezárták az ajtót. Nagyszombat reggelén a zárandokok el-
mentek a templomba áldozni.

Az öreg pap épp gyóntatott. Búcsújárók százai álltak körülötte, és vár-
tak. Palazska intett az övéinek, s elindult kifelé, mert félt, hogy nem kerül
sorra. A bűn ugyanis úgy emésztette a szegény asszonyt, mint a pokol tüze.

Alighogy a szemihoriak csizmái megkoppantak a vaspadlón, a pap ott-
hagyta az asszonyt, akit épp gyóntatott, megfordult, kezével Palazska felé
intett, s utána kiáltott:

– Hová-hová! Jöjjenek ide gyónni! Nálam fél kopekkel olcsóbb, mint a
Mokrij Mikolajban. Jöjjenek vissza! A gyónás fél kopekkel olcsóbb, az
elégtétel viszont több.

Palazska asszony intett az övéinek, az egész csapat visszafordult, s
megint kopogni kezdtek csizmáikkal a vaspadlón.

Amíg Palazska asszony gyónt, Melaska kiment a templomból, s leült
az asszonyok hosszú sorai közé a lépcsőre, az oszlopok alá. Oldalt, nem
messze tőle ült egy proszfórasütő, aki proszfórát⁵ árult.

Melaska elgondolkodott. Melaska már harmadnapja élt Kijevben,
mintha a paradicsomban lenne. Eszébe jutott, hogy egy nap múlva haza
kell térnie, s egy nagyot sóhajtott. Szeméből kicsordultak a könnyek. Ki-
jevben nem látta se anyósát, se apósát, se Motrját, senkitől nem hallott egy
rossz szót sem. Senki nem zaklatta.

⁵ proszfóra ukránul *проскыра*: áldozati kenyér

A proszforásütő meghallotta ezt a mély sóhajtást, a fiatalasszonyra nézett, és elcsodálkozott.

– Miért sóhajtozol így, leányom? – kérdezte Melaskát.

– Istenem, milyen szép itt Kijevben! De ha arra gondolkodok, hogy egy nap múlva haza kell mennem, úgy érzem, menten meghalok.

Melaska elmondta neki minden bánatát. A jószívű proszforásütő meghallgatta, és megsajnálta. Melaskának különös gondolata támadt. Hirtelen arra gondolt, hogy Kijevben marad. A város, a templomok és a kolostorok szépsége még Lavrinról is elterelték gondolatait.

– Fogadjon fel cselédnek, jó anyám! Itt maradok!

– Ha akarsz, beállhatsz havi bérbe. Nálam csak egy dolog van: minden nap proszforát sütni – mondta az proszforásütő.

A proszforásütőnek megtetszett Melaska, s amúgy is épp akkor ment el a cselédje.

– Itt vannak a templomban a falumbéliek, rejtsen el a lakásában, jó anyám, míg haza nem mennek!

A proszforásütő hazavitte Melaskát. A lakása rögtön a templom mellett a temetőben, egy nagy házban a földszinten volt, a lakása bejárata viszont a kapun túl, a másik udvaron volt. A proszforásütő bevitte Melaskát a sütődébe. A sütőde nem volt nagy, de magas, s volt egy hatalmas vasrácsos ablaka. Az ablak alatt egy faltól falig érő hosszú asztal állott. A kisebb-nagyobb proszforák az egész asztalt betérítették. A kemence mellett a fehér lepedővel letakart ágyon és párnákon vekni méretű proszforák hevertek. A cseléd feladata a proszforák pecsételése volt.

Az proszforásütő meghagyta Melaskának, hogy mosson kezet, majd az asztal végéhez állította proszforát készíteni. Melaska miközben a tésztát nyújtotta, folyton az ajtót nézte. Félt, hogy esetleg Palazska asszony kileste őt.

A hatalmas kemencét már begyűjtötták, már égett benne a tűz. Az ajtóval szemben egy szobát lehetett látni, ahol a proszforásütő lakott. Olyan tiszta volt ott minden, mint a frissen esett hó. Az ágyon patyolatfehér párnák hevertek. Az ablakban, a zöld lombok között kínai rózsa piroslott. A széles aranykeretes képek mellett egy lámpás égett. Olyan nyugalomban érezte magát Melaska a lakásban, mint egy nyári nap a mezőn, mikor lágy szellő fújdogál. Nyújtotta a proszforát, de gondolatai Szemihoriban, Lavrin körül jártak. Könnyei kicsordultak a szeméből. Ingujjával törölte le őket.

„Nem megyek haza, itt maradok, ha az Isten adja, aztán lesz, ahogyan lesz” – gondolta Melaska, miközben könnyeit törölte.

Ezalatt Palazska asszony végighallgatta a misét, megáldozott, s kivette az asszonyokat a templomból. A barlangokba akarta elvinni őket, de körülnézett a temetőben, s észrevette, hogy Melaska nincs sehol.

– Hová tűnt Melaska? – körülnézvén kérdezte Palazska. – Tán a templomban maradt?

Palazska a templomajtó felé fordult; a sekrestyés becsukta az ajtót, s lezárta lakattal.

– Hová mehetett? Talán a templom mögött van valahol? – mondták az asszonyok.

Palazska körbejárta az asszonyokkal a templomot, benézett a kamrába, átkutatta az egész udvart – de Melaskának híre-hamva se volt.

– Istenem! Hol késlekedik már? – sopánkodtak az asszonyok, s leültek a lépcsőre az oszlopok tövébe.

Ültek, üldögéltek, hosszasan vártak, de Melaska nem jött.

– Hová az ördögbe tűnt? – kezdett szitkozódni Palazska. – Lehet, hogy másokhoz csatlakozott. Minek is várnánk rá?

– Igaz is, menjünk, mert még elkészünk a barlangkolostorból!

Az asszonyok felszedelődzködtek, s gyorsan továbbálltak.

Este az asszonyok visszajöttek a Lavrából Melaskáért. De Melaska nem jött meg. Palazskának megint vissza kellett mennie a Lavrába, az Apostolok cselekedetei felolvasására, hogy pászkát ehessen, de Melaskát mintha a föld nyelte volna el. Az asszonyok elmentek a Lavrába a pászkaszentelésre, megáldoztak, majd ismét visszamentek Podolba, de Melaska csak nem került elő. Idegeskedni és sopánkodni kezdtek, majd elindultak a kolostorokba, hogy megkeressék Melaskát. Mindenütt kérdezték a zarándokokat, de semmit sem tudtak meg. Még egy fél napot töltöttek Kijevben, aztán elindultak Szemihoriba.

Mikor Palazska Szemihoriba ért, félt elmenni Kajdasékhoz beszámolni Melaskáról, így hazament, és leült. Ám a faluban olyan szóbeszéd kapott szárnyra, hogy Melaska valahol lemaradt az övéitől, s nem tért haza. Ez a szóbeszéd Kajdasékhoz is eljutott: Paraszka Hrisáné⁶ asszony adta hírül, Palazska ádáz ellensége, az egész faluban jól ismert hazug nőszemély.

– Krisztus feltámadt! Kellemes ünnepeket! – mondta Paraszka, miközben átlépte Kajdasék küszöbét. – Aztán tudjátok ti, hol van Melaska? Ez a mi Palazskánk szanaszét hagyta a nyáját Kijevben. Vezette, vezette, míg jól el nem vezette. Melaska Kijevben maradt, Kijevből meg, lehet, hogy

⁶ Hrisáné ukránul *Гриси́ха* (Hrisiha)

elment dolgozni külhonba vagy Besszarábiába. Így igaz! Palazskának csak vak koldusokat lenne szabad a faluban vezetnie, nem pedig embereket Kijevbe.

– Én ezt már hallottam az emberektől a faluban – mondta Kajdasné –, Palazska elvezette Melaskát valahová a habok közé vagy egy örvénybe, aztán most fülét-farkát behúzza.

– Na, és azt tudod-e, mért megy minden évben Kijevbe pászkát enni? Ugyanis a Bratszkij kolostorban egész éjjel a szerzetesekkel vagy, nem is tudom, tán az ördögökkel ölelkezett és csókolózott. Ismeri ő ott a dörgést. Csodálkoznék, ha nem hozna még egy fattyat Kijevből a kabátja alatt, ugyanis egy már van neki; s még a te menyedet is megtanítja a jóra.

Paraszka elmesélte Kajdaséknak az egész nagypénteki komédiát Palazska asszonyról a Bratszkij kolostorban.

– Te, Kajdasné, ne engedd el vele többé Melaskát Kijevbe, ha még egyáltalán Melaska hazajön. Most már tudom, hogy áldozik ő Kijevben – mondta Paraszka asszony.

Lavrin félholtan állt. A kezei is leestek.

– Istenem! Mihez kezdünk most? Hol keressük Melaskát? Elvezette ez az vénasszony, hogy vezetnék őt is egy szakadékba! – mondta Kajdasné.

– Menj a járásbíróásra, hogy küldjék el Kijevbe megkeresni Melaskát. Tanulja meg, hogyan vezetgessen máskor – uszította Paraszka –, menj, képeld föl és vágd jól nyakon! Kár, hogy nem az én menyemet vitte el. Megmutatnám én neki Kijevet!

– Anyám, tudja, Melaska maga miatt hagyott el minket! – szólalt meg Lavrin.

– Persze, hogy miattam! Még ezt talál ki! Tán én üldöztem el őt Kijevbe, vagy mi? – mondta Kajdasné.

– Mert maga csak rágta, rágta, míg teljesen szét nem rágta. Ha Melaska elveszik, azt én soha nem bocsátom meg magának! – mondta halálsápadtan Lavrin. – Azt az öreg boszorkányt meg a hajánál fogva húzom el Kijevbe, hogy megkeresse nekem Melaskát.

– Még hogy a hajánál fogva, ostorral is üsd hátulról! – uszította Paraszka. – Mit ültök itt? Mért nem mentek el hozzá? Azt gondoljátok, hogy ő maga jön ide? Menjete el hozzá, vallassátok ki, teperjétek le, térdeljete rá, és mindjárt elmondja, hol hagyta Melaskát. Biztos egy kolostorba csalta.

– Tényleg, jól mondod, Paraszka – mondta Kajdasné –, menjünk, zargassuk meg azt a sarlatánt, talán tudja, hol van Melaska, csak nem akarja bevallani!

– Menjetek csak mindannyian, üljetek rá, s azt is bevallja, hogy az öregeket hová vitte! – uszította őket Paraszka.

Kajdas, Kajdasné és Lavrin Paraszka asszonnyal elmentek Palazskához.

Palazska a ház tövében a tornácon ült, s a tavaszi napfényben süt kérezett. Meglátta Kajdasékat Paraszka asszonnyal a kapuban, kitalálta, miért is jönnek hozzá, s kicsit megjéjted.

– Krisztus feltámadt, Palazska! – mondta Paraszka. – Nézd, vendégeket hoztam, s én magam is vendégségbe jöttem!

Paraszka asszony kinyitotta a kaput, beengedte Kajdasékat, majd visszazárta, két kézzel a kapura könyökölt, fejét a kezére tette, s vidám szürke szemével bámult Palazskára. Úgy mosolygott, mintha valaki friss mézzel kente volna be ajkait. Már alig várta a komédiát.

Palazska asszony nem reagált a köszöntésre. Mindössze Parazskára vilantotta haragos kis fekete szemeit. Kajdasék körülállták Palazskát.

– Na, Palazska, addig-addig vezetted a mi Melaskánkat, míg el nem vesztetted – mondta Kajdasné. – Hol van a mi kis menyecskénk?

– Hát tudom én, hol van? Podolban, a templomnál maradt le, még ő okozott nekünk kalamajkát. Miatta még két egész napot töltöttünk Kijevben, s a kolostorokban és a templomokban futkostunk utána.

– Mért nem jöttél el, és mondtad meg nekünk? – kérdezte Kajdas.

– Hová tüntette Melaskát, öreganyám? – kiáltotta Lavrin. – Hová vitte el? Minek hagyta ott Kijevben?

– Kegyelmes Istenem! Talán az ingmellembé tettem vagy megettem, vagy mi? Elveszett, hát elveszett... Talán Melaska kisgyerek, hogy kézen fogva vezessem!

– Miért beszélte rá, hogy Kijevbe menjen? Miért tolakodott hozzánk a hazugságaival, s hantázott mindenféle csodáról? Mért csábította el a feleségem? – karba tett kézzel szájalt Lavrin.

– Milyen hazugságokról hadoválsz? Én csodákról meséltem, nem hazugságokról. De hogy is értenéd te azokat, még fiatal vagy. Nem azért megyek minden évben Kijevbe, hogy hazudozzak. Neked, Lavrin, a tej még a szád szélén van, s te nevezel hazugnak egy tisztességes asszonyt?!

– Menjen, öreganyám, Kijevbe, keresse meg Melaskát, mert ha nem megy, akkor erővel cibálom oda! – mondta Lavrin.

– Úgy bizony, húzzad a hajánál fogva, és még ostorral is üssed! – kiáltotta a kerítés mögül Paraszka asszony.

– Hát te, mit akarsz? Azért jöttél, hogy bemocskold a kapumat? Úgy csorog a nyála, mint a veszett kutyának! – kiáltotta a tornácról Palazska asszony.

– Megyek a járásra, és bepanaszolom. A bíró majd kényszeríti, hogy elmenjen Kijevbe Melaska után.

– Gyepőlővel hajtsad, úgy vezessed! Mít nézel úgy rá, mintha szent vagy isten lenne? – kiáltotta a kapuból Paraszka. – Addig csókolózott Kijevben a szerzetesekkel meg az ördögökkel, míg el nem vesztette az övéit.

– Ki? Én? – kiáltotta Palazska, s leugrott a tornácról.

– Na, ugyan ki? Nem is én. Szépen megáldoztál, mondhatom! – mondta Paraszka.

– Gyere velünk, Palazska, a járási bíróhoz – mondta Kajdas –, ezt nem úszod meg! Adj számot a hromada előtt!

– Hová tüntette a feleségem? Hová vitte? – kiáltotta Lavrin.

– A kolostorba vitte a szerzetesekhez! – kiáltotta Paraszka a kapuból.

– Kelj fel, és gyere velünk! Ezt nem úszod meg! Menj vissza Kijevbe Lavrinnal, s mutasd meg, hol hagyta el a menyemet! – szólt Kajdas.

– Ha még egyszer Kijevbe mégy, ne csókolózz a szerzetesekkel! – kiáltotta Paraszka, hogy az egész utca meghallja.

– Ki? Én? Ilyet fognál rám? – kiáltotta Palazska, s megragadta a gereblyét – majd adok én neked szerzetest, meg ördögöt, te vén banya.

Palazska átvágta magát Kajdasék között, a kapuhoz szaladt, s rávágott a kerítésre a gereblyével. Paraszka elugrott. A gereblye kettétört. Az egyik fele átrepült a kerítésen, és megütötte Paraszka kezét. Paraszka megfogta a nyéldarabot, s nekivágta Palazskának. Palazska meg a markolatot dobta Paraszka után az utcára. Paraszka a kapuhoz szaladt, beköpött az udvarra, majd továbbállt.

– A guta üssön meg, a görcs álljon beléd! Úgy jön nekem, mintha az ő menyét hagytam volna el – fejét fogva könnyek között óbégatott Palazska. – Ez a Melaska még a vesztemet okozza. Ha Melaska Kijevben maradt, az csakis miattad lehetett, Kajdasné. Úgyhogy elmehetsz Kijevbe vagy külonba, s megkeresheted őt te magad! – mondta Palazska Kajdasnének.

– Miket beszélsz? Miattam hagyott el minket Melaska? Ideje lenne már lenyugodnod, Palazska, össze-vissza hazudozol! Térjél észhez! Mit feccsz? Ő jár házról-házra, csalja magával az embereket, és még rám kené a dolgot.

– Márpedig miattad! Azt hiszed, nem beszélnek rólad a faluban? Talán nem tudjuk, hogy mardosod a menyed? Épp úgy, mint ez a vén banya, Paraszka, engem, hogy miatta már nincs nyugodásom.

– Palazska, ne hazudozz vénségedre! Nem félsz a hazugságtól? – mondta Kajdasné.

– Én nem hazudok! Te hazudsz! – kiáltotta Palazska, s megindult Kajdasné felé, mint a kakas egy másik kakas felé.

– Márpedig hazudsz! Mi közöd van hozzám és a menyemhez? Mi közöd hozzá, hogy mi folyik nálunk? Minek ütöd bele az orrod a mások dolgába?

Kajdasné kiabált, és az ökleivel Palazskára hadonászott. Palazska megindult Kajdasné felé, s az ökleit verte. Úgy kerülgették egymást, mint két kakas, amik mindjárt egymásnak esnek.

– Nesze neked, ebbe üsd az orrod! – mondta Kajdasné, és egy olyan fityiszt csavart Palazska orra alá, hogy Palazska a fejét is hátracsapta.

– Ne, neked meg itt van kettő!

Palazska mutatott két fityiszt, megtekerte az egyiket a másik körül, s mindkettőt Kajdasné orra alá nyomta.

Kajdas látta, hogy ennek már a fele se tréfa, s szétszedte az asszonyokat.

– Nézzétek micsoda úrinő! Kérem, kérem, kurátorasszonyom – gúnyolta Palazska Kajdasné. – A fityiszt is úri módra csavarod; szép kis úriasszony, mondhatom!

– Nem a te dolgod, hogy úri módra vagy sem! Gyere, megyünk a járásbírószágra! – rikácsolta Kajdasné.

– Megyek is! Azt hiszed, félek tőled? Megyek is. Menj, előbb húzzál sárga csizmát meg piros kalárist, kurátorasszonyom, ha engem el akarsz vinni a bíróságra beperelni.

– Nem hogy sárgát, de piros csizmát húzok, s úgy küldelek börtönbe – kiabálta Kajdasné, s úgy forgott körbe-körbe, mintha kozacsokot⁷ járna.

Kajdas és Lavrin maguk is bekapcsolódtak a civakodásba, kiabáltak, veszekedtek az asszonyokkal együtt, s olyan zajt csaptak, hogy az utcában az emberek kiszaladtak a házából. Paraszka visszajött, a kerítésre támaszkodott, s szürke szemeivel kárörvendően nevetni kezdett.

Kajdasék így elrángatták Palazskát a járásbírószágra. Paraszka kicsit lemaradva követte őket. Palazska szinte a sarkában érezte lihegését, megfordult, felfogott egy marék földet, s hozzávágta.

⁷ kozacsok ukránul *козачок*: kozák tánc

– A jó apád dobáljad, te örült! – kiáltotta távolról Paraszka.

– Gyere, cu-cu! Gyere, ne-ne! – kiáltotta Palaszka, s megint Paraszkára dobott egy marékkal.

– Vidd haza a férjednek, meg a lányodnak uzsonnára! – kiáltotta Paraszka, de továbbra is csak ott kullogott Kajdasék mögött a bíróságig.

Kajdasék és Palaszka megérkeztek a bíróságra. A bíró meghallgatta az ügyüket, megszidta Palaszkát, de nem kötelezte, hogy Kijevbe menjen Melaska keresésére. Azt mondta, Melaska már nem kislány, megvan a magához való esze, hogy Kijevben maradjon.

Palaszka kijött Kajdasékkal a bíróságról, az orruk alá csavart két fityiszt, majd hazament. Lavrin leengedte tekintetét, leszegte fejét, s Palaszka után kiáltott:

– Ha nem lelem meg Melaskát, én magát agyonütöm vagy felakasztom!

– Akaszd fel az anyád a gerenda szegére, s húzzál még rá piros csizmát is! – felelte Palaszka, s eliszkolt haza. Távolról követte Paraszka. Szürke szemei elhalványultak: Palaszkát nem ültették hüvörsre.

Lavrin egyedül akart Kijevbe menni Melaska után. Bejárta a falut, s kikérdezte azokat az asszonyokat, akik Melaskával együtt voltak Kijevben. Mindegyik azt mondta, hogy Melaska egy templomnál hagyta ott őket, amelyik Podolban, az Andrijivsza-hegy lábánál áll, de hogy mi a neve annak a templomnak – azt egyikük se tudta. S bizony, nem egy templom van Podolban annak a hegynek a lábánál.

Lavrin végig azt gondolta, hogy Melaska majdcsak hazaér már, de csak nem jött. Kijevből sok zarándok érkezett, és sorra mesélték, milyen csodák történnek közöttük. Egy asszony elmesélte, hogy ő maga hallotta az emberektől, akik azt mondták, hogy a saját szemükkel láttak egy férfit a Lavra körül, akinek a kezei az anyja hajához nőttek. Fia és anyja így járták a kijevi templomokat, kolostorokat, hogy az Isten megbocsássa bűnüket. Egy másik asszony olyan hírt hozott, hogy egy fiatalasszony kószál Kijevben a barlangkolostor körül, s folyton elváltozott hangon kiabál. Azt beszélték, hogy kiátkozta őt az apja, az anyja, az egész családja, s attól kezdve járkál Kijevben a kolostorok körül egyetlen ingben, mezítláb, hajadonfőn, csapzottan, nem eszik, nem iszik, nem beszél, egyre csak az Úrhoz szól darumadár- és bagolyhangon, hol nyávog, mint egy macska, hol bőg, mint egy tehén. Kajdasék csak álltak az asszony körül lehajtott fejjel, és sóhajtoztak. Kajdasné úgy gondolta, hogy az az asszony Melaska. Félt, hogy átkozódása balsorsként sújtott le Melaskára, belátta saját bűnét, s csak halkan sírdogált.

Pár nap múlva Kijevből jövet Szemihoriba ért néhány ember, akik elmondták, hogy egy Kijev melletti fenyvesben holtan találtak egy fiatalasszonyt. A szóbeszéd bejárta a falut. Paraszka asszony vitte a hírt Kajdaséknak. Kajdasné nagyon megijedt. Szíve megenyhült, s szörnyen megbánta, hogy rosszul bánt menyével.

Ezalatt a szóbeszéd Melaskáról bejárta a közeli falvakat, s eljutott Bijevcibe. Bijevciben is beszéltek a fiúról, akinek a keze az anyja hajához nőtt, a kiátkozott leányról és a fenyvesben talált halotról is. Melaska szülei elsiettek Kajdasékhoz Szemihoriba. Megtudták, hogy Melaska tényleg elveszett valahol Kijevben.

Szegény Balasné jajgatott; Balas maga is sírt; Kajdasné zokogott, mert bűnösnek érezte magát; Lavrin a küszöbnél állt, s ő is sírt. Karpo és Motrja, feledve a vitát anyjukkal, szintén átjöttek, s fejüket támogatva meredtek. Mintha ott feküdt volna előttük holtan a padon Melaska, mintha a temetésére gyűlt volna össze a család.

– Kegyelmes Istenem! – jajgatott Melaska anyja. – Nem volna ilyen nagy a bánatom, ha Melaska otthon halt volna meg; ha tudnám, hogy meghalt; ha rendesen elsirathatnám, de így lehet, hogy az állatok már széthordták a testét az erdőben. Mindez maga miatt, nászasszony! Vagy nem jött el hozzám Melaska, hogy kisírja magát?

Kajdasné ingujjával letörölte könnyeit. Nem kevésbé szenvedett, mint Balasné. A váratlan csapás úgy érte, mint a mennykő. Hosszasan sírdogáltak Kajdasék Balasékkal együtt. Kajdasné, Balasné és Lavrin elhatározták, hogy elmennek Kijevbe megkeresni Melaskát. Balasné hazasietett Bijevcibe, míg összekapta a ruháját meg egy kis élelmet az útra, s így hárman még aznap el is indultak Kijevbe.

Ez idő alatt Melaska Kijevben a proszfórasütőnél szolgált. Az első hetet olyan békességben töltötte el, mint a paradicsomban. Az anyósánál végzett robot után nem volt nehéz dolga a proszfórasütőnél. Jó kosztot kapott. A proszfórasütő kedves asszony volt, nem szidta, szapulta reggeltől estig Melaskát, mint ahogy anyósa. Az első hét nyugalomban telt. De a második héten, tamásvasárnap után, Melaska vágyakozni kezdett Lavrin után. Miközben a proszfórákat készítette, gondolatai Szemihoriban, a kedvese körül jártak. Azon ábrándozott, hogy Lavrinnal a kertben ül a cseresznyefa alatt, beszélget vele, a szemébe néz. Lavrin megfeddi, mivel úgy szerette őt, mint saját magát, óvta, mint anya a gyermekét, s ő mégis elhagyta. Ekkor könnyeket lát meg Lavrin szemében: könnyei kicsordulnak kék szeméből, s piros arcáról a fűre hullanak.

Melaska úgy elkezdte a sírást, hogy a könnyei patakban folytak ki a szeméből. Alig bírta ingujjával elfojtani őket.

– Miért sírsz, Melaska? – kérdezte a proszfórasütő. Hiányzik a falud, az édesanyád vagy a férjed?

– Nem hiányzik sem a falu, sem a család, csak a férjem hiányzik. Biztosan szenved miattam, mert hirtelen úgy elöntötték lelkemet a könnyek.

– Akkor menj haza, ha hiányzik neked – mondta a proszfórasütő.

– Nem megyek, jó anyám, mert úgy érzem, a pokolba mennék vissza, ha csak apósomra vagy anyósomra gondolok.

– Ha idehívhatnám Lavrint, halálomig se mennék vissza Szemihoriba – kisvártatva mondta Melaska. Berakta a proszfórákat a kemencébe, kiment az udvarra, s megállt a kapuban. A kapu a temetőbe nyílt; a kapun keresztül látni lehetett a templom magas oszlopaikat, vaslépcsőjét. A lépcsőn zárándokok várokoztak. A templomban vecsernyét tartottak. Melaska végignézett a zárándokokon, és szemihori asszonyokat vett észre. Úgy megörült, hogy felkiáltott, s Lavrinról akarta kérdezni őket, de észbe kapott, és a kapu mögé húzódott. A kapu mögül nézte a falubelieket, s látni vélte Lavrint és az édesanyját.

A vecsernye véget ért. Az emberek szétszéledtek; elmentek a temetőből a szemihori asszonyok is. Melaska figyelte őket, míg be nem mentek a vasrácsok mögé. Az asszonyok megfordultak, észrevették, de olyan gyorsan beugrott a kapu mögé, hogy az asszonyok azt hitték, csak egy Melaskára hasonló ábrándot láttak.

Szürkülni kezdett. Melaska kiment a temetőbe, megállt a hársfa alatt, s a mellén összekulcsolta karjait. Csak Lavrinra gondolt, hogy sajnálhatja, hogy sír utána, s a könnyei kicsordultak.

A temetőben síri csend volt. A meleg szélben lengedeztek a hárs- és jegenyefák, Melaska meg egy szemihori kertről álmodott; a kert fölött, a hegyen a szemihori templom, a templom mellett egy tó; a kertbe kijön hozzá beszélgetni Lavrin, s kézen fogja.

– Istenem! Vedd magadhoz a lelkem – mondta a szegény asszony –, jobb nekem köveket cipelni, mint ilyen bánatot viselni. Átrepülnék az erdőn, a pusztán, csakhogy a kedvesemre nézhessenek! Bűn az, hogy őt is, magamat is kínozom!

Szinte a temető felett ült a magas hegyes Andrijivszka-hegy, aminek a csúcsán úgy ágaskodott az Andrijivszka templom, mintha felült volna a tiszta, sötétkék égbe, mely csillogott a naplementében. Vékony felhők úsztak az égen. Melaska elcsodálkozott a hegy és a templom láttán; úgy tűnt neki,

nem is a felhők úsznak az égen, hanem a templom szélső, vékony oszlopon álló kupolái mozdultak meg, hogy maga a templom kezdett el ringatózni a hegycsúcson. Félelem fogta el. Még egyszer felnézett, s úgy tűnt, hogy a templom keresztjei lengedeznek, ingadoznak, hogy az egész hegy ringatózik, s mindjárt reá esik. Hanyatt-homlok futott be a temetőből a házba.

A proszforásütő leültette Melaskát vacsorázni – a kanalát se kente össze. Lefeküdt aludni, de nem fogta el az álom. Keserű bánat és vágy nyomta a szívét. Amint elaludt, azt álmodta, hogy Lavrinnal sétál egy zöld bijevci ligetben, a fűben virágok ölen, aztán kiér vele az útra, két zöld rozsfal közé, elér a malomhoz, leül vele a Rosz mellé egy köre, átöleli, s megcirógatja. Ahogy a Roszra néz, Lavrin a folyóban úszik, fuldokol. A gyors víz elsodorja. Lavrin hol elmerül, hol felbukkan, felemeli a kezét, és feléje kapkod. Be akar ugrani a vízbe, hogy megmentse, de lábai odanőttek a kőhöz, mint a fűzfagyökerek. A víz csobog, buzog, s egyre messzebb viszi Lavrint az éles kövek felé, ahol a víz úgy bömböl, dübörög, akárcsak koratavasszal. Melaska felkiáltott, de alig volt az hangosabb a levélsuhogásnál. A Roszon túl, szemihoriban félrehúzzák a harangot, s a csendes visszhang végigfut a vízen, az avaron, a ligeteken.

Melaska felébredt. A toronyban a reggeli imaórára harangoztak. Felkelt az ágyból, s keresztet vetett. Odakünn virradni kezdett.

„Istenem! Miattam szenved! Nagy bűn szárad a lelkemen” – gondolta Melaska.

Eltelt a második hét. Melaska kezdett lassan hozzászokni az új helyhez: sütötte a proszforát, járta a templomokat, kolostorokat, s már maga se tudta igazán, hazamenjen-e vagy sem.

Ezalatt Melaska anyja, Lavrin és Kajdasné Kijevbe tartottak, ha útközben találtak egy csapat zarándokkal megkérdezték, nem láttak-e egy fiatalasszonyt, aki lemaradt a csoportjától, nem hallottak-e valamit Kijevben a zarándokok közt egy ilyen asszonyról? Kijev alá egy fenyvesbe értek, mindhárman azonnal elsírták magukat, s az útról folyton a fák között kémltek: úgy gondolták, Melaska valahol az erdőben fekszik holtan. A fenyves panaszosan zümmögött a lágy szélben, mint méhek a hatalmas méhesben, mintha csak nekik akarna bánatot okozni.

Megérkeztek Kijevbe, elmentek a Lavrába. A Lavrához a világ minden tájáról érkeztek emberek, s csak úgy nyüzsögtek körülötte. Járkáltak, és kérdezősködtek, nem hallottak-e, láttak-e egy sötéthajú fiatalasszonyt, nem kereste-e, kérdezősködött-e az övéi felől. A zarándokok elmondták,

hogy nemrégiben egy asszony elszakadt az övéitől, s kereste őket a barlangokban, kolostorokban, de az szőke volt és már nem éppen fiatal.

Lavrin az anyjával és anyósával elment az új Jónás kolostorba⁸. A búcsújárók között járkált az öreg apát fekete selyemreverendában. Megkérdezte őket, mit keresnek, s elkezdte rábeszélni Lavrint, hogy maradjon ott dolgozni a kolostorban egy vagy két évig a lelki üdvéért, amíg meg nem találja a feleségét Kijevben. A szerzetes azzal ijesztgette, hogy az Isten bünteti őt így, ha nem a saját, akkor az apja vagy az anyja bűne miatt. Lavrin már majd hogy nem ottmaradt, de meg akarta keresni Melaskát.

Elindultak mindhárman, hogy megkeressék azt a templomot Podolban, amelyik az Andrijivsзка-hegy alatt állt, ám ilyen templom volt bőven. Mentek, kérdezősködtek, s eljutottak ahhoz a temetőhöz, ahol Melaska élt.

A templomnál Lavrin az anyjával leült a lépcsőre, az oszlopok alá.

A proszfórasütő a legelső lépcsőn ült, és árulta a proszfórákat. Ekkor Melaska kiszaladt a sütődéből, s oda akart futni a proszfórasütőhöz, hogy megkérdezzen valamit. A kapuban felnézett, s a zárándokokat kezdte fűrkészni. Végignézett a lépcsőn, de senki ismerőst nem látott. A nép úgy nyüzsgött a templom körül, mint méhek a kaptár előtt. Ekkor felfigyelt! – a proszfórasütő mellett ül egy fiatalember, teljesen olyan, mint Lavrin. Oldalt ült neki, de Melaska felismerte Lavrin szőke göndör haját, egyenes homlokát, vékony egyenes orrát. De mért lett ilyen sápadt, ilyen szomorú?

„Ez Lavrin, vagy nem? – gondolta Melaska. – Hová tűnt arca pirossága? Mitől ilyen halálsápadt, s elgyötört, mint egy beteg?”

Az esti nap a magas fehér oszlopokra, az emberekre sütött, akik úgy lézengtek, nyüzsögtek a napfényben, mint a legyek. A nap fénye Lavrin arcára vetült.

– Ez ő! – mondta magában Melaska, és a szívéhez kapott. Megszédült; felkiáltott, és majdnem összeesett.

– Az meg édesanyám! – szisszent fel Melaska, mikor észrevette az anyját egy vastag fehér oszlop mellett. – Amaz meg anyósom...

Míntha hideg vizet öntöttek volna Melaskára. Visszabújt a kapu mögé, s hirtelen nem tudta, odafusson-e hozzájuk, vagy visszaszaladjon a sütődébe. De Lavrin arccal feléje fordult. Melaska Lavrin csillogó szeméibe nézett, elpityeredett, mint egy kisgyerek, és ahogy ott állt egy szál ingben, megindult, átverekedve magát a tömegen, egyenesen Lavrin felé.

⁸ Jónás kolostor ukránul *Іоніївський монастир*, más forrásokban szerepelhet *Jonijivszkij kolostor* átírásban

Lavrin észrevette, s csak szomorúan, szemrehányóan nézett rá.

Melaska, ahogy odafutott hozzá, felverte az egész temetőt.

Az anyja meg az anyósa észrevették, és sírva szaladtak oda hozzá.

A tömeg körülállta őket.

– Ó, Istenem! Miért kínoz így minket, leányom! – kezdte Melaska anyja. – Tudod te, milyen bánatot okoztál nekünk?

– Már azt hittük, hogy odaát vagy – mondta Lavrin –, úgy sirattunk, mint egy halottat.

Melaska csak állt, és szipogott, mint egy kisgyerek. Egy szót sem tudott szólni. A könnyektől, a gyötrődéstől, az örömtől, alig kapott levegőt.

– Hol élsz itt, édes lányom? – kérdezte zokogva Kajdasné Melaskát.

– Jó embereknél szolgálok, ehhez az asszonyhoz álltam cselédnek – nagy nehezen mondta Melaska, s a proszforásütőre mutatott.

– Melaska, csak nem a szüleid jöttek éretted? – kérdezte a proszforásütő. – Nagy kár ez énnékem. Még soha nem volt ilyen jó, dolgos cselédem, mint te.

– Magunkkal visszük Melaskát, tisztelendő anyám – szólt az anyja. – Istenem, mit összeszenvedtünk, míg megtaláltuk! Hál' Istennek, hogy mégis megkerült!

A tömeg mozgolódott, zajongott, kérdezősködött. A kíváncsi asszonyok körülállták Melaskát, az anyját és anyósát. A proszforásütő behívta Melaska családját a lakásába.

– Jöjj haza, lányom; senki egy rossz szót nem fog szólni – nyájas szavakkal hízelgett anyósa.

– Visszamegyek, nincs hol maradásom. Ha maguk meg nem találják, lehet, magamtól vissza nem megyek.

Másnap Melaska a családjával elhagyta Kijevet. Szomorúan, leverten mentek az erdőben. A fenyves a legkisebb széltől is úgy zúgott, mint tenger a viharban, s nagy bánattal töltötte el az anélkül is szomorú lelkeket.

Melaska hazaért, s anyósa állta a szavát; attól kezdve megint édes mézzel öntözte Melaskát, az ürmöt meg a kamra mélyére dugta Motrjának. Kajdasné félt, nehogy Melaska ismét megszökjön, ezúttal Besszarábiába vagy külhonba. A könnyek és a váratlan ijedség tanulsága olyan megnyugvást hozott, mint a mindenkit örökre megnyugtató halál.

Hazatérve, Kajdasné elment Bohuszlavba a vásárra, hozott Melaskának szoknyára és kötényre valót, vett egy szép nagy kendőt és egy új, piros virágos, sárga főköttöt. Két héttel később Melaska gyermeket szült: egy kisfiút.

VII

A Kajdas házra béke szállott: Kajdasné megbékült menyével. Ám odakinn, a régi és az új gazda között megborult a rend. Lavrin már magát tekintette gazdának. Ő volt az apja fiatalabbik fia, s az ukrán szokás szerint apja minden vagyona a fiatalabb fiút illette. Lavrin tudta, hogy az apja háza, az ökrei, a szekerei, apja minden vagyona – mind az ő tulajdona. Már nem hallgatott az apjára, ám az apja meg még parancsolni akart a portáján. Kajdas megöregedett, s még gyakrabban látogatta a kocsmát, hogy eligya a régi jobbágysors keserűségét. Az öreg Kajdas az összes pénzt, amit az uraknál és a parasztoknál a szekereken, ekéken és borónákon keresett, elitta a kocsmában.

A pénzt nem adta oda Lavrinnak, így Lavrinnak meg kellett alázkodnia ingerlékeny, perlekedő apja előtt.

Péter-Pál böjtjével megkezdődött a kaszálás és a szénagyűjtés, s idővel az őszi árpa is beérett.

Az öreg Kajdas előző este meghagyta Kajdasnénak és Melaskának, hogy gyűjtse be a szénát, Lavrinnak meg, hogy kaszáljon árpát. Másnap Melaska gyermekét a karjába fogta, a bölcsőt és hozzá a háromlábút a háttára kötözte; Kajdasné fogta a gereblyét, egy tömlő vizet, s elindultak a mezőre.

Az öreg Kajdas a csűrben épp a maga mesterségét gyakorolta. Ahogy felnéz, látja, hogy az udvar közepén Lavrin az ökröket fogja be, a kasza meg a tornácon hever.

– Miért nem mégy már a mezőre, Lavrin? Hisz nem látod, hogy a nap mindjárt delelőre hág? – kérdezte Kajdas. – És minek fogod be az ökröket?

– A malomba megyek. Anya mondta, hogy nincsen liszt – mondta Lavrin, amint az ökröket a szekérhez hajtotta.

– Nem azt mondtam, hogy menj árpát kaszálni?

– Ráér az még holnap is, nem szalad el.

– Tudod, hogy az árpa teljesen érett: most pereg.

– Az árpa még nem elég érett, még két vagy három napot ráér – felelte Lavrin. – Höhe, Tarka! Tartsd a nyakad! – kiáltott az ökörré.

– Azt mondtam, menj ki kaszálni! Ha a malomba kell menni, majd én elmegek.

– Én is tudom az utat. Menjen, apám, a csűrbe, csinálja a szekeret!

A fiú nem hallgatott az apjára.

Az öreg Kajdas köpött egyet, s bement a csűrbe, Lavrin meg elkezdte befogni az ökröket.

„Hamar a kemencére ültetnek a fiacskáim engem” – gondolta az öreg Kajdas a csűrben ülve.

Másnap Lavrin fogta a kaszát, és Melaskával meg az anyjával elment az árpaföldre. Az apja hallgatott, s csak ránézett Lavrinra.

– A mezőre mész, hogy meg sem kérdezel? – kérdezte Lavrint az apja.

– Tán Karpo elkéredzkedik, ha a mezőre megy? Mivel különb ő énnám? – szólott Lavrin, miközben a vállára vette a kaszát és a kévekötelet.

– És majd ha a föld- vagy fejadót kell fizetni, akkor sem kérdezel? – kérdezte Kajdas.

– Ha elteszi magának a pénzt, akkor fizessen is! Adjon nekem is pénzt, úgy én is fizetek – mondta Lavrin.

– Talán azt akarod, hogy neked is kimérjem a részed a földből, mint Karpónak?

– Minek? A maga része – az én részem is; ma még maga a gazda, de holnap már én! – mondta Lavrin.

– Így tiszteled az öregapád! Megbüntet ezért azt Isten, ha nem téged, akkor gyermekeidet – mondta az apja.

– Ne az öreget kérdezd, hanem a tapasztaltat! – mondta Lavrin. – Büntették maguk Motrját, büntették már Melaskát az Úr nélkül is; lesz már bőven a büntetésből.

Attól kezdve Lavrin a saját kezébe vette a gazdaságot. Az apja kénytelen volt hallgatni, s csak ritkán avatkozott be a dolgokba. Inkább csak bognárkodott, pénzt keresett, böjtölt minden pénteken, s bánatában majd minden este részegen tért haza a kocsmából. Haja megőszült, szinte fehér lett, csak szemöldöke feketéllett a széles sápadt arcán, s csak sötét szeme csillogott mély szemödrében a szemöldöke alatt.

Egyszer Nagyboldogasszony böjtjében az öreg Kajdas elment egy szombaton a vecsernyére. A nap az erdő felett ült. A templom üres volt. Egyetlen egy asszony állt az asszonysarokban. Kajdas letérdelt, és meghajolt. A kántor panaszos egyházi éneket énekelt. Ahogy hallgatja Kajdas, egy vékony hang a kántor mögül egyre hívogatja. A hang ezüstként úszott szét felülről. Felemelte a szemét, és az ikonosztázza nézett. Fent az ikonosztázon volt egy hatalmas aranykereszt, tövískoszorúval a keresztfán, s mellette két oldalt két aranyozott angyal térdepelt. Kajdas ránézett az angyalokra, azok tátogtak, és a kántorral együtt vékony hangon énekeltek. Kajdas megrémült, s elkapta tekintetét. A szentek képeire nézett, azok énekeltek, s velük együtt az összes kép is énekelt a templomban... Kajdas megijedt, és felállt. Csak hallgat és álmélkodik. Kajdas körbefordult: min-

den kép énekelt. Szent Borbála képére néz. Borbálának megmozdultak az ujjai, elfordultak a szemei; a ruha meglibbent rajta. Szent Paraszkéva képen, a szent díszes, vállra engedett, virágokkal díszített haján, a virágok lengedeztek, mintha a szél fújta volna őket. Szent Paraszkéva ránézett, mintha életre kelt volna.

Kajdas megijedt, és kiment a templomból. Az előcsarnokban a falon egy utolsóítélet-kép függött. Kajdas félszemmel rápillantott; a kép alján, a pokolban egy hatalmas lófej volt, hegyes fehér fogakkal; a fej rávigyorgott. A láng a szájában meglebbent, mint gyertya a szélben. A bűnösök és az ördögök tömkelege hemzsegett a szájában, mint a rovarok. Az apró farkincás, kisszarvas ördögfiókák öltögették rá nyelvüket.

Kajdas megrettent, elkapta tekintetét a rémisztő képről, és kiment. Leült a lépcsőre, s lehajtotta fejét. Odakinn síri csönd volt. A nap közelebb ereszkedett az erdőhöz, és sugaraival átdöfte a sztyeppe fűvét idéző zöld lombokat. Az erdő felett a napból mintha hosszú, fényből és aranyból szőtt pántlikák és szalagok nyúltak volna ki. A tiszta nyugati égbolton egyetlen egy felhő volt: egy színarany, vörös szegéllyel.

Kajdas szomorú sápadt arca rózsaszín fényben tündökölt, mint egy halottnak. Felemelte ragyogó szemeit, az erdőre nézett, s meglátta, hogy az erdő közepén, épp a hegycsúcs felett, a felhőn áll egy férfi – átlátszó, mint a köd –, s kezével feléje int, mintha hívná őt.

Kajdas felállt, s lement a hegyről. Leért, rátért az útra, ám az a jelenés a felhőn távolabb húzódott tőle, az erdő mögé. Felment a hegyre, a falu mögé. A hegyről látni lehetett a hegyekkel körülvett, erdővel borított széles völgyet; a völgyben a Rosz vize csillogott.

Kajdas nem tudja miért, felment a gátra. A malomkerék forgott, a víz csobogott, s a hangja szétterült az egész völgyben. A malom körül szeke-rek álltak, emberek lézengtek. Kajdas mellett előbb egy férfi ment el szekérével, majd egy úr száguldott el szilaj lovaival, aki kis híján elütötte.

Kajdas a gát szélére lépett, és majdnem a vízbe esett. Összeszedte minden erejét, félreugrott, s észhez tért.

– Istenem! Hol vagyok? Miért jöttem ide a gátra? A malomba akartam menni, vagy Bijevcibe? – kérdezte magától Kajdas. Töprengett, töprengett, de semmi sem jutott az eszébe, visszafordult Szemihoriba, és csak akkor jutott eszébe, hogy a templomban volt, s hogy ott valami csoda történt vele.

Kajdas már szürkületben ért haza. A család már megvacsorázott, s lefeküdt aludni. Felment az ajtóhoz, és kopogni akart. Mikor felnéz – a házsarok mögül egy kutya veti rá magát, hatalmas, mint egy meghízott disz-

nó, s lófeje, szarvai és rémisztő csillogó szemei vannak. Hátralépett, s kezével feléje intett. Akkor látja, hogy csak a szürke Barbosz dörgölődzik hozzá.

Kajdas bement a házba. Kajdasné meggyújtotta a lámpást, azt gondolta, hogy a kocsmában volt, és mindjárt elkezd cirkusolni. De csak halál-sápadtan leült az asztal végéhez, és elgondolkodott.

„Istenem, mi történt velem? – gondolta Kajdas. – Talán a bűneimért ver az Isten, vagy így mutatja ki igazságszeretét?”

– Hol lófráltál? Miért vagy olyan sárga, mint a viasz? – kérdezte Kajdast a felesége.

Kajdas legyintett, megágyazott a padon, s lefeküdt. Másnap, egész vasárnap, Kajdas búskomor és gondterhelt volt. Hétfőn kiment a mezőre kaszálni, de a bánat úgy nyomta a lelkét, mint egy kő. A mezőről jövet, a kocsmá mellett szoba elegyedett a férfiakkal, bement velük a kocsmába, s megivott fél kvart horilkát. A gáton, a fűzfák között ment, amikor lenézett a vízre, erre a gát mögül kiugrott egy fekete kisember, kis szarvacskákkal, hatalmas fejjel, s a nyomába eredt. Kajdas megszorította lépéseit, de a fekete kis emberke utána futott, s minden lépésére kiabálta: „Topp, topp, topp, topp!” Kajdas megfordult, és a kaszájával rálegyintett. A kisembert mintha a föld nyelte volna el. Kajdas átkelt a hídon, mire körülnéz: a kisember fut utána a hídon, s egyre csak kiabálja: „topp, topp.” Kajdas letért a tó felé vezető ösvényre, erre a partról több száz kis ördög ugrott elő, s mint a békák, hol lebuktak a víz alá, hol előbújtak, és nyelvüket nyújtogatták rá.

Kajdas hazaért. Bement az udvarra, a sarokba néz, ahol a sűrű tövisek voltak, ám a tövisekből kis ördögök nőttek ki, apró, szegre emlékeztető szarvakkal. Suhintott egyet a kaszájával, s úgy tűnt neki, hogy a kis ördögök rendre kidőltek, s már csak kis lábacskaik rugdalóznak. Mire lekaszált az összes tövist, a kerítés mögött látja, hogy ott is, a csalánból és a lapuból is ördögök nőnek. Kajdas erre nekiesett kaszájával a csalánnak. A házból kijöttek fiai és menyei. Karpo az apjára kiáltott:

– Mit csinál, apám? Nincs jobb dolga, hogy az úton a csanát kaszálja?

– Ehe, csana! Szép kis csana! Talán nem látod, mennyi ördög nőtt ki, hogy a ménkő csapna beléjük! Nesztek, átkozottak, mindet lekaszálok!

Fiai és menyei látták, hogy az apjuk ittas, s gúnyolódni kezdtek rajta. Kajdasné kijött a házból, és szidni kezdte.

Épp akkor jött a mezőről a csorda. Kajdasnak úgy tűnt, hogy minden disznó hátán ül egy-egy ördög. Az ördögök a földön vonszolták hosszú farkukat, lábaikkal a disznók oldalát bökdösték, és máktörővel, piszkavas-

sal hajtották őket. A disznók dobálták magukat, mint a szilaj lovak, az ördögök meg ugráltak rajtuk, s a kezüket lengették.

– Asszony! Látod, mik jönnek ott a disznók hátán? – kiáltotta Kajdas a feleségének.

– Térj észhez, te részeg, megbolondultál, elment az eszed! Lefogadom, megint behorilkáztál!

– Még hogy megbolondultam! Nézd! Disznóháton jönnek az ördögök. A ménkő csapna beléjük! A Szentlélek irgalmazzon nekünk! Milyen beles, dülledtszemű, nagyszarvú ül amott az úri bikán! Ilyen gülüt, ilyen kövéret még az urak közt se láttam. A kereszt szakadjon rájuk! Hát amott, mennyi a birkák közé keveredett!

– Gyere már be, vacsorázni! – kiáltotta Kajdasra a felesége. – És töröld csak meg azt a részeg szemedet!

Kajdas bement a házba. A kürtön egy üveg nélküli lámpás pislákol, de inkább füstölt, mint világított. Kajdas az asztal mögé néz: a főhelyen egy csumák⁹ ül, akivel még Krímben találkozott legénykorában, mikor az apjával járt szekerészni. A férfi mellett Kajdas megboldogult apja ül, s a csumákkal beszélget. Kajdas rácsodálkozott a két alakra, felismerte a csumákokat és az apját, leült az asztal végébe, s szóba elegyedett velük.

A lakásban mindnyájan megrémültek. Ezen már nem nevettek. Kajdasné sem szitkozódott már.

– Omeljko, kelj fel, imádkozzál! Mi történik veled?

– Hát nem látod, apám jött hozzám vendégségbe a herszoni csumákkal! – szölt Kajdas.

Az asszonyok megijedtek. Melaska átfutott a szomszédba, hogy szóljon néhány férfinak. A férfiak átjöttek, és megpróbálták rávenni Kajdast, hogy térjen nyugovóra, s elötte imádkozzon. Kajdas a szentkép elé állt, s mint egy kisgyerek, elkezdett hangosan imádkozni. Kajdasné egy késsel keresztet vetett az ajtóra és az ablakokra, mert egy korsó szenteltvizet, s odaadta Kajdasnak, hogy igya meg. Motrja elfutott Palazska asszonyért. Ő volt a falu javasasszonya. Kajdasné ez időre elásta a csatabárdot Palazskával.

Kinyílt az ajtó; a sötét pitvarból csendben, méltóságteljesen belépett Palazska asszony, fehér köntösben, fekete kendőben. Az arca olyan fekete égett aratáskor, hogy a fehér kabátban úgy nézett ki, mintha korommal kenték volna be. Apró fekete szemei úgy csillogtak, mint a tűz.

⁹ csumák ukránul *чумаки*: ukrán ökrös-szekeresz

„Fekete, mint maga az ördög – gondolta Kajdasné –, még megijeszti az uramat”.

Palazska átlépte a küszöböt, s azonnal imádkozni, kuruzsolni kezdett. Úgy lépett a házba, mint egy pap a kereszttel.

– Nézd Palazska fején az ördögszarvakat! – mondta Kajdas.

– Hű szolgálád, Palazska, kérlek Uram, mindenható Isten, müljék ki az gonosz hű Omeljko szolgáló éltiből, az sárga csontjaiból, az vörös vériből, az hetvenhét ízületiből, az ősz hajából, az fejből, az homlokából, az szeméből, az vállából! Távozzatok az távoli mocsarakba, nádasokba, ahol Isten szava nem hallatszik, hol kovászos kenyérral se élnek!

Kajdas a szoba közepén állt, és hangosan imádkozott. Mindenki kiment a házból, csak Palazska és Kajdasné maradtak odabenn Kajdassal.

Palazska a korsóból egy tálba vizet öntött, beletöltött egy kevés szenteltvizet, a vízbe zsarátnokot és egy darab kemenceagyagot dobott, kezébe fogott egy orsót, a vízbe mártotta, egy gombostűvel keresztet karcolt a tál peremére; azután fogott egy kést, a vízbe mártotta, s azzal is ugyanúgy megkarcolta a tálát, majd kuruzsolni kezdett:

– Elindulék vala régös-regös úton nádasokba, mocsarakba, s egy magas hegyhez érek vala; ott az hegyen, az Oszijanszka-hegyen áll vala egy templom, mézeskalácsból kirakva. Evék vala az kalácsból, evék az mézből, s bemenék vala az templomba. Szentlélek Úristen, mennyei király! Bódogságos Szűz Mária, áldott szent fiával, fehér fátyolával! Mokrina, Marina, Ahapit, Alipij, Ivan, Demjan és te, csodatévő Szent Mikolaj! Emlékezzél meg, Uram, Omeljko szolgálódról és azon könyvekről, miket az templomban olvasnak: dicsőség Istennek, Atyának, Fiúnak és a Szentléleknek. Örvendezz Ohrimka, Parhimka, s te, menyecske, szent és engedelmes, ki az Lavrában vala remete. Fogék az egy kendő lelket, s rád, Omeljko, öntém én azt. Áldd meg uram ez lelket, teremtett testedet, oldalát, csontját, bordáját, ekevasát, marháját! Kereszt nekem, kereszt neked, kereszt nektek száz számar szőrivel. Irgalmazz néki csontnélküli Márk, száraz Nikon, vizös Mikolaj! Új hold, új király, vidd el ezt a nyavalyát! Ámen fusson, ámen zúzzon, ámen elűzzön!

Palazska három keresztet fűjt a vízre, majd megitta Kajdassal. Ezután kihívta Kajdasné a pitvarba, s meghagyta, hogy fojtsa horilkába egy kutyakölyköt, majd három napig áztasson benne heringet, s ezt adja Kajdasnak a másnaposságra. Kajdasné előhúzott a ládjából egy darab vásznat, egy erszény pénzt, és Palazskának adta a szolgálataiért.

Kajdasné úgy tett, ahogyan Palazska javasolta. Kajdas mit sem sejtve, három napon át itta a kutyakölyköt, heringet áztatott csodahorilkát. Kajdasné csak legyintett, s elküldte őt a paphoz. Kajdas elmesélte a történeteket, hálaadó imádságot kért Jézus, akathisztoszt a Szentszülő tiszteletére, s eljárt áldozni a bohuszlavi kolostorba. Arra az időre felhagyott az ivással, és a látomásai is abbamaradtak.

– A halál a nyakamon van, ha már megboldogult édesapám is eljött hozzám – mondta Kajdas.

– Ha nem áll le az ivással, persze, hogy elviszi a halál – szolt Lavrin.

Attól kezdve Lavrin maga vette kézbe az ökröket, a szekereket, az egész gazdaságot. A gyerekek a kemencére ültették apjukat.

– Egykor én voltam a nagy Kajdas, de már csak egy kis Kajdaska vagyok – mondta Kajdas a kocsmában egy pohár horilka mellett.

Küzdött Kajdas, de nem bírta soká: megint elkezdett a kocsmába járni.

Holdfényes éjszaka volt. Kajdas a padon aludt. Hallja, hogy nyikorog az ajtó, s bejön a szobába egykori ismerőse – a herszoni csumák. Kajdas felkelt, és beszélgetni kezdett a csumákkal. Kicsit elbeszélgettek, majd Kajdas kiment vele az udvarra, és a kapuhoz kísérte. Ekkor kimentek az utcára, mintha a kocsmába mennének, de átmentek a gáton, elhagyták a falut, ám csak nem a kocsmába mentek. Az úton mennek és beszélgetnek. Már leértek a hegyről, odaértek a Roszhoz, átkeltek rajta a gáton, de a kocsmá sehol. Immár az erdőhöz értek. A mező felett a hold világít, az erdő pedig sűrű árnyékba borul. Kajdas bement a sötétbe, és eltévedt. Körülnéz, de a csumák sehol, csak a vastag tölgyek és hársfák vannak körülötte. Fent az ágak között beszűrődött a holdfény, s imitt-amott a földön úgy ragyogtak sugarai, mint a füben szétszórt sárga kendők, vagy mint a földön szétdobált aranyalmák. Kajdas lenézett, s egy halom hatalmas, térdig érő gomba nőtt előtte, tüzesen ragyogó kalappal. A gombák megmozdultak, kis nyulak ugrottak elő mögülük, s egymáson át kezdtek ugrándo-
zni. A nyulak, mint a kisgyerekek, nevetgélni kezdtek, erre föléljük emelkedett egy szépséges páfránybokor, s szikrázó virágokba borult. A virágok szétpattogtak, akárcsak a kemencéből a parázs, majd a bokorból kinőtt egy hatalmas, tál nagyságú virág, izzó színaranyból, tűzzel a közepén. A virágból kikelt egy tűzmadár, és egy fára röppent. Kajdas felkapta a fejét, beütötte a homlokát egy tölgyfaágba, majd... felébredt.

– Istenem! Hol vagyok? – kérdezte magától Kajdas.

A sűrű erdő közepén állt egy szál ingben. Az ágak közt az erdő felett, az égen ragyogott a telihold. A tölgy- és hársfák vastag törzsei vékony

ködbe burkolóztak, de a fehér nyírfák nagy fehér gyertyaként világítottak. Kajdas hátrafordult, s a fák között megpillantotta a holdfényben úszó mezőt. Kijött az erdőből, szétnézett a mezőn, s meglátta az utat. Idegen volt számára ez a hely. Az úton lement a hegyről, és a Roszhoz ért. A malomkerekek felzúgtak, s magukra vonták Kajdas figyelmét. Mikor Kajdas a malomhoz ért, csak akkor jött rá, hová is keveredett.

Kajdast félelem fogta el. Úgy érezte, hogy a gonosz erők vezetik. Mintha parazsat szórtak volna a hátára: a haja égnek állt. Mikor a malomhoz ért, embereket vett észre; az emberek járkáltak, beszélgettek, a zsákokat rakták a szekerekre. Kajdasnak jobb kedve kerekedett. Egy férfi áment a gáton a szekerevel. Kajdas utána eredt, szóba elegyedtek, s egész a faluig ment vele.

Már a második kakasszó is elhangzott, mikor Kajdas hazaért, és felköltött mindenkit. Melaska fényt gyújtott, Kajdasra nézett, és megrémült: sárga volt, mint a viasz; a szemei égtek és tüzeltek, mint a gyertyaláng.

– Hová mentél, hol kujtorogtál? – förmedt a férjére Kajdasné: azt hitte, hogy egész éjjel a kocsmában ivott.

– Hová mentem... Hová mentem ... Nem magamtól mentem, vezettek engem – szólalt meg nagy nehezen Kajdas, s a kezére hajtotta fejét. – A gonosz erők egész a bohuszlavi erdőig vezettek.

Kajdasné nem hitt neki: azt hitte, hogy részeg. Kajdas felemelte szemét, a kürtő nyakára nézett, s a kürtő nyaka alatt, a kemencén meglátott egy lyukat. Ahogy nézi Kajdas, előugrik abból a lyukból egy ördög, akkora, mint egy macska, majd visszabújik. Kajdas le sem tudta venni a szemét, s immár két ördög ugrott elő, kinyújtották a nyelvüket, majd ismét visszabújtak. Kajdast elöntötte a méreg, fogta a máktörőt, nekiesett a kürtőnek, s olyat rávert, hogy az agyag felrepedt, s darabjai a földre hulltak.

– Omeljko! Megbolondultál, elment az eszed? – kiáltotta Kajdasné.

– Ehe, megbolondultam! Nem látod: a lyukból ördögök ugrálnak elő.

– Ó, szentséges ég! Vess keresztet! Hol vannak azok az ördögök? – mondta Kajdasné. – Beszik a kocsmában, és bolondozik.

Kajdas hátrafordul, s amint az asztal alá néz, látja, hogy az asztal alatt egy ördög fekszik – hatalmas, mint egy disznó, és bozontos –, rémisztő vörös pofával, szarvakkal, fülig érő szájjal, nagy fehér fogakkal. Kajdas megijed, s leül a padra. Ekkor a priccse néz, majd a padra: a priccsen sora ülnek a hatalmas ördögök, és csattogtatják fogaikat, mint a farkasok. Mindegyik égő parazsat tart a szájában: a tűz ég a fogaik között, a pofáik csak úgy izzanak. Az egyik ördög a pad alá a fejszére mutat, és ezt sutto-

ja: „Fogd a fejszét, és vágd a fejedbe!” A másik a bikakötélre mutat, és ezt suttogja: „Menj a csűrbe, és akaszd fel magad!” A harmadik ezt mondja: „Menj ki a tóra, és fojtsd bele magad!”

– Asszony, hát nem látod, mennyi ördög ül a padon? – reszketve mondta Kajdas, hogy még a foga is vacogott.

– Irgalmas Istenem! Miért sújtasz minket? – mondta Kajdasné.

Melaska dermedten állt a kemence mellett. Lavrin kiugrott az ágyból.

– Vigyetek ki! A ház már tele van ördögökkel, s hatalmas legyek repkednek meg fekete hollók csapkodnak körülöttük – mondta Kajdas.

Lavrin kézen fogta az apját, és az udvarra vitte. Melaska megrémült, s utánuk futott. Kajdasnének remegett a lába a félelemtől. Kajdasné fogta a szenteltvizet, széthintette a lakásban, és meggyújtotta a húsvéti gyertyát a szentképek előtt.

Kajdas kiszellőztette a fejét. Lavrin bevezette a házba. A rémképek eltűntek.

– Gyónnom kell – mondta Kajdas –, a halál már a nyakamon van.

Kajdasné és Lavrin nagy nehezen rábírták, hogy feküdjön le. Ahogy felmászott a priccse, hogy lefeküdjön, úgy látta, hogy hatalmas rákok és fekete pókok másznak az ágyon. A kisliba méretű fürge pókok ráugrottak, mint a kutyák. Felugrott, s rázni kezdte a ruháját.

– Hogy kerültek ide ezek a férgek! – kiáltotta Kajdas, miközben az ingét rázta. – Lavrin! Fogd a söprűt, és söpörd le a nyavalyásokat!

Lavrin fogta a söprűt, és úgy tett, mintha valamit lesöpörne az ágyról. Akkor Kajdas felmászott az ágyra, és elaludt.

Másnap Kajdas elment a paphoz gyónni, de mind ez mit sem segített. Odaszokott hozzá a herszoni csumák, minden éjjel járt hozzá, s folyton a sűrű erdő mélyére akarta vezetni.

Egy héttel később a csumák megint a gátra vitte Kajdast, s reggel a vízben, a csatornánál találták meg. A molnár lement, hogy felnyissa a gátzárát, s meglátta a vízben az élettelen testet. A malomban épp szemihori emberek örültek, akik felismerték Kajdast.

A bíró őrséget rendelt a holttest mellé. Három napig feküdt egy fűzfa alatt, egy régi ujjassal lefedve, míg megérkezett a kerületi rendőrfőnök, s meghagyta a fiaknak, hogy vigyék el apjukat, és temessék el.

– Tizenkét pénteket böjtölt, hogy meg ne haljon hirtelen vagy vízbe ne füljön, oszt mégis vízbe fült. A sok péntek semmit nem segített – mondta Karpo. – Megérte kínoznia magát egész életében.

VIII

Nagy tiszteletadással temették el fiai Kajdast, elhívták a papot, hogy a templomba vigyék apjukat; ahogy mentek, majdnem minden háznál megálltak evangéliumot olvasni; a temetés után pedig nagy tort rendeztek. Kajdasné alamizsnát adott a szegényeknek, a papnak meg pénzt a negyven napi imára.

Temetés után a negyedik napon Karpo és Lavrin osztozkodni kezdtek az atyai örökségen.

– És, Lavrin – mondta Karpo –, megfelezzük most a portát, mert apánk annyit mért ki nekem, mintha lopta volna.

– Akkor hát megfelezzük – mondta Lavrin. – Menjünk a bíróhoz, vagy megegyezünk nélküle?

– Minek az nekünk! Kimérjük a veteményes meg a gyümölcsös felét, aztán annyi – mondta Karpo. – Talán mi magunk nem tudjuk megoldani?

– Felőlem, mérjük ki mi magunk – mondta Lavrin.

Karpo fogott egy hosszú egyenes mogyoróvesszót, s elkezdte Lavrinnal megmérni a kertet hosszában és keresztben. Miután lemérték, hosszában megfelezték, s a mezsgyére cölöpöket vertek.

– És, Lavrin, emeljünk kerítést, vagy kerítés nélkül is megleszünk? – mondta Karpo.

– Minek kéne kerítés? Hiszen a ház körül az udvar is közös, meg aztán a csűr és a karám is mindkettőnké – mondta Lavrin.

– Tőlem maradjon hát így – mondta Karpo.

– Már csak azt nem tudom, mit fognak szólni az asszonyaink – az anyját már nem is említve mondta Lavrin.

– Tán nincs meg a magamhoz való férfi eszem, hogy az asszonyokra hallgassak? – mondta Karpo.

Épp csak lemérték a veteményest és a gyümölcsösöt, a házból kirohan Motrja. Kiment a veteményesbe, szemével végigmérte a dombtetőről az aljáig, majd alulról a tetejéig, aztán föl ment a végébe, s szemügyre vette a telket még egyszer. Lavrin része nagyobbnak tűnt, de biztos csak azért, mert a más kenyere is mindig nagyobbnak tűnik. Levette az övét, és nekiállt lemérni a kertet először keresztben: Lavrin része egy övvel nagyobb jött ki. Lemérte még egyszer – ördög és pokol! Lavrin része két egész övvel volt nagyobb.

– A rosseb mérjen ki benneteket úgy, ahogy ezt kimértétek! – gondolta magában, s nekilátott hosszában is lemérni a portát: jaj, ne! Lavrin része

hosszabb lett egy egész övvel, s ráadásul a csücskével kilógott az útra a bodzabokorig.

– Megállj csak! – torkaszakadtából kiáltotta Motrja. – Biztos, anyósom segített nekik kimérni! Hosszabbra csalta magának egy övvel, szélesebbre kettővel, és még a csücsökben a bodzát is belevette.

Motrja hanyatt-homlok futott a házhoz kezében az övvel, s közben rikácsolt. A házvégben ott volt az a gally, amellyel Lavrin és Karpo kimérték a kertet. Motrja fogta a gallyat, s mint a puskagolyó, berohant vele a házba.

– Látom, jól kimértétek anyátokkal a kertet, hogy az a jó mérjen ki titeket! – kiáltotta Motrja a küszöbről, hogy egyszerre mindkét lakás ajtaja kinyílt, s mindnyájan kiszaladtak: Karpo, Lavrin, Kajdasné és Melaska is. Motrjára meresztették a szemüket.

– Mit düllesztitek úgy a szemeteket, mintha nem látnátok engem? Hogy mértétek ki a kertet? Az ördög süsse meg úgy, ahogy kimértétek! – magán kívül kiáltotta Motrja, s úgy földhöz vágta a vesszőt, hogy az belehorkant.

– Hrr! – tréfálkozva utánozta Lavrin. – Mit kiabálsz úgy, mint ahogy otthon tanultad?

– A saját anyádra kiabálj! Ha akarod, rajtad is megcsörgethetem ezt a mogyoróvesszőt! Hogy mértétek ki a kertet, mikor Lavrin része hosszában is, keresztben is nagyobb!

– A te eszedre nem hagyatkoztunk, mert amint látom, nincs is – megsértődve mondta Lavrin.

– Nincs igazad, Motrja – hátratett kézzel, nyugodtan mondta Karpo.

– De igen! Épp most mértem le! Menj a bíróságra, a bíró ossza fel, ne pedig anyósom! – rikácsolt Motrja.

– Szállj le rólam, te sátán! Itthon se voltam, amikor mérték. Ez egy igazi szőrszálhasogató! – mondta Kajdasné. – Elveszi, ami az enyém, és még szitkozódik.

– Menjete, mérjétek ki a szemem előtt, ha nem, a karóitokat kidobálom az udvarról, de nem hagyom magam! – kiáltotta Motrja.

Motrja kifutott a pitvarból és a kertbe rohant; mögötte jött Kajdasné Melaskával, az asszonyok mögött meg a férfiak. Motrja levette az övét, s elkezdte lemérni a kertet: Lavrin része keresztben két övvel hosszabb lett.

– Na, kinek van igaza?

– Hogy méred te? Verd át, aki hagyja magát, de ne engem – kiáltotta Kajdasné –, a magad részén úgy megfeszítetted az övet, hogy az majd

szétszakadt, a Lavrinén meg olyan rövidre fogtad, hogy szinte kunkorodik. Eridj, te vacak! Majd én lemérem Melaskával.

Kajdasné lemérte keresztben az egész kertet – és a két rész megint egyenlő lett.

– És most kinek van igaza! – mondta Kajdasné. – Ha a magadét méred, megfeszíted, ha a másét, lazára fogod. Hogy nem szégyelled magad! Te csak ülnél a boltban a zsidó asszonyokkal, és a népet lopnád meg a vászonnal!

– Milyen női százsényt talált ki Motrja, hogy egyszer összehúzódik, egyszer kinyúlik, épp akinek kell – kuncogva mondta Lavrin.

– És azt a csücsköt, ami a bodzára lóg ki, azt milyen százsennyel fogod mérni? Ne törődj vele, inkább add nekem! – mondta Motrja.

– Felőlem meg is eheted! De mit csináljunk vele, ha már egyszer kilóg az útra? – mondta Melaska.

Motrja mérges volt, mert nem úgy lett, ahogy ő akarta. Fúrni kezdte Lavrint az atyai örökség miatt.

– A méhest miért nem osztottátok fel? – mondta. – Az is az övé volt! Jó, hogy nem mindent magatoknak akartok! A gyümölcsösben meg Lavrin részén kettővel több körte meg eggyel több almafa van.

– Máris megszámloltad? – kérdezte Lavrin.

– Persze, hogy megszámloltam, és nem hagyom! A gyümölcsös nem a tiéd, hanem apádé volt – mondta Motrja.

– Akkor ültess át a te részedre! – kiáltotta Lavrin.

– Ültesse át az ördög! Megszakadsz, mire átülteted! – mondta Motrja.

– Ó, megszakadsz, Motrja, ha Karpo nem segít – nevetve mondta Lavrin.

– Akár megszakadok, akár nem, de nem hagyom magam – kiáltotta Motrja, s az öklét verte –, gyerünk csak a bíróságra, majd ossza fel a bíró, ne pedig te meg anyósom! Adjátok ide a méhes felét, ha nem, fogd a fejszét, Karpo, és vágd ki a körtefát! Nem hagyom, ami az enyém! – kiáltott, csaknem sivitott Motrja.

– Nézd csak, a te részedben van az összes öreg körte, az enyémen meg – csupa oltvány! – mondta Lavrin.

– Motrja igazat szól: adjátok ide nekünk a méhes, a birkák és a disznók felét! – mondta Karpo.

– Hoppá, milyen igaz! Vidd a macskák és a kutyák felét is! – kiáltotta Kajdasné. – És ki vágta mellbe az apját? Lavrin nem verte az apját.

– Én se vertem, csak nem engedtem! – mondta nyugodtan Karpo.

– És azt elfelejtetted, hogy még én is itt vagyok? Nekem is van valami jogom az atyai vagyponra. Kész lennél élvé a eltemetni! – mondta Kajdasné. – Te és Motrja engem, szegény árvát sanyargatnátok? Nem, Karpo, döntsön felettünk a hromada!

– Ha a hromada, akkor a hromada! Menjünk a bíróságra, mert én az enyémből nem engedek! – mondta Karpo.

Karpo Lavrinnal és Kajdasnéval bementek a járásbíróságra, Motrja és Melaska kinn maradtak a bíróság előtt az udvaron.

A bíróság Lavrinnak és az anyjának ítélte az apai örökséget, mert Karpo már elvette a részét, még amikor az apja élt. Mikor ezt Motrja meghallotta, kis híján becsavarodott, s hatalmas lármát csapott a bíróság előtt.

Attól kezdve a Kajdas fiúk és feleségeik között nem volt béke és egyetértés. Karpo és Motrja összekaptak Lavrinnal és Kajdasnéval, s ezután már nem is jártak át hozzájuk.

– Na, mit nyertél, Motrja? Boldogulj azzal, amit a bíróság neked ítél! – heccelte Motrját az idős Kajdasné.

– Hecceljen csak, mint egy kutyát – mondta Motrja, s majdnem sírt a dühtől.

A két család úgy egymásnak feszült, mint két kakas, melyek mindjárt összezsapnak. Elég lett volna egyetlen szikra is, hogy lángba boruljanak. Ez a szikra nemsokára ki is pattant, egyenest a szemébe.

Egy reggel Melaska kisöpörte a pitvar felét, felsöpörte a saját tornácukat, a szemetet a küszöbhez söpörte, majd bement a lakásba egy lenvászónért, hogy kivigye a szemetet a szemetesbe. Épp ekkor szaladt ki Motrja a pitvarból, s meglátta a szemetet a küszöb mellett. A szemét átlógott Motrjáék tornácára.

– Meddig fogok még szenvedni ettől az átkozott Melaskától! – kiáltott fel Motrja; fogta a cirokseprőt, és átsöpörte Lavrinék tornáca alá.

Melaska kijött a lakásból a lenvászonnal. Meglátja, hogy a szemét ott van a tornácon széthányva.

– Ki hányta szét a szemetet? – kérdezte Motrját Melaska.

– Én voltam: ne söpörd a szemeted az én tornácom alá, mert még beléd tömöm! – mondta dühösen Motrja.

– Még mit nem! Majd te fogsz engem szeméttel etetni! Etesd vele az uradat! – mondta Melaska, s a szemetet elkezdte egy kupacba a küszöbhez söpörni.

– Ne söpörd a küszöbhez, mert én azon keresztül járok – pattogott Motrja.

– Igenis, nagyságos asszony! Még összekeni, felség, az aranypatkóját – mondta Melaska.

– Ne söpörd a küszöbhez, mert nyakon ragadlak, mint egy macskát, és belenyomom a képed a szemébe, hogy még egyszer ne csináld – mondta Motrja.

Motrja szavai nagyon sértőek voltak. Melaska a szégyenétől lángra lobbant.

– Te, utálatos! Azt hiszed, jogod van így beszélned velem? Talán az anyósom vagy? Azt hiszed, eltűröm neked? – tört ki Melaska. – Tanítgatsz, mint egy kisgyereket? Ezt neked, nesze!

Melaska a cirokseprővel Motrja tornácára söpörte a szemetet, hogy a falra és az ablakokra is jutott, s még az ablaktábla is megkondult, ami pedig nedves volt, az odatapad a falra.

Motrjának a szája is tátva maradt. Nem várt ilyen karakán viselkedést Melaskától, s először azt se tudta mit szóljon.

– Nézd má’! Te vagy az, aki az anyósától megszökött?

– Te nem vagy az anyósom, én meg nem vagyok a menyed. Előled nem futok el, és nem hagyom magam. Itt van, nesze neked!

Melaska kezeiben a cirokseprő úgy sívított, mint héja a levegőben, s még az ablaktábla is megkondult. Motrja Melaskára ugrott, hogy kitépje a seprőt a kezéből. Melaska gyengébb volt, így elengedte azt. Motrja rálegyintett a seprővel. Karpo a lakásban ült, s meghallotta, hogy valami az ablakra szemel. Azt gondolta, hogy jégeső veri.

„Mi a csoda! Az ég tiszta, az ablakot meg veri a jég” – gondolta.

– Segítség! Segítség! – kiabálta Melaska. – Mi az ördögöt kötözködsz velem, te sátánfajzat?!

Kajdasné kifutott a házból egyenest a kemence mellől, piszkavassal a kezében. Látja, hogy Motrja mindjárt agyonüti Melaskát, erre rásuhint a piszkavassal. Motrja félreugrott, a piszkavas meg eltalálta az ablakukat. A tábla megkondult, az üvegdarabok pedig a tornácra szóródtak.

– Vágd ketté a házat! Nem fogok itt élni magukkal szemben, mert beleőrülök! – jajveszékelt Motrja. – Fogj egy fejszét, Karpo, és vágd ketté a házat, mert ha te nem, akkor én magam fogok hozzá!

– Elment az eszetek, megőrültetek? – mondta Karpo. – Ki törte be az ablakot?

– Az édesanyád! Ez már Péter napja óta a levegőben van! Az egyik a falat keni össze, a másik az ablakot töri be. Nesze neked, ezt neked! – kiáltotta Motrja, egy pocsoltyából iszapot markolt fel, és azzal kezdte Melaskáék falát

dobálni. A fehér fal olyan pettyes lett, mintha bogarak és böglyök lepték volna el.

– A ménkő csapjon beléd! Ne dobálj, mert ledugom a torkodon a piszkavasat! – kiáltotta Kajdasné és megindult Motrja felé. Motrja a ház végére futott, kinézett a sarok mögül, kiabált és Kajdasnét szidta.

– Lavrin! Vágd le a lakásukat! Motrja felőlem az ördögök közt vagy a híd alatt is lakhat; nem fogok halálomig vele lakni egy fedél alatt – kiáltotta Kajdasné.

– Karpo! Vágd le a lakásukat, különben felgyújtom őket is, magamat is, és megyek Szibériába! – kiáltotta Motrja.

– Lavrin! Vágd le a lakásukat, mert én kész vagyok a szomszédba is elköltözni. Most elmegyek a bíróságra, üljön össze a hromada, és válassza le őket! – kiáltotta Kajdasné.

Ezekkel a szavakkal vette magára Kajdasné az ujjasát, majd elfutott a bíróságra, hogy bepanaszolja Motrját és Karpót. A bíró beidézte Karpót. Karpo elmondta, hogy nem akar különválni, csak az asszonyok marakodtak, veszekedtek. A bíró kizavarta Kajdasnét. Kajdasné nyomában megérkezett a bíróságra Motrja is, és elmesélte a történetet a szeméttől kezdve. A bíró hallgatta, hallgatta, majd köpött egyet.

– Menjenek a jó édes anyjukba, aztán felőlem verjék ki egymás szemét is, ne csak az ablakot! – mondta a bíró, bement a szobájába, és még az ajtót is bezárta.

Aznap este Kajdasné, miután a gyerekekkel megvacsorázott, már lefeküdni készülődött, mikor hallja, hogy a padláson kotkodálni kezdenek a tyúkok, kotkodálnak és leugranak az ülőről.

– Görény van a padon! – mondta Kajdasné.

– Vagy tolvaj! – mondta Lavrin.

Kajdasné fogta a lámpást, és kiszaladt a pitvarba; a nyomában Lavrin és Melaska.

A pitvarban világos volt. Valaki lámpással mászott fel a padlásra.

– Ki van ott? – kiáltotta Lavrin.

A padlásról senki nem felelt, csak egy tyúk kotkodált torkaszakadtából, mintha fojtogatnák. Lavrin felugrott a létrára, és felnézett a padlásra. Motrja volt ott egy tyúkkal a kezében.

– Mi a frásznak ijesztgeted a csirkéinket! – kiáltotta Lavrin a létráról.

– Talán nem látod? Az én tyúkom a ti ülötökön volt!

– Talán mi csalogattuk a te tyúkot a mi ülönkre? – kiáltotta Lavrin. – Vagy a kalapunkat emelgettük előtte, vagy mi?

– Add vissza a tojásaimat, mert az én fekete tyúkom már régóta ül a padlásodon!

Motrja a padláson a fészkekből összeszedte a tojásokat. A megriadt, vak tyúkok szétszaladtak a padláson, és leestek a pitvarba a fényre.

– Ó! Istenem! Ez nem is Motrja, hanem a benderi pestis. A világból kiűzne engem! – mondta Kajdasné. – Még felgyűjtja a házat a lámpással. Veled büntet az Úr, csak azt nem tudom, miért!

– Talán a maga jósága miatt – felelte Motrja a padlásról, s a létra fokára engedte hatalmas lábát, vaskos vádliját.

Az egyik tyúk leesett a padlásról, és eloltotta a lámpást. A pitvarban sötétség lett. Lavrin a létrára ágaskodva állt. Motrja a sarkával megrúgta a fogát. Lavrin köpött egyet. Másik sarkát az orrába gyúrte. Vaskos vádlija betérítette az arcát. Motrja képes lett volna akár a fejére is ülni.

– Hova mászol az én fejemre! – kiáltotta Lavrin, és elkezdte rázni a létrát. – Ne mássz rám, mert lerázlak a létráról, te, hogy az a...

Lavrin leugrott, és elkezdte rázni a létrát. A létra a falhoz verődött.

– Rázd le a létráról, hogy arról kolduljon, hogy megtanulja, ne másszon a padlásunkra! – kiáltotta a sötét pitvarban Kajdasné.

Lavrin elvette a létrát. Motrja a falon lógott. Motrja egyik fele a falon libegett, másik fele a gerendába kapaszkodott, mint egy macska, bal kezével és a jobb könyökével. Motrja a kezében fogta a tyúkot, és nem akarta elengedni, az ingmellében pedig tojások voltak – nagyon finom portéka. Motrja félt, hogy a gelebében rántotta lesz a tojásokból. A gerendába kapaszkodott, és sehogy sem tudott visszamászni a padlásra. Az alsóteste visszahúzta.

– Jaj nekem, leesek, jaj, segítség...! – magán kívül sikoltott fel Motrja.

A zajra már Karpo is felpattant, s kiszaladt a pitvarba egy lámpással. Lavrin a létrával a pitvar közepén állt. Motrja a falon csüngött, mint egy pók a hálójában.

– Csapd agyon a létrával! – kiáltotta Kajdasné. – Ne gyűjtögesse a tojásokat a mi padlásunkon!

Kajdasné a létráért nyúlt, s tényleg meg is kínálta volna vele Motrja alsó fertályát, de Karpo kitepte azt Lavrin kezéből, az anyját meg úgy meglökte, hogy majdnem elesett. Motrja alá tette a létrát, Motrja pedig a tyúkkal a kezében lemászott.

– Add vissza a tojásokat, te tolvaj! Minek lopsz meg minket? – sipákkolt Melaska.

– Ezt az én tyúkom tojta – mondta Motrja, miközben befutott a lakásukba.

– És a tyúkod talán megjelölte őket, vagy mi? Ha nem adod vissza, megyek a bíróságra – mondta Kajdasné.

– Felőlem mehet a kormányzóhoz is! – kiáltotta Motrja a lakásukból, amint az ingmellében a tojásokat törölgette.

Melaska fényt gyűjtött a pitvarban, összefogdosta a tyúkjait, s feldobálta őket a padlásra. A két lakásban még sokáig lehetett hallani a kiáltozást. A kiáltozás fokozatosan elcsendesült, mint vízen a hullám, mígnem teljesen megszűnt.

– Vágd le a lakást ettől a rontástól! – mondta Motrja a lakásukban Karpónak.

– Megbolondultál, vagy mi? Talán oly könnyű egy lakást levágni, mint egy szelet kenyeret szegni? Tudod, mibe fog ez kerülni?

– Akármennyibe is kerüljön, vágd le, de ha nem, majd én vágom le! – mondta Motrja.

– Na, próbáld meg! Tiszta örülség, amit kitaláltál!

Nem sokkal ez után Karpo maga is megtapasztalhatta, hogy amit Motrja mondott, az nem is olyan örülség.

Másnap Kajdasné felkerekedett, és elment a paphoz, hogy Motrjára panaszkodjon. Elmondta az egész történetet, de nem is a papnak, hanem inkább a feleségének. A papné cukros tarkedlit és peracet adott Kajdasné unokáinak. Kajdasné hazavitte az ajándékot, s szétosztotta Melaska gyermekei között. Motrja gyermekei megéreztek a sütemény illatát, s kiszaladtak a pitvarba. Kajdasné nekik is adott egy-egy peracet.

– Ne vegyétek el a süteményt a mamától, mert egy tolvaj – kiáltotta Motrja odabentről.

A gyerekek elvették az ajándékot, s kezeckéikkel nagyanyjukra kezdtek mutogatni, s egyre azokkal a szavakkal illették, amiket már nem egyszer hallottak az anyjuktól.

– A mama undok, a mama tolvaj! – kántálták a gyerekek.

– Az ajándékot elveszitek a mamától, és cserébe leszidjátok? – mondta Kajdasné, és sírva fakadt.

Motrja kiszaladt a lakásból, elvette a gyerekektől a peracet, és a kutyák elé dobta.

– Te nem is ember vagy, hanem állat! – a könnyeit törölgetve mondta Kajdasné.

Még aznap Motrja idősebbik fia megivott egy korsó vizet Melaska dézsája mellől, ugyanis a pitvarban két dézsa állott: az egyik Motrjáék, a másik Melaskáék felől. A fiú, mivel nem volt tisztában az anyja tulajdonjogra vonatkozó nézeteivel, megfogta Melaska korsóját, amelyik hozzá közelebb esett, de nem sikerült azt rendesen megtartania, leejtette, és összetört.

Kajdasné kiszaladt a lakásból, és nagy perpatvart csapott.

– Nézd meg, te nyavalyás, a gyerekeid szitkozódni meg nekem kárt okozni tanítod – kiáltotta Kajdasné Motrjának az ajtón át – gyere csak ide, és nézd meg!

Motrja kiszaladt a lakásból, és körülnézett. Szanaszét heverték a cserépdarabok, a fiúcska meg az ujjait harapdálva állt lehorgasztott bűnös fejjel.

Kajdasné nem sokat teketóriázott, megragadta Motrja korsóját, és – földhöz vágta.

– Ki az ördög látott még ilyet! Öregségére, mint egy gyerek! Magának teljesen elment az esze. Mit vétett magának ez a gyerek? – kiáltotta Motrja.

– A gyerekeid épp olyan kígyók, mint te! Ha már egyszer farkaskölyköket nemzettél, legalább ne engedd őket az én dézsámhoz.

– Akkor dugja a dézsát a szoknyája alá, de nekem vegyen egy korsót, mert maga már nem gyerek – mondta Motrja.

– Persze! Olyanok a kölykei, mint a földikutyák. Azt várhatod! – mondta Kajdasné.

– Így állunk? Hát visszacapja! – kiáltotta Motrja.

Ezekkel a szavakkal futott be Lavrin lakásába, ahol levett a polcról egy fazekat, és a földhöz vágta. Melaska és Lavrin csak úgy tátották a szájukat.

Motrja kiszaladt a lakásból. A nyomában Melaska.

– Ha harc, hát legyen harc! – kiáltott fel Kajdasné, berontott Motrja lakásába, megragadta a legnagyobb fazekat, és – földhöz vágta.

Karpo felugrott a padról. Azt hitte, az anyja megőrült.

– Az ördögbe magával Melaskával együtt! Tudom is, hogy fizessek meg egy ilyen fazékért! – kiáltott fel Motrja, s olyan sárga lett, mint a viasz. Beszaladt Lavrinék lakásába, fogta a szénvonót, és végighúzta a padon száradó fazekakon. A fazekak felnyögtek; a szilánkok szétszóródtak a padlón.

Kajdasné nem sokat teketóriázott, fogta a piszkavasat, Melaska az edényfogót, s uzsgyi Motrja lakásába! Kajdasné a piszkavassal a fazekakat egyelte, Melaska meg a kredencben lévő tálakat kínálgatta. A fazekak úgy potyogtak a polcról, mint az alma a fáról, mikor a föld reng. A Kajdas testvérek úgy elcsodálkoztak, hogy azt hitték, az asszonyok megvesztek.

Lavrinnak az jutott eszébe, nem-e megharapta az anyját egy veszett kutya. Karpónak is ugyanez volt a gondolata. Arra gondolt, hogy már Motrját is megfertőzhette. De látták, hogy szállingóznak a polcra a fazekak, és a kredencből a tálak, így odarohantak, hogy megvédjék a polcot és a kredencet. Karpo nagy nehezen lefogta az anyját, és elvette tőle a piszkavasat. Lavrin kitépte Melaska kezéből az edényfogót, és megmentette három mélytányér életét.

Az asszonyok alig kaptak levegőt. Mindhárman sikoltoztak, rikácsoltak, káromkodtak. A lakásban akkora volta a ricsaj, hogy semmit sem lehetett kivenni belőle.

– Te mérges kígyó vagy, nem ember! – kiabált Motrja. – Az ördög lánya legyek, ha szét nem verem a fejed a piszkavassal!

– Ki? te? nekem? az anyádnak? – sipákkolt Kajdasné. – Karpo! hallod, mit mond a te kis Motrjád? Ilyet mondasz nekem, a saját anyádnak? Karpo, fogd a kötelet, és akaszd fel a pitvarban a gerendára, de ha te nem, majd én végzek veled!

– Karpo, fogd a bikakötelet, s kötd ki három napra az anyád a legelőre egy oszlophoz, mint egy veszett kutyát, had ugassák a kutyák három napig, had köpködjék a nép három napig! Vagy megmérgez engem, vagy kettéhasít – sikoltozta Motrja.

– Mit beszélsz? Hogy engem az én fiam, a vérem, kikötözzön bikakötéssel a közlegelőre, szégyenszemre? – sipákkolt Kajdasné. – Fogok egy zsákot, és a fejedre húzom, mint egy veszett kutyának, mert mindnyájunkat megharapsz!

Kajdasné előhúzott a pad alól egy üres zsákot, és megindult Motrja felé.

Karpo csak a szemeit meresztette, nem tudta kire hallgasson: felakaszsa a feleségét, vagy az anyját kötözzze meg.

– Te, tolvaj! Elloptad a tojásainkat! – kiabálta Kajdasné, és a zsákkal a kezében Motrja felé indult.

– Hazudsz, nincs rá bizonyítékom! Te vagy a tolvaj, te loptál meg engem a munkában, egész évben! Úgy robotoltam neked, mint jobbágy az urának! – kiabált Motrja.

– Aztán miért nem hagytál itt, ha olyan rossz volt neked? – visított Kajdasné. – Miért is nem vittek el az ördögök Besszarábiába vagy a külhonba?

– Hű, e miatt az ocsmányság miatt futottam volna el külhonba! Eridj te az örvénybe vagy a gát alá! – kiáltozott Motrja. – Te tolvaj, te boszorkány!

– Ki? Én boszorkány? Tolvaj? – sipákkolt Kajdasné. – Nesze neked!

Kajdasné odacsavart egy fityiszt Motrjának, de nem találta el sem az orrát, sem a szemét. Motrja fogta a cirokseprőt, és a nyelét egyenesen Kajdasné szeme közé nyomta.

– Ó, jaj nekem! Ez az átkozott kígyó kiszúrta a szemem! – sírt föl Kajdasné, és a jobb szeméhez kapott.

A szeméből eleredt a vér. Lavrin és Melaska meglátták a vért, és dühbe gurultak. Az anyjuk védelmére siettek.

Lavrin ellökte Motrját. Motrja lefejelte a padot. Karpo Motrja védelmébe kelt, és ellökte Lavrint. Lavrin a kredencnek esett. A három mélytányér, amit megmentett a hirtelen haláltól, a fejére esett.

– Vágd le a lakást, Karpo, mert itt hagylak téged az átkozott anyáddal és az egész családdal! – jajveszékelt Motrja.

– A törvény elé ezt a zshiványt! A börtönbe vele! Vágd le a lakásukat, Lavrin, különben én magam mászok fel és vágom szét a zsúpokat!

Lavrin tényleg felbőszült. Fogta a létrát, nekitámasztotta a tetőnek, felugrott rá, s vágni kezdte a zsúpot Karpo lakásáról. A zsúpok potyogtak a földre. A lakásban mint száraz bordák villantak ki a szaru- és szelemenfák.

Eközben Kajdasné a vért szándékosan szétkenete az egész arcán, a mellén, a főkötője alatt megtépázta a haját, és elfutott a paphoz, majd a járásbírószágra, ahol nagy lármát csapott.

– Ó, Istenem! Húzzák meg az összes harangot! Karpo és Motrja megölték Lavrint, megölték Melaskát, és engem is megöltek! Mentsen meg, aki hisz Istent! – magán kívül kiáltozta Kajdasné a bíróságon. – Hívják össze a hromadát, most, rögtön!

A bíró és a jegyző, ahogy meglátták a vérző Kajdasnét, megijedtek, s elrohantak Kajdasékhoz. Mögöttük futott Kajdasné, és felverte az egész falut. A bíró és a jegyző beszaladtak az udvarra, s meglátták Lavrint élve, amint a háztetőn ül, és a zsúpokat vágja. A lakásból kifutott Melaska, épen és egészségesen, mögötte pedig Motrja.

– Mentsenek meg! – jajveszékelt Motrja. – Ha engem fejszével a fejemben találhatnak, tudja meg az egész hromada, hogy azt anyósom vágta belém! Mentsen meg, aki hisz Istent!

– Miért kiabálsz, te balga?! – kérdezte az előljáró. – Hiszen te élsz!

– Mentsenek meg, már megölt engem! – jajveszékelt Kajdasné.

– Maguk megvesztek, vagy mi? – mondta a jegyző. – Futkos az udvaron, és azt ordítozza, hogy már megölték. Mi történt itt?

– Ez történt! – meresztette az ujját a szemére Kajdasné.

– És te mit csinálsz ott fenn a tetőn? – kiáltott az előljáró Lavrinra. – Mássz le rögtön, és adj nekünk számot!

– Nem mászok, míg le nem vágom Karpo lakását – mondta Lavrin, és a bíró fejéhez vágott egy zsúpot.

– Mi a frászt dobálózol a zsúppal? Mássz le rögtön, vagy én megyek fel, cibállak le és húzok rád száz botütést – kiáltotta a bíró.

Lavrin kissé lehiggadt, miután levágott félszáz zsúpot, így lemászott. A bíró és a jegyző bementek a lakásba: Lavrin és Karpo lakásában halomra heverték a cserepek.

A lakásból kiszaladtak a gyerekek, meglátták a nagyanyjuk csurom véres arcát, és sikoltozni kezdtek. A kutyák ugattak, szinte vonítottak a jegyzőre és a bíróra. A faluból lassan összefutottak az emberek. A bíró a jegyzővel és néhány testületi taggal bevitte a Kajdas fivéreket, a feleségeiket és Kajdasnét a járásbírószágra. Nagy nehezen kibogozták az ügyet, és kötelezték Karpót, hogy válassza le a lakását, és építse fel külön a saját kertjében, mert Lavrinnak mint fiatalabb fiúnak joga volt az atyai házban maradni, de ezért haláláig gondoskodnia kellett az anyjáról. A hromada úgy határozott, hogy a portát fele-fele arányban fel kell osztani a Kajdas fivérek között.

A bíró Kajdasné szeme miatt két napra a hűvösre ültette Motrját.

A verekedés után Kajdasné lebetegedett. A szeme akkorára dagadt, mint egy tyúktojás. Később összement, de attól kezdve megvakult a jobb szemére.

– Uram! Mitől támadt civakodás a családban? – mondta Kajdasné. – Nem hiába: biztos, a mesterek nem a nyugodt életre, hanem civakodásra építették a házat.

Kajdasné kitalálta, hogy elmegy a paphoz, hogy megkérje, szentelje meg a lakásukat. Kajdasné nem mondta el se Lavrinnak, se Karpónak, nehogy tiltakozzanak, elfutott a paphoz, és megkérte, hogy szentelje meg a lakásukat.

Közeledett a szemihori búcsú, így az asszonyok hozzáfogtak kimeszelné a házakat. Motrja rögtön aznap bemászott a kemencébe, hogy kimeszelve azt.

Kajdasné hazaért a pappal, akivel jött a kántor és a sekrestyés is.

A pap behintette szenteltvízzel a lakást és a pitvart. Kajdasné megkérte, hogy Karpo házát is szentelje meg: mégis csak sajnálta a fiát.

Kajdasné kinyitotta Karpo lakásának ajtaját: a kemencepadkán két láb himbálódzott sarokkal felfelé, ujjakkal lefelé. A két vastag lábikra úgy meredezett, mint két fahasáb. A kemencében Motrja feküdt.

A pap behintette Karpo lakását.

– Anyám, miért szentelteti fel a mi lakásunkat? Talán megkértük, vagy mi? – mondta az anyjának Karpo.

– Azért, hogy a te feleséged ne dobáljon fazekakat, és ne verjen ki szemeket – mondta Kajdasné. – A mi házunkat a te Motrjádra építették.

– Akkor először szenteltesse meg magát, mert maga se ártatlan: ketten Melaskával több fazekat törtek össze, mint Motrja – mondta Karpo.

– Ne pimaszkodj, fiam! Még fiatal vagy. Emlékezz: gyerekeid, jószágaid vannak. Nézd csak...

– Szentelik vagy sem, de én levágom a lakásom, és felépítem, de nem a civakodásra – mondta Karpo, és azonnal hozzáfogott, hogy levágja a lakását, és felépítse a saját telkén.

Az udvar nem volt nagy, és ahogy megosztották, szemmel láthatóan még kisebb lett mindkét rész. A régi ház oldalával az utca felé állt, mivel a faluban a házak ablakait, ajtóit dél felé tájolták, és dél nem az utca felé esett. Karpo nem messze a Lavrinétól húzta fel a saját házát, ami Lavrinék ajtajának háttal állt. Motrja erősködött, hogy Karpo építsen egy olyan magas kerítést, hogy még a madár se tudjon átrepülni rajta. Karpo kénytelen volt elkeríteni az udvart és a veteményest is.

– Ha ezt már korábban megcsináltad volna, Karpo, a fazekak is egyben lennének, és az anyád szeme se fojt volna ki – mondta Motrja.

A Kajdas fivérek külön udvaron töltötték a telet, s a két család kezdett kibékülni. Először a gyerekek kezdtek átszaladozni egyik házból a másikba. Ők nem sokat törődtek a szüleik civakodásaival. A gyerekek után az apák kezdtek el egymáshoz átrohangálni gazdasági ügyeik miatt: hol a bárdért, hol a fúróért, hol a fejszéért, először a csűrbe, aztán már a házba is, majd utánuk, a kerítésen keresztül, az asszonyok is szép lassan beszélgetésbe elegyedtek. Csak Kajdasné nem járt Motrjához: a vak szeme örökre elvágta a hozzá vezető utat. Az ősi Kajdas hajlékra béke szállott. Hogy ne a kerítés körül rohángáljanak, Karpo és Lavrin csináltak a kerítésre egy átjárót.

A gazdasági ügyek és a közös haszon reménye csak erősítette a két fivér békéjét.

Miután Karpo különvált az apjától, sok időbe telt, míg összeszedte gazdaságát, és lábra tudott állni. Büszke és csökönyös ember volt, nem szeretett senki előtt megalázkodni, főleg nem a saját apja előtt. Csak egy pár ökre volt, s ha össze kellett fogni valakivel, soha nem az apjához ment ökrökért, hanem idegenek közt keresett társszántót. Lavrinra apja két ökre

maradt. Karpo összefogott Lavrinnal, s közösen szántottak, először Karpo földjét, majd Lavrinét. Karpo ment az eke mögött, Lavrin meg a hajcsár volt. A közös haszon ösztönözte őket, hogy segítsenek egymásnak a szántásban, a vetésben, a boronálásban és a kévehordásban is.

Éppen ekkor ért a kijevei vasút Szemihori közelébe. A parasztok lótarásba kezdtek, s fogatokkal szállították a vasúthoz a cukrot a közeli cukorgyárakból, a lisztet az úri és a zsidó malmokból. Karpo és Lavrin is vettek egy-egy kancát. S mivel egy lóval nem jutsz messzire, és sok árut nem szállíthatsz, ezért egy fogatba fogták a lovakat, és a nyereségen fele-fele arányban megosztották.

Az adók nagyok voltak, a földért sokat kellett fizetni: Karpo és Lavrin felismerték azt a tényt, hogy a föld nem terem eleget az adóra, így megélehetést kell találniuk az őszi és a téli munkamentes időszakra is.

A járási hromada megválasztotta tizedesnek Karpót.

– Karpo büszke és kegyetlen férfi, jó pribék lesz belőle, tőle lehet, hogy fognak félni az asszonyok és a menyecskék – mondta a gyűlés.

– Lehetne, tisztelt hromada, hogy Motrját válasszuk tizedesnek? – szölt közbe egy tréfálkozó férfi.

– Nem lehet, még kiszúrja az összes asszony szemét – nevetve kiáltották a többiek.

Megjött a járási parancs, hogy az utakat le kell garaszolni, a hidakat meg kell javítani, a mocsarakat fel kell tölteni. Karpo kiadta a munkát az embereknek, s először mindenkit a kertjük végében lévő hegyre vezényelt, hogy garaszolják le azt a lejtőt, amelyen az apja már egy tucat szekerét összetörte.

– Na, Lavrin, fogj egy ásót, és eredj a munkába – parancsolt Karpo a testvéreinek.

– A te Motrjátad hajtsd ki dolgozni – szólalt meg az öreg Kajdasné.

– Motrját is kihajtom. Azt hiszi, kivételezek? – mondta Karpo.

Tényleg ki kellett küldenie a munkába a feleségét is. Az emberek felásták a lejtőt keresztben, úgy ahogy azt egykor a megboldogult öreg Kajdas javasolta, s az asszonyok még el is hordták a földet a kabátszárnyukban Karpo kerítése alá.

Jó néhány év eltelt már a jobbágyság óta. A hromada kezdett éledezni, hogy kiálljon az érdekeiért és a jogaiért.

A hromada a dolgot egy zsidóval kezdte. Egy gazdag kisvárosi zsidó jó pénzt fizetett az úrnak, hogy az úri földre kocsmákat építhessen. A kocsmáival négy oldalról körbefonta a falut, és olcsóbb áron mérte a horilkát,

mint a falusi kocsmá. Az emberek így a zsidó kocsmákba jártak. A falusi kocsmá üresen állt, még csak feléje se néztek.

A bíró összehívta a hromadát. A Kajdas fivérek kiabálni kezdtek a gyűlésen.

– Tisztelt Hromada! – szólt Karpo. – A faluból senki se vegyen horilkát a zsidó kocsmáiból! Fogjuk körül tízesével, százasával a kocsmákat, és ha kell, karókkal kergessük el az embereket!

– Én magam is karót ragadok, és elhajtom, ha kell, még a saját anyámat is! – kiáltotta Lavrin. – Üljenek csak tétlenül a zsidók egész nyáron a hordóikon! Üljenek, és menjenek!

– Jól mondják a Kajdas fivérek! – zúgott fel a hromada. – Állítsunk őrséget, és ne engedjünk senkit a zsidó kocsmáiba!

A hromada megvitatta az ügyeit, majd feloszlott.

A zsidó látta, hogy ennek már a fele se tréfa, fogott egy vödör horilkát, elvitte a bírónak, egy másikat a jegyzőnek, behívta a kocsmába a tíz férfit, akit a hromada rendelt oda, s odatett elébük is egy egész vödör horilkát.

– Mit akarnak – szólt a ravasz zsidó –, miért szorongatnak engem? Mindannyian jól járhatunk. Felemelem az árakat a kocsmáimban olyanra, mint a magukéban, s ráadásul még negyven rubel váltságdíjat is fizetek a járásnak.

– És most rögtön fizetsz? – kiáltották a férfiak.

– Na, ugyan miért ne fizetnék a jó embereknek; azt hiszik, mert zsidó vagyok, már lelke sincs? Kész vagyok a templomnak is adni. De mit szaporítsuk a szót! Nézzék a keresztet, ha nekem nem hisznek!

És a zsidó keresztény módra keresztet vetett.

– Látjátok! Egy zsidó keresztet vet! – zúgolódtak az emberek.

– Azt hiszik, én nem tisztelem a maguk vallását? Kész vagyok úgy élni magukkal, mint testvéreimmel – hízelgett a zsidó. – Tessék, még egy vödör horilka. Szura! Hozz már a vendégeknek heringet meg néhány veknit! – kiáltott a zsidó a feleségének.

Szura felsóhajtott, mert nagyon sajnálta a heringet, de előhozta, és az emberek elé tette az asztalra.

– Egyenek, jó emberek! Azt hiszik, hogy sajnálom maguktól? – mondta Szura. – Óh, weh mir, óh! – már halkán tette hozzá, kifelé menet a helységből.

Az emberek ettek-ittak, és csak hallgatták Berkót, mintha csak cimbalmon játszott volna nekik azokkal a hízelgő szavaival.

Az egykori jobbágyok hegyezték fülüket, és hallgatták Berkót. A horilkával édesített, heringgel fűszerezett szavai el is jutottak a szívekhez. Nem tudták, hogy a zsidó azt a negyven rubelt, valamint a heringre és a horilkára valót is, amit ingyen isznak nála, végső soron az ő zsebükből húzza ki – hol a lecsalt römpölyökkel, hol a vizezett horilkával, hol a magasabb árákkal.

Az emberek úgy elolvadtak, mint a viasz, és dicsérni kezdték a zsidót. Némelyek már teljesen részegek voltak.

– Nos, Uraim, igen tisztelt Uraim! Ki most az úr maguk között! Maga, Hricko, most úr! De még milyen! Amit csak akar, azt tehet a járásban! Maga, Petro, most a falu gazdája, mint egy fejedelem! Most maguk az urak, a régi uraknak már leáldozott! – hízelgett a parasztnak Berko. – Így hát, uraim, megkérlek, hogy adják nekem a maguk kocsmáját is, és hogy engedjék be az embereket a kocsmáimba? Negyven rubelt adok a járásnak, és a maguk kocsmájáért is rögtön leteszem az asztalra a pénzt.

– Derék zsidó! – kiáltotta az egyik részeg paraszt – még a pénzt is rögtön ideadja. Kiállunk az érdekében!

– Hogyne segítenénk, még a templomnak is ad!

Éppen ekkor jött a vásárról Karpo Kajdas, meglátta az úri kocsmá körül a nagy tömeget, és megállt. Berko tudta, hogy Karpo nem szereti a horilkát, és hogy a hromada előtt ellene lesz majd. Elbújt hát a szobában.

– Egészség, Karpo! – kiáltotta Hricko, és ölelgetni, csókolgatni kezdte Karpót. Hricko szúrós, borostás arca úgy szurkálta Karpo arcát, mint ezer tű.

– Egészség... – arcát elfordítva szólt Karpo – elég már!

– Egészség, sólyomfi! Gyere be a kocsmába, és igyál meg velünk egy pohárával! – makogta Hricko, megint elkapta Karpo nyakát, és az arcába cupogott.

Hricko szakállá úgy megkarcolta Karpo arcát, hogy a vére is kicsordult.

– Szállj már le rólam, az anyád keservit! Majd csókolózok én teveled! Még a vérem is kicsordult!

– Szívem! galambocskám! már nem is iszol velünk, csak egy kupicát, egy fél kupicát! Olyan derék zsidó van itt, hogy csak, na! Azt ki se lehet mondani!

Hricko ismét kitárta a karjait, és már csücsörítette az ajkait.

– Maradj már magadnak! Menj, ölelgesd és csókolgasd a kancámat, ha csókolózni támadt kedved – mondta Karpo. – És minek isztok horilkát a zsidó kocsmájában? – kérdezte Karpo.

– Azt ki se lehet mondani – mondta Hricko –, olyan derék zsidó van itt, de olyan, az ördög tudja hol terem az ilyen derék. Adakozik az Istennek, az összes szentnek, és a templomnak is ád. Ez aztán a ritkaság!

– És azt már elfelejtettétek, hogy épp ti miben állapototok meg a gyűlésen?

– Szívem, galambocskám, fehér hattyúcskám! – mondta a részeg Hricko, miközben Karpo orrához dörgölte tühegyes szakállát. – Ne idegenkedj a mi kenyereinktől meg a sónktól!

Karpo észrevette, hogy részegekkel van dolga – csak az idejét vesztegeti, s ostorával rávert a lovára. Szekerével tovább ált.

– Karpo! Karpo! Gyere be, csak egy cseppre, egy fél cseppre! – a szekér mögött futva, hátulról kiabálta Hricko.

Másnap összeült a hromada. Karpo is eljött, és leesett az álla.

A hromada már más nótát fúj; a bíró és a jegyző a hromadához húztak, és egyre csak azt kiáltozták, ne csak hogy engedjék be a zsidó kocsmáiba az embereket inni, de még a falusi kocsmát is adják el Berkónak... mert Berko azonnal fizet...

– Tisztelt hromada! Rossz ötlet a maguké, én nem támogatom! – mondta komoran Karpo, és félrehúzódott.

A hromada eladta Berkónak a falusi kocsmát, bár Berko nem adott pénzt a templomnak, csak a részeg parasztokat bolondította.

Drágán megfizetett aztán a hromada a ravasz zsidónak...

Berko nem csak gabonát fogadott el a horilkáért, de még lopott szénát és szalmát is. Az emberek zsákszámra hordták a gabonát Berko kamrájába, Berko pedig csak simogatta a szakállát fehér kezével, nézte, hogy hemperegnek a részeg parasztok a kocsmái előtt, s azon nyomban méreg drága árat szabott ki a horilkára az összes kocsmában.

IX

Egész télen és tavasszal a Kajdas család összhangban élt. Kajdasné, akit a falu már félszemű kurátorasszonynak csúfolt, ugyan haragudott Motrjára, de a két menyecske erre ügyet sem vetett, békében éltek egymás mellett. Lavrin szerette Melaskát: soha meg nem ütötte, egy ujjal sem bántotta, s még csak nem is szidalmazta. Motrja gyakran rágta Karpo fülét, de Karpo nem szeretett vitatkozni, inkább hallgatott.

De beköszöntött a tavasz. A két Kajdas ház nagyon közel állt egymáshoz, és a két udvar is csak egy rozoga kerítéssel volt elkerítve.

Melaska uborkát ültetett közvetlen a kerítés mellé. Az uborkák úgy összenőttek, mint valami zöld gyapjú. Megjelentek az első szemek. Motrja kakasa átugrott a kerítésen, és nekiesett Melaska uborkáinak. A kakas felkukorékolt, és áthívta a tyúkokat is. Motrja összes tyúkjá átrepült a kerítésen, egyenest az uborkára. A tyúkok mögött a csibék is átbújtak a kerítésen. A kotlós egy lyukat kapart az uborkabokrok kellős közepébe.

Az öreg Kajdasné kijött a kertbe, meglátta ezt a borzalmat, és a fejéhez kapott. Kitapogatott egy botot a lába alatt, és a tyúkok közé vágta. A bot eltalálta a kakast; a kakas felkiáltott, és átvonszolta törött lábát a kerítésen. Két tyúk a helyszínen elpusztult.

Motrja kiszaladt, és meglátta a kakasát. A kakas a földön húzta a lábát.

– Mama, maga törte el a kakasom lábát? – kiáltott Motrja a kerítésen át Kajdasnéra.

– Na, mégis ki? És ha még egyszer a te tyúkjaid átjönnek a mi uborkánkra, megsütöm és meg is eszem őket!

– Akkor ki is fizeti! Tán nincs bíró a faluban? – mondta Motrja. – Nem volt elég hely a kertben az uborkának; közvetlen az átjáró mellé kellett ültetni. Karpo, látod, mi folyik itt?

– Na, mi? A kakas húzza a lábát – szólt nyugodtan Karpo.

– Karpo! Menj át az anyádhoz, és mondd meg neki, agyon ne merje ütni még egyszer a tyúkjaimat – erősködött Motrja.

– Hmm! – a ház tövében állva hümmögött Karpo.

– Karpo! Hallasz, vagy megsüketültél? – kiabált Motrja.

Karpo csak állt, és a kakast nézte.

– Karpo, te süket vagy, vagy az örületbe akarsz kergetni? Menj át, és szidd le az anyádat!

– Menj át te, s felőlem szitkozódjál egész estig – halálos nyugalommal mondta Karpo.

– Megyek, bizony, át is megyek. Jól van! Az anyja agyonüti két tyúkomat, eltöri a kakas lábát...

– Szórd be, szórd be paprikával! – hamiskás mosollyal mondta Karpo.

– Szaladj, fizesse meg Lavrin a kakast! – kiáltotta Motrja Karpo fülébe.

– Na, még hangosabban, nem hallom! Sót is szórj a paprikához, mert rég nem ettek belőle!

– Menj, szórjál te az anyád orrába és szájába paprikát – sikoltzott Motrja.

– De harapós vagy te Motrja, bár egykor épp e paprika miatt szerettelek. De ez már túl csípős!

– A ménkő csapjon beléd, te naplopó! – kiáltotta Motrja, ahogy Karpo felé indult.

– Hagyj békén, mert úgy fellöklek, hogy fejre állsz! – szólalt meg nyugodtan Karpo, sandán Motrjára nézett, s összehúzta szemöldökét.

Motrja félreállt.

Épp aznap este Lavrin malaca orrával kifeszítette a kerítést, és átszökött Motrja krumplijába. Ahogy ezt Motrja meglátta, felkapott egy vesszőt, s rávágott a malac hátára. A kismalac felvisított, s a két hátsó lábára lebénuult. Motrja a lábánál fogva átdobta a kerítésen Lavrin udvarára. Az öreg Kajdasné kiszaladt a házból, meglátta a kismalacot, s hatalmas botrányt csapott.

– Ki törte el a malacunk hátát?

– Én voltam! – kiáltott fel Motrja a házuk sarka mögül. – Ne mászkáljon az én kertemben. Ezt kapták a kakasért!

Motrja a házuk mögött állt, és szándékosan Kajdasnét figyelte. Éles hangon rákiáltott Kajdasnéra, megfordult, és befutott a házba.

– Lavrin! Melaska! Emberek! Fussatok ide! Látjátok, mit csinált a mi kis Motrjánk?

Lavrin és Melaska kifutottak a házból, és a szerencsétlen kismalacra néztek. Sajnálattal és bosszússág fogta el őket.

– Már tényleg nem lehet tudni, mit ki nem talál – szólott megdöbbenve Lavrin.

Motrja a ház mögött állt, és éppen erre várt. Úgy kiugrott a ház mögül, mint kozák a mákból.

– Itt vagyok! Hallom ám, hogy átkoztok! Ezt nektek, a kakasomért! És a tyúkokért, amelyeket anyósom agyonütött. Most pereljetek be!

Motrja, amennyire csak bírta, áthajolt a kerítésen Lavrin udvarára, s összezsapta ökleit, mintha Kajdasnét akarta volna megütni; aztán sarkon fordult, s úgy eltűnt a ház mögött, mint a kámfor.

– Megállj, te szuka! Kitekerem a kakasod nyakát! – mondta Kajdasné.

Kajdasné fogta a kócot, és leült a ház mögé fonnai, és egyre az uborkát figyelte. Egyszer csak Motrja kakasa felrepül a kerítésre; csapkodni kezd a szárnyaival, felkukorékol, és – zsupsz, Lavrin uborkái közé. Kajdasné felpattant a helyéről, és a kakashoz osont a kóccal. A kakas csipkedti az uborkát, és csak: kot-kot-kot-kot! mintha Kajdasnét heccelné. Kajdasné hozzávágta a kócot, és fejbe kólintotta. A kakas megkegyült. Kajdasné elkapta, kitekerte a nyakát, aztán levágta, leforrázta, megkopasztotta, és beletette a borscsba.

De éppen akkor jöttek át Motrja gyerekei Melaska gyerekeihez játszani. Az idősebb fiú meg is látta a törött kakaslábat, amint a fazékból ágaskodott kifelé. Azonnal átrohant az anyjához, és beszámolt róla.

Motrja átfutott Lavrin házába, a kemencére nézett, hogy azt se mondta, jó napot. Ó, borzalom! szörnyűség! valóban ott ágaskodott egy hatalmas törött kakasláb, dudorral a közepén, levágott karmokkal. Motrja szó nélkül megragadta a lábánál a kakast, kihúzta a borscsból, és kiszaladt vele a házból.

– Ó, mama! – kiáltotta az egyik gyerek az öreg Kajdasnénak. – Kiszaladt a kakas a fazékból, és csak egy csíkot hagyott maga után a kemencén.

A mama csak felfújta az arcát, és hallgatott. Melaskának kellemetlenül esett. Lavrin elmosolyodott.

Motrja kezében a kakassal beszaladt a házába, és Karpo elé állt.

– Látod mit művel az anyád? Nesze neked, itt a sózott paprika! Menj, szórd tele a száját paprikával, és még a vak szemét is hintsd meg! Teljesen megkergült, paprika nélkül is. Vagy ez tán nem a mi kakasunk? – mondta Motrja.

– A mienk. Minek vágtd le?

– A te anyád tekerte ki a nyakát, és már a borscsba is beledobta. Menj, szúrd ki az anyád másik szemét is! Milyen gazda vagy te? Semmit nem mondasz neki? Az anyád egy boszorkány; nemsokára a gyerekeket is levágja, és a borscsba dobja. Menj, és szaggasd meg a haját!

Karpónak nagy veszteség volt a kakas. Az okozott kár miatt megharagudott az anyjára, ezért átment leszidni az anyját és Lavrint.

Visszajött, ám ezalatt Motrja megparancsolta a gyerekeknek, hogy fogják meg Melaska fekete kakasát, és hozzák be a házba. A fiúknak csak ennyi kellett. Átrohantak Lavrin kertjébe, megfogták a fekete kakast, és elhozták anyjuknak. Motrja bevágta az ólba.

Ekkorra a két udvar közti rozoga kerítés teljesen elkopott. Árok nem volt, így a disznók is kezdtek átszökösni a kerítésen. Másnap Karpo udvarába átugrott Lavrin pettyes kandisznója, és a krumpliban kezdett el tevékenykedni.

Motrja meglátta a kandisznót, és nagy lármát csapott. Ő edényfogót, a gyerekek piszkavasat ragadtak, és így, csapatban mentek a disznónak. A gyerekek mögött jöttek a kutyák is. Motrja és a gyerekek behajtották a disznót a saját istállójukba, és bezárták.

Lavrin a kerítésen át kiáltozott, hogy Karpo engedje ki a disznáját.

– Hogyisne! A disznót lefoglaltuk. Fizesd ki, akkor viheted – a kerítés mögül kiáltotta Motrja –, ha nem fizetsz, adj nekem fél zsák krumplit!

Lavrin megvakarta a tarkóját, és bement a házba. Kajdasné csak a fogaikat kocogtatta.

Ugyan azon a napon Karpót és Motrját elhívta a komájuk a kocsnába, hogy megigya a keresztelő utáni áldomást. Karpo kancája az udvaron a kocsnihoz kötve álldogált, s épp szénát evett. Karpo gyerekei eloldozták a lovat, és az udvaron lovagolni kezdtek rajta. A ló hirtelen kirántotta a kantárt, örömeiben rúgott egyet a hátsó lábával, és átugrott a kerítésen Lavrin kertjébe. A rozoga kerítés, úgy megingott a ló patái alatt, mint egy darab vászon, és a veteményesre dőlt. A ló nekilátott Lavrin cékláját legelni.

Lavrin gyerekei befutottak a házba, és tudtul adták a nagyanyjuknak és az apjuknak. Mindnyájan kiszaladtak a házból, karót ragadtak, és a ló után eredtek. Melaska és Kajdasné két oldalról megfogták a sörényét, bevezették az istállóba, és bezárták.

Karpo gyerekei mindezt végignézték az udvarról. Elszaladtak a kocsnába, és elmesélték, hogy a lovuk a nagyanyjuknál van fogságban az istállóba zárva.

Karpo és Motrja már kissé ittasak voltak, s hazaszaladtak.

– Micsoda? Lehetséges ez? A rühes disznajukért cserébe el merték lopni a lovunkat? – hazafelé menet kiabálta Motrja.

– Megmutatom én nekik, hogy az én lovam nem ugyanaz, mint az ő kakasuk – mondta mérgesen Karpo.

Karpo és Motrja hazaértek. Az öreg Kajdasné a ház körül járkált: Motrját várta. Az ajkai már szitokra álltak, de nem volt kivel veszekednie. Ahogy meglátta Motrját, megrázta magát.

– Miért fogták be a lovunkat, mama? – kiáltott Motrja Kajdasnéra.

– Húztam volna át az ostoba lovat a kerítésen? Azért zártam be, hogy ne ugráljon át a mi kertünkbe – szólt Kajdasné.

Nem egy fekete felhő volt az, ami a kék tenger felől úszik, hanem Motrja és Karpo jött a házból a kerítés felé. Nem egy szürke felhő szállt fel a liget fölé, hanem a csalfa szemű Kajdasné közeledett a kerítéshez, mögötte Melaska Lavrinnal, utánuk pedig a gyerekek. A két család komoran és leverten közeledett egymáshoz, mint két fekete felhő. Motrja a kerítés mellett állt: nagy és magas volt, akkora, mint Karpo, széles homlokkal, megnyúlt arccal, tüzesen izzó apró fekete szemekkel. Egy szál inget és egy szűk kötényt viselt. Takarékos, de fukar módon vágta le, hogy éppen csak körülérje. A szűk kötény ráfeszült a derekára. A főként, ami akkora

volt, mint egy lábas, egy hosszú nagyfejű bújtatófára hasonlított. Motrja mögött állt Karpo, egy rövid szűk ujjú ingben, széles fehér durva vászonnadrágban. Mögöttük álltak Karpo gyerekei, szűk nadrágban, rövid ujjú ingben, térdszoknyában.

A kerítés túloldalán állt Kajdasné, aki magas és sovány volt, mint egy kötőtű, katrincában, bő hófehér ingben, hatalmas kendővel a fején. Vak szeme úgy fehérlett, mintha egy tű fokán készülne cérnát átfűzni. Kajdasné mögött állt Melaska, fehér ingben, zöld és kék virágmintás új piros kötényben, és egy bő zöld szövetszoknyában. Melaska mellett állt Lavrin, bő fehér csíkos sötétkék nadrágban, csizmában. Melaska kivirult, az arca kikerekedett. A szeme, vékony szemöldöke ragyogott a napfényben, az arca a halántékától az álláig vörös pírban égett. A tüzes nap beömlött az udvarra, az emberekre, tetőtől talpig elöntötte őket. A hatalmas fekete kendő úgy virított Kajdasné, mint egy magas cölöpre felakasztott fazék.

Melaska úgy ragyogott, mint az udvar közepére ültetett bangitabokor. A szikrázó napsütés mindnyájukat elöntötte, vibrált, körülfolyna az asszonyok és a gyerekek fejét, mintha valami aranyfolyó csordogálna közöttük, mintha egy vékony aranyszálaláncfonal tekeregne az emberek, a házak, az egész kert körül. A kutyák a házak mellett álltak, a farkukat csóválták, és az emberekre bámultak. Azt várták, mikor hívják őket, és uszítják rá valakire.

– Minek oldozták el a lovunkat, és zárták be az istállójukba? – kiáltotta Motrja. – Mert nem a szentek szálltak alá az égből, és oldozták el!

– Nyugodj le, te sátán! Ki oldozta el? A te gyerekeid lovagoltak az udvaron, és engedték el azt – kiáltotta Kajdasné.

– Anya, a mama oldozta el a lovat, és engedte el az udvaron! – a ház mögött meghúzódva hazudták Motrja gyerekei.

– Nem, nem a mama! Vaszil oldozta el és lovagolt rajta, míg el nem engedte, a ló meg rúgott egyet a hátsó lábaival, és átugrott a mi kertünkbe! – kiáltotta Lavrin fia.

– Nézd csak a kerítést, te szuka! Ezt a te lovad döntötte fel. Fizess három rubelt, és add vissza a disznónkat, akkor elviheted a lovadat – kiáltozott Kajdasné.

– Hogy mi? A hitvány, tetves malacuk miatt vették el a mi lovunkat? – arcat az égre emelve jajveszékelt Motrja.

– A ti lovatok a tetves és a férges, nem a mi disznónk – kiáltozott Melaska anyósa válla mögül.

– Na, még ez is beleszól! Hallgass inkább, ne ugass – kiáltotta Motrja Melaskának.

– Adjál nekünk három rubelt, ha nem, elmegyünk a bíróságra beperelni téged – szólt Melaska.

– Még ő menne a bíróhoz! Töröld meg először azt a taknyos orrodát, és aztán menj a bíróhoz – kiáltotta Motrja.

– Ne gúnyolódj, mert szembe köplek – mondta Kajdasné.

Az asszonyok a kiáltozásukkal az egész falut felverték. Korholásaik úgy kongtak, mint a harangok a toronyban, bezengték az egész árkot, az összes ligetet. Az utcabeliek összefutottak, a kapun és a kerítésen át bá-mészkodtak. Egyes szomszédok megpróbálták beavatkozni, békítgették őket, csitítgatták Motrját.

– Ilyenek ezek az átkozott Balasék! Vagy tán nem ismerik őket? – kiáltotta Motrja az embereknek.

– Ilyenek ezek az átkozott Dovbisék! Vagy tán nem ismerik őket? – jajgatott Kajdasné. – Ez meg itt azoknak az ördögfarkú farkasfattyá!

– Elég a káromkodásból! – kiáltott egy férfi a kerítés mögül.

– Hogyne lenne már elég! Ezek a senkiházi, semmirekellő Balasék! Talán nem ismerik őket? Ezek azok a bivevci naplopók, akik az öregeket becsapják a vásárban! – kiabált Motrja. – Ez úgy kicsípte magát, mintha húsvét lenne, az apja meg batyuval járja a falut!

– Úgy hazudsz, mint a vízfolyás! De nem jól tudsz ám hazudni! Nincs hozzá elég eszed, se tehetséged – kiabált Melaska.

– Na, neked meg annyi eszed van, mint egy lyukas fazéknak; csakúgy, mint az anyósodnak! – kiabálta Motrja, fogott két karót, és megindult velük Lavrinék udvarába.

– Mit vétettem én neked, hogy így gúnyolódsz? – kiáltotta Kajdasné, és olyan gyorsan a kerítéshez szaladt, hogy Motrja eldobta a karókat, és elépett a kerítéstől.

– Adja vissza a lovamat! – kiáltotta erre Karpo. – Mert ha nem, én magam hozom vissza!

– Dehogy viszed! Előbb add vissza a kanomat, és még fizess is! – vágta rá Lavrin.

– És mire fizess nekem? A te malacaid az én kertembe ugráltak át, az én lovam, meg a tiédbe. Add vissza a lovam, vagy feltöröm az istállót egy karóval – kiáltotta Karpo.

– Nem adom! Felőlem mehetsz a bíróhoz pereskedni – kiáltott Lavrin.

Karpo halálsápadt lett. A fejében kissé zúgott a horilka. Felkapott egy karót, átugrott a kerítésen, és az istállóhoz rohant. Az istállóból az ajtó feletti lyukon át leskelődött nyugodtan a ló hatalmas szemeivel. Mindannyian csak álltak, és csendben nézték Karpót; nem merték lefogni, mert tudták, hogy úgysem enged, ha megharagszik. Egyedül Kajdasné futott az istállóhoz és állta el az ajtót.

Karpo vállon ragadta az anyját, teljes erejéből az istállónak nyomta, és rákiáltott, mint aki megőrült:

– Na, egyen meg, vagy én eszem meg magát!

Karpo úgy megrázta az anyját, hogy a rozoga istálló teljesen beleremegett. Az öregasszony felkiáltott, kiszabadult, s kirohant az udvarról. Karpo, kezében a karóval, utána eredt. De az öregasszony fürge volt, s úgy elszaladt, mint egy kislány. Karpo, robusztus alkatával, hatalmas csizmájában, sehogy se tudta utolérni.

– Csak a fejét, hogy meg ne sántuljon! Szúrd ki a másik szemét is! – kiabált az udvarból Motrja.

Lavrin Melaskával Karpo után futott, hogy megvédje az anyját.

Kajdasné lefutott a hegyről, és elszaladt a tóig. Karpo már csaknem utolérte. Kajdasné már a feje fölött érezte a karót, és az ijedségtől beugrott a tóba, hogy a szoknyáját se húzta fel. Karpo a vízhez ért, és megállt.

– Nem ér annyit az anyám, mint a csizmám! – kiáltotta Karpo a partról.

– Segítség! Mentsen meg, aki hisz Istent! Jaj, mindjárt megfojt! – térdig a vízben állva kiáltozott Kajdasné.

– Nem fullad meg, öreganyám, még az öreg békának is csak térdig ér a víz – mondta egy férfi, aki épp az ökreit itatta.

Karpo a vízbe köpött, hazament, és lefeküdt a csűrbe aludni. Kajdasné csurom vizesen, a füle tövéig maszatosan kimászott a vízből, és egyenest a paphoz futott. Végigment a falun, rikácsolt, a fiára és Motrjára panaszkodott az embereknek.

Lavrin, Melaska, a gyerekei és egy egész tömeg – mindnyájan végigkísérték Kajdasnét a falun. Kajdasné megérkezett a paphoz, és siránkozni kezdett, Karpóra és Motrjára panaszkodott.

– Atyám! Egyedül maradtam, nincs aki megvédne engem. Motrja kiverte a szemem, ma meg Karpo kis híján megfojtott.

A pap elküldte Kajdasnét a bíróságra. El is ment a bíróhoz. Az emberek és a gyerekek követték őt. A bíróság úgy határozott, hogy vagy adnak Karpónak tíz botütést, vagy Karpo fizet az anyjának öt rubelt, hacsak bocsánatot nem kér tőle, és ki nem békül vele.

Karpo estére kialudta magát. Beidéztek a bíróságra, és bár tizedes volt, a deresre akarták húzni, és ráverni tíz botot.

Nagy szégyen érte Karpót. Ő nem járt úrdolgára, az urak se verték. Bocsánatot kért az anyjától, és a két Kajdas fivér ismét kibékült. Hogy a malacok ne ugráljanak át, ősszel körbevették árokkal az atyai kertet, és még borsófával is körbeültették.

A Kajdas fivérek között az összhang ismét helyreált. Először megint a gyerekek szaladoztak át egymáshoz játszani; utánuk a két testvér kezdett átjárni egymáshoz, végül az asszonyok is megbékéltek, bár elsősorban tőlük indult az egész veszekedés. A két testvér teljesen kibékült, hogy még a kereszt alá is Lavrin tartotta Karpo gyerekét.

Elmúlt a tél. Ismét beköszöntött a nyár. Az aranyló nyár vizályt hozott magával a Kajdas fivérek közé. Ez a vizály most egy körtefa miatt kezdődött.

Ahogy a hromada felosztotta a két testvér között az öreg Kajdas kertjét, Karpo részére jutott egy körtefa. A kerítés a körtefa mögött egy rőfre húzódott. Az a körtefa Lavriné volt. Lavrin még legénykorában a két kezével oltotta be a vén fatönköt. A körte úgy megindult felfelé, mint egy fűzfa. Az apja ajándékozta Lavrinnak azt a körtefát karácsonyra akkor, mikor Lavrin a vacsora közben tüsszentett. A családban mindenki Lavrinénak tekintette azt a körtefát. Az utcában is mindenki tudott erről.

A körte magasra és terebélyesre nőtt, de sokáig nem hozott termést. Lavrin nem egyszer, nem kétszer megjegyezte Karpónak, hogy az udvara magába foglalja a körtefát. De amíg a fa nem hozott termést, addig gond se volt.

Szerencsétlenségükre, azon a nyáron a körtefa épp hozott termést, de még milyet. A körték ökölnyi nagyok voltak, és olyan édesek, mint a méz. Ilyen körte az egész faluban nem volt. Olyan bőséges termés lett, hogy a fa ágai majd leszakadtak.

Lavrin gyerekei megtudták, hogy a körtefa, bár a nagybátyjuk kertjében van, nem az övé, hanem az apjuké. A nagyanyjuk részletesen elmesélt nekik mindent, és rábeszélte őket, hogy másszanak át a kerítésen, és rázzák le a körtét.

A gyerekek csak erre vártak. A fiúk felmásztak a fára, és rázni kezdték, a lányok meg felkapkodták az ingmellükbe. Ám ekkor kiszaladt a házból Motrja néni.

– Mit rázzátok a mi fánkat! – kiáltott Motrja az unokaöccseire, unokahúgaira.

– Ehe! ez nem is a maguk fája! A mama mondta, hogy ez az apa fája, és nem a Karpo bácsié – mondták a gyerekek, és szedték tovább a körtét.

– Majd adok én nektek körtét! Azonnal rázzátok ki az összeset a gelebetekből, mert fogok egy szál csanát, oszt úgy elverem a szoknyátokat, hogy azt se tudjátok hova fussatok.

Motrja a csalánbokorhoz szaladt. A gyerekek felvisítottak, és felugrottak a kerítésre, mint a kismacsák. A kiáltásukra kifutott a házból Melaska.

– Miért vered az én gyerekeimet, Motrja? – kérdezte Motrját Melaska.

– Azért, hogy ne lopkodják a körtéimet – vágott vissza a kerítés mögül Motrja.

– Az talán a te körtéd? Az a mi körténk; tán nem tudod, vagy mi? – mondta Melaska.

– Még azt találd ki! Hogy a mi kertünkben van, és még a ti körtétek! Biztos, az anyósod tömkölte tele a buta kis fejcskédet ilyen zagyvaságokkal – mondta Motrja.

Kijött a házból Lavrin, és a gyerekek védelmére kelt. Rákiáltott Motrjára, hogy a körte az övé, s erről még az egész falu is tud, hogy a gyerekeinek joga van lerázni a körtét, ha úgy akarják. Kajdasné is kiszaladt a házból, és már szidta is Motrját torkaszakadtából.

– Menjetek, gyerekek, és rázzátok csak bátran azt a körtét! Az a mi körténk – mondta a gyerekeknek Kajdasné.

– Másszanak csak át még egyszer az én kertembe, eltöröm a lábukat egy bottal! – kiáltotta Motrja.

Akkora körték lógtak a fán, mint a fazék, s olyan sárgák, mint a viasz. A gyerekek szívesen megritkították volna, habár más portáján volt, ugyanakkor az anyjuk és a nagyanyjuk is azt mondta, hogy lehet, sőt le is kell szedniük.

A gyerekek titokban megint felmásztak a fára. Motrja kiszaladt egy pálcával, és a végigvágott a gyerekek hátán.

Lavrin udvarán nagy lárma kerekedett. Már nem az asszonyok szitkozódtak a kerítésen át, hanem a férfiak. Lavrin azzal érvelt, hogy a körte az övé, mert ő oltotta be, neki ajándékozta oda az apja, Karpo pedig azzal, hogy az övé, mert az ő kertjében van.

– Ha már egyszer így alakult, akkor is a körte feléhez jogom van, mert a fa az enyém. Ha nem teszik, elmehetsz, és beperelhetsz – mondta Lavrin.

– Nem adom a felét se, mert a fa az én földemen van. És nem érdekel, mit mondott egykor apánk – mondta Karpo.

A gyerekek folyton átmásztak nagybátyjuk kertjébe, Motrja meg folytan bottal fogadta őket. A testvéreknek a bírósághoz kellett fordulniuk. A bíróságon úgy határoztak, hogy Karpo minden évben adja oda Lavrinnak a termés felét, vagy csatolják a körtét a földdel együtt Lavrin kertjéhez két rőf szélesen, és adja oda a földet Lavrinnak örökre.

– Még mit nem! hogy odaadjak két rőföt a kertemből! – kiáltotta Karpo. – Nekem Lavrin körtéje nem kell, de a földet nem adom! Felőlem fogja, és vigye át a körtét a saját udvarára – mondta Karpo.

– De, ember, a fát nem lehet átrakni – mondta az előljáró –, kivágni meg bűn lenne egy ilyen jó fát. Add oda minden évben Lavrinnak a termés felét, aztán menjetez isten hírével!

Lavrin és Karpo kijöttek a bíróságról, és kissé megbékéltek. Karpo ráállt, hogy odaadja Lavrinnak a körte felét.

Hazaértek. Karpo felesége azonban más nótára kezdett.

– Minek adnánk nekik a felét? Meglehet ilyet csinálni? Legközelebb azt akarják, hogy adjuk oda a krumpli és a cékla felét. Minderre az anyósom beszélte rá a bírót.

Motrja továbbra is bottal kergette el Lavrin gyerekeit a kertből, míg a körtét teljesen le nem szedték, hol Motrja, hol Lavrin gyerekei.

Eltelt a tél, megint beköszöntött a nyár. Az a nyavalyás körte, mintha direkt csinálná, még magasabbra, még szélesebbre nőtt, s megint olyan bő termést hozott, hogy majd összeroskadt. Három zsák körte termett, ha nem több. A körték hatalmasak voltak, és sokat értek a piacon. Ez már értékes rubelekkel kecsgetett, ami a falusi ember számára bizony nem volt tréfadolog.

Kezdetét vette ugyanaz a komédia. A körte még be se érett, de Lavrin gyerekei már úgy ellepték, mint a méhek. Motrja kiszaladt a szénvonóval, elhúzta a gyerekek nótáját, s még a körtét is elszedte tőlük. Melaska emiatt megharagudott, s mint egy felbőszült anyafarkas átrohant Motrjához, és kis híján a főköttőt is leverte róla. Karpo és Lavrin elmentek a paphoz. A pap azt tanácsolta nekik, tegyenek úgy, ahogy legutóbb a bíróság is javasolta.

– Te, Karpo, fizess Lavrinnak három rubelt elégtételül, és legyen a fa örökre a tied. Te, Lavrin, beleegyezel ebbe? – kérdezte a pap.

– Hogy egyeznék bele? – mondta Lavrin. – Én minden évben három rubelért adom el a körtét, s most vegyek el érte egyszer három rubelt, és

kész. Inkább csatolja hozzám Karpo a fát két rőf széles földdel együtt. Na, ebbe belemegyek.

– Még mit nem! az én kertem így is kisebb, inkább még ő engedjen át nekem két rőffel. Úgyhogy ebbe nem megyek bele! – mondta Karpo. – Felőlem, Lavrin, fogd a fát, és ülted át a kertedbe.

– Inkább felezzétek meg minden évben a termést – mondta a pap.

– Mikor, atyám, Lavrin gyerekei bemásznak a kertbe, és már elnézést, de mint a disznók, letiporják a veteményt, és a nagyanyjuk még uszítja is őket – mondta Karpo.

– Mert a te feleséged, már megbocsásson, atyám, de egy kígyó. A feleségedet inkább egy kalitkába kéne zárni, és pénzért mutogatni a vásárban, mint egy vadállatot. Atyám, az meggyötörte az anyánkat, kiverte a szemét, és a gyerekeimet úgy ütötte, ahogy csak érte – panaszkodott Lavrin.

– Na, akkor hogy legyen? – kérdezte a pap.

– Legyen úgy, atyám, ahogy maga mondja. Ahogy most maga dönt, úgy legyen! – mondták a testvérek.

– Azt mondom akkor, hogy Karpo fizessen neked három vagy négy rubelt, legyen az övé a fa, és vita többé ne legyen köztetek – mondta megint a pap.

– Ebbe soha nem megyek bele! – mondta Lavrin. – Ugyanis, atyám, a körték, már elnézést kérek, de akkorák, mint a maga ökle. Minden évben két-három zsákkal adok el, zsákját három-négy rubelért.

– Na, akkor te, Karpo, mérj ki neki egy parcellát a fával együtt.

– Tán megvesztem, vagy elment az eszem, hogy kimérjek neki egy parcellát? – mondta Karpo.

– Akkor menjetek, és felőlem belefűlladhattok abba a sok körtébe a feleségeitekkel együtt! – szólt a pap, bement a szobájába, és bezárta az ajtót.

Karpónak és Lavrinnak még a szája is tátva maradt. Elindultak hazafelé, és továbbra is veszekedtek. Lavrin azt kiáltozta, hogy fog egy baltát, és kivágja a körtefát. Mikor hazaértek a körtefa körül civakodást találtak: Motrja a szénvonóval egyelte Lavrin gyerekeit, Melaska meg anyósa Motrjával acsarkodtak, mint amikor a kutya a kerítésen át ugatnak egymásra. Az utcabeliek lassan mind odagyűltek. Odafutott Szolovejné Palazska, és Hrisáné Paraszka is.

– Ó, Uram! Ha fogná valaki Lavrin házát, és odébb rakná – mondta a bölcs Palazska asszony –, el, messzire, fel a hegyre vagy a hegyen túlra, Karpo házát meg jó messzire, a tó mögé vagy ki a ligetbe, akkor talán megbékélnének.

– Úgy, majd te mondd meg! Milyen bölcs lettél! – nem hagyta annyiban Paraszka asszony. – Te csak nézzél magadba! Ha valaki a te urad az erdőbe, a lányod a Roszba, téged meg a pokolba vetne, akkor talán köztek is béke lenne.

Az ügy a körtefával váratlan véget ért. A fa kiszáradt, és a két család kibékült egymással. A két birtokon csend és béke lett úrrá.

1878